

**ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2021»**

**Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 25-й річниці Конституції України
(м. Львів, 03 червня 2021 року)**

Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 10/20/21 від 27.05.2021 р.)

УДК 34
А 43

Актуальні питання юридичної науки – 2021 : збірник доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Львів, 03 червня 2021 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. 266 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2021», що відбулася 3 червня 2021 року у Львівському інституті ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

директор Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Лелик Л. І.

УДК 34
А 43

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021

**Шановні учасники конференції: колеги, науковці,
викладачі, студенти !**

Науково-практичні конференції на базі навчальних закладів – це довголітня традиція, що є клопіткою працею, потребує довготривалої підготовки; аналізу тем, які актуальні для суспільства, держави та права. Вже стало доброю традицією проведення науково-практичної конференції у стінах нашого Інституту. Усі наші зусилля спрямовані на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до цього наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» – переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Конференція є одночасно мірилом ефективності існування навчального закладу на ринку освітніх послуг, стилю та якості навчального процесу, адже вона дає можливість зримо відчувати свій рівень, свою місію та роль у виконанні основного завдання – підготовки спеціалістів-правників для потреб юридичної практики.

Наука потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Приємно бачити студентів, які переймаються цими проблемами, яким не байдуже майбутнє нашої держави, хто готовий вступати у дискусію із зазначених питань.

Маю надію, що Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної науки – 2021» об'єднає зусилля фахівців у галузі права та представників молоді генерачії юристів з метою пошуку нових шляхів реформування вітчизняної правової системи. Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, наукових звершень.

**Директор Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Граб М. І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гаврилюк О. І.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ВІКУ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

У кримінальному праві України питанню про вік як про певну психофізичну ознаку людини надавалось і надається виключно велике значення. Пояснюється це тим, що вік поряд з такими ознаками суб'єкта складу злочину, як фізична особа і осудність, є тією обов'язковою обставиною, яку необхідно встановлювати в кожному конкретному випадку для визнання особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, суб'єктом злочину.

Біологи визначають, те що біологічний вік – це модельне поняття, що виступає певною мірою у відповідності певного індивідуального морфофункціонального рівня в співвідношенні середньостатистичної норми популяцій та являється відображенням нерівномірностей в розвитку, досягнення зрілості а також в старінні різноманітних фізіологічних систем та темпів вікових змін з адаптацією можливостей організму.

Л. Вовканич зазначає, що біологічний вік в період росту та його розвитку визначається певною мірою наближеності даного організму в цілому, включно з його органами та системами у стан, що є характерним для дорослого організму. Біологічний вік дорослого визначається певною мірою вираженості в процесах старіння [1, с. 9].

Патологічний вік являється відображенням динаміки у часі, в кількості та інтенсивності відбутих захворювань, а також перед патологічних станів даної особи, що мали вплив на очікувану тривалість життя. При проведенні характеристики патологічного віку визначається його специфіка у лікуванні, профілактиці та геропротекції.

Необхідно зауважити, те що точно визначити вік особи дуже важко. А саме, сам ступінь достовірності залежатиме від відповідного віку особи та може містити похибку від 1 місяця аж до 1 року для дітей віком до 14 років, та аж до 2 років для людей віком до 20 років, і аж до 5 років для осіб що досягли дорослого віку, та 10 років для тих що досягли похилого віку. Таким чином, ми бачимо, що чим більший вік, тим є більшою може похибка у встановленні віку особи.

Вивчаючи проблематику віку особи у кримінальному праві, необхідно провести його диференціацію. Диференціація (від лат. – різниця, відмінність) – це поділ, розчленування цілого на якісно відмінні частини [2].

В кримінальному праві України під поняттям віку здебільшого розуміють як визначена ознака суб'єкта злочину. Визначення в законодавстві віку суб'єкта злочину має обмеження в кількісному визначенні мінімальної вікової межі, з якого настає кримінальна відповідальність, та чітко передбачається, при досягненні якого віку настає така кримінальна відповідальність і при скоєні яких злочинів. Але дане законодавче положення впливає тільки на суб'єкта злочину, незважаючи на те, що вік має тісний зв'язок у кримінально-правовому статусі потерпілого від вчиненого злочину.

Розгляд поняття віку як одного з важливих ознак суб'єкта у вчиненні злочину являється динамічною категорією. Дане є зумовлено тим, що законотворець включає особливості у веденні кримінально-правової політики в державі при розвитку її у певні історичні етапи. Попри це, в час

встановлення віку у суб'єкта що вчинив злочині дії законодавець взяв до уваги показники педагогічних, медичних та психологічних вчень, беручи до уваги типові показники у розвитку неповнолітнього.

В статті 22 КК України є встановлено, те що кримінальна відповідальність виникає в час досягнення паспортного, чи так званого хронологічного віку, ми можемо зробити висновок, що при притягненні до кримінальної відповідальності значущим являється як хронологічний, так і психологічний вік. Дане є виражено:

а) в статтях 18, 19 КК України, де визначено, те що суб'єктом злочину може бути та особа, що в час здійснення злочинної дії могла б в повній мірі усвідомлювати скоєне, чи здійснювати певну бездіяльність та бути керованою осудною особою;

б) в положенні КПК України, при виникненні обставини, яку передбачається в з'ясуванні, являється стан здоров'я а також загальний розвиток неповнолітнього;

в) в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» (п. 14): в період ведення досудового провадження, ведення слідства та самого розгляду справи щодо використання примусових заходів виховного характеру, окрім обставин, що зазначенні в КПК України, є необхідними у з'ясуванні: 1) вік неповнолітнього, із зазначеним числом, місяцем та роком народження, для цього до справи повинна бути долучена копія свідоцтва чи акт запису про народження людини; 2) рівень загального розвитку неповнолітнього та його стан здоров'я.

Таким чином, диференціація віку особи в кримінальному праві здійснює дві функції: виділення різних кримінально-правових підходів до осіб, що вчинили суспільно небезпечні діяння, залежно від їхнього віку і психічного розвитку, а також тяжкості вчиненого діяння (вік як привілейована ознака); і встановлення ряду негативних наслідків, які

можуть бути застосовані до особи, що вчинила діяння, заборонене кримінальним законом, з урахуванням віку потерпілого від злочину (вік як кваліфікуюча ознака).

Список використаних джерел:

1. Вовканич Л. С. Біологічний вік людини : (теоретичний та методичний аспекти) / Львівський державний університет фізичної культури, НДІ ЛДУФК, кафедра анатомії та фізіології. Львів : Сполом, 2009. 91 с.

2. Словник іншомовних слів URL : <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=12186>.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Данилко І. М.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Злочин являє собою багатогранну, негативну, суспільну небезпечну діяльність людини яка має багатоплановий характер та може містити соціологічні, кримінологічні, морально-естетичні, криміналістичні а також інші аспекти. Проблематика щодо поняття, сутності, структури, виду та форм злочинної діяльності всебічно досліджуються у кримінальному праві, кримінології, криміналістиці, оперативно-розшуковій діяльності і т. ін.

Таким чином, предмет кримінального права проявляє себе у відносинах, які виникають в результаті здійснення злочину. Кримінологія – це наука про злочинність, її сутність та форми виявлення, причини прояву [1, с. 6].

У судовій психології вивчається закономірність психіки людей, які проявляються при вчиненні протиправних дій [2, с. 16].

Приділення великої уваги з сторони науковців до даного соціального явища не являється випадковим. Тому що злочин визначається як небезпечна діяльність людини, природнім є те, що суспільство має зацікавлення, щоб прояви таких явищ було мінімізовано, а ті дії, що вже вчинені, були дослідженні та розкриті а винні у скоєних діяннях були

притягнуті до відповідальності. Тому велика частина юридичних наук та дисциплін повинні сприяти у ефективному та швидкому вирішенні проблематики боротьби із злочинними проявами, шляхом якісного та своєчасного виявлення, попередження а також розслідування злочинних дій.

При наданні характеристики злочинних дій у сфері службової діяльності вчені дослідники надають різні поняття, а саме такі як: криміналістична, кримінально-правова, кримінологічна, оперативно-розшукова, оперативна-тактична характеристики.

М. Салтевський, акцентує те, що: «характеристика злочину очевидна з потреб конкретної науки, яка його вивчає, і може бути кримінально-правовою, кримінологічною, адміністративно-правовою, криміналістичною та ін» [3, с. 308].

Значним у процесі в розслідуванні злочинів являється вивчення сукупності певних ознак а також рис кримінального правопорушення, що надають нам можливість в побудові методики у проведенні розслідування злочину, зробити прогноз процесу протидії та побудувати план окремих слідчих дії щодо розслідування даного злочину. Вагома роль криміналістичної характеристики для процесу розроблення методики у розслідуванні окремих видів злочинних дій, включно і у сфері службової діяльності, являється очевидним, таким чином вона проявляється у сукупності найбільш вагомих для проведення розслідування даних, вірне використання яких надасть повноту та якість в розслідуванні правопорушення. У підтвердженні даного являється факт, який «за останні сорок років фактично кожному методичку розслідування злочинів розроблено з формулюванням криміналістичної характеристики відповідного виду злочину і рекомендацій щодо використання її даних для вибору найефективніших методів розслідування та розкриття злочинів» [4, с. 33].

При цьому, при розумінні криміналістичної характеристики злочинів робота слідчого проводиться ефективно, цілеспрямовано та з економією часу та засобів, дає можливість в пошуку оптимальних рішень та завдань, які виникають перед слідчим при реалізації своїх функцій у кримінальному переслідуванні.

В своїх працях Р. Белкін, при проведенні узагальнення наукових поглядів І. Возгріна, О. Васильєва, О. Колесніченка, І. Герасимова, В. Г. Танасевича, В. П. Коновалова та ін. у понятті криміналістичної характеристики злочинів, визначив наступні її елементи:

- типова слідча ситуація, заснована на вихідних даних;
- спосіб здійснення та приховування злочинних дій, маскування;
- типові матеріальні сліди вчинення злочину та можливе місце їх знаходження;
- особистість злочинця та його характеристика;
- обстановка вчиненого злочину [5, с. 734].

Підтримуючи думку, що спосіб вчинення злочину володіє комплексною структурою, у якій із кримінально-правовими елементами характеристики скоєного діяння, якими прийомами та у який спосіб, а також бездіяльність, визначальне місце займає проведення аналізу процесуальних форм проведення доказування та метод у зборі інформації криміналістичними засобами. Спосіб вчинення злочину у кримінальному праві володіє кваліфікуючими ознаками, при чому має вплив на вид та розмір призначеного покарання. В пункті 1 частини 1 статті 91 КПК України є зазначеним, те що обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, являють собою подію у кримінальному правопорушенні.

Список використаних джерел:

1. Керик Л. І. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики доведення до самогубства. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 130. С. 162-168.
2. Дулов А. В. Судебная психология : учебник. Изд. 2, испр. и доп. Минск : Вытз шк., 1975. 464 с.
3. Специализированный курс криминалистики : учеб. / за ред. Н. В. Салтевского. Київ : НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф. З. Дзержинского, 1987. 288 с.
4. Малярова В. Система елементів та сучасні підходи до аналізу криміналістичної характеристики злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2012. № 2 (18). С. 32-39.
5. Белкин Р. С. Курс советской криминалистики : учеб. пособ. для вуз. 3-е изд., доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 837 с. (Закон и право).

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Довба В. М.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З НЕОБЕРЕЖНОЮ ФОРМОЮ ВИНИ

Необережна злочинність є складовою частиною загальної злочинності і містить сукупність передбачених чинним кримінальним законодавством злочинів, вчинених у результаті злочинної самовпевненості чи злочинної недбалості. Ці злочини посягають на різні суспільні відносини і вчиняються у багатьох сферах діяльності людини: на виробництві при роботі з машинами, механізмами та іншим устаткуванням підвищеної небезпеки; при експлуатації різноманітних транспортних засобів; у господарській діяльності під час виконання будівельних, вибухових та інших небезпечних робіт; при поводженні з небезпечними для здоров'я людини матеріалами і речовинами; при використанні і освоєнні природного середовища; у медичній і ветеринарній практиці; у різних сферах управлінської діяльності посадових осіб; у домашньому господарстві громадян при користуванні технікою побутового характеру тощо. У зв'язку з цим і їх кримінологічну класифікацію для більш ефективного попередження доцільно проводити за сферами діяльності, в яких вони були вчинені. На цій підставі необережні злочини традиційно поділяються на чотири основні групи:

1. Необережні злочини, вчинені у сфері дії або використання технічних засобів, машин, механізмів та інших джерел підвищеної небезпеки. До цієї групи слід відносити ті злочини, при яких необережні

дії особи приводять до виходу техніки з-під контролю цієї особи. Це злочини проти безпеки руху та експлуатації різних видів транспорту: залізничного, водного, повітряного, автомобільного (статті 276, 286, 287 КК України); проти безпеки виробництва: порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України), порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (статті 272, 273 КК України) та деякі ін.

2. Необережні злочини, вчинені у сфері професійної діяльності. Це злочини, внаслідок яких шкода заподіюється у результаті неналежного виконання або невиконання особою своїх професійних обов'язків, установлених спеціальними правилами. Наприклад, неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131 КК України), порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України), порушення різних правил охорони довкілля та робіт у природній сфері (глава VIII КК України), порушення правил поводження з різними небезпечними матеріалами та речовинами (статті 267, 320, 326 КК України), розголошення державної таємниці або втрата документів, що містять державну таємницю (статті 328, 329 КК України), та ін.

3. Необережні злочини, вчинені під час виконання посадових або управлінських функцій. Це такі злочини, як службова недбалість (ст. 367 КК України), певна частина військових злочинів (наприклад, недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК України) та деякі злочини проти довкілля.

4. Необережні злочини, вчинені у сфері побуту: вбивство через необережність (ст. 119 КК України), тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК України), зараження вірусом імунодефіциту

людини чи іншої невиліковної хвороби або венеричною хворобою (статті 130, 133 КК України), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України), недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України), порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК України) та деякі інші.

Таким чином, коло злочинів, що вчиняються з необережності, досить велике і визначити рівень необережної злочинності також досить складно. Не сприяє цьому і офіційна статистика, яка не розмежовує злочини за формою вини. Слід враховувати також і те, що деякі склади злочинів передбачають вчинення злочину як навмисно, так і з необережності (наприклад, передбачені статтями 267, 270, 320, 419 КК України та ін.), і тому навіть кваліфікація злочину не завжди може вказати на форму вини. Крім цього, багато необережних злочинів (порушення вимог законодавства про охорону праці, службова недбалість, окремі злочини проти довкілля та ін.) характеризуються високим коефіцієнтом латентності.

Офіційна статистика не містить також і повних даних про розмір шкоди, яку завдають злочини, що учиняються з необережності, суспільству і державі, і ціну таких злочинів можна визначити лише приблизно на підставі опублікованих відомостей щодо правопорушень в окремих сферах людської діяльності, які дуже часто вчинюються з необережності.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Кадочніков О. О.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У ЗЛОЧИНАХ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

Кримінологічне вчення про особу злочинця виходить з основних положень матеріалістичної філософської концепції людини. Особа як цілісне утворення становить соціальну якість людини, яка не дається від народження, а формується у процесі діяльності й завжди пов'язана із суспільством.

Вчені-криміналісти розглядають структуру особи в якості сукупних даних про соціально-демографічні, психофізичні, психологічні, біологічні та інші особливості пов'язанні із суб'єктом, та його виробничою, побутовою, соціально-правовою та суспільно-політичною характеристикою [1, с. 44].

У відповідності з чинним законодавством, а саме до примітки статті 364 КК України, до службових осіб, які вчиняють злочини у сфері господарської діяльності, відносяться особи, котрі керують державними чи комунальними підприємствами, приватними чи комерційними підприємствами з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням [2, с. 1052].

Господарський злочин, скоєний службовою особою – це: «суспільно небезпечне протиправне діяння, що посягає на авторитет і правомірну

діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності» [3, с. 313].

Службові особи, що здійснюють злочинні дії в сферах господарської діяльності, поділяються за характером, мотивами, цілями та переліком інших як об'єктивних так і суб'єктивних ознак злочинної поведінки.

При вищенаведених фактах, можемо визначити поняття службової особи, яка здійснює злочинні дії в сфері господарської діяльності, та якій є властивими наступні ознаки: призначення на займану посаду відповідно до наказу чи постанови, прийняття рішення, що суперечать з його функціональними обов'язками, незаконне отримання матеріальних коштів на засадах прийняття протиправного рішення методом допущення зловживань службовим становищем.

При здійсненні протиправних дій службовою особою в сфері господарської діяльності спершу передує цьому психологічний розвиток відносно проведення маніпуляцій індивідуальною та суспільною свідомістю. Службові особи, що здійснюють корупційні дії, вчиняють свідомі дії з метою утворення психологічної переваги в їх злочинній діяльності, такі як: прикриття, приховання.

Вчинення злочинів службовими особами, у господарських відносинах здебільшого, роз'яснюються бажанням отримання особистої матеріальної вигоди; слабкістю у протистоянні спокусі збагачення; нерозумінням незаконності у характері власних дій.

В історії існування людини природним являється у забезпеченні своїх матеріальних благ шляхом здійснення корисної суспільної праці. У залежності від психологічного стану та виховання особи в різних людей породжуються різноманітні матеріальні потреби: які беруть свій початок від задоволення продуктами харчування до предметів розкоші. В

наукових джерелах визначаються основні потреби людини які необхідні для її існування, до яких відносять:

1) мінімальні потрібні засоби у нормальному забезпеченні біологічного стану людського організму;

2) потреби людини повинні відповідати відповідним стандартам;

3) невідповідність у соціальних нормах, надлишкове забезпечення завищених потреб;

4) безпідставно надлишкове накопичення негативних потреб, що об'єктивно спричиняють деградацію людини як особистості [4, с. 87].

При проведенні вивчення та дослідження наукової літератури ми встановили те, що для психологічної особистості службової особи, що здійснює злочини у сфері господарської діяльності властивим являється наступне: в них існує гостра наявність особистісного та зухвалого ігнорування нормативно-правових вимог, що прописані у законодавчих актах; присутній правовий нігілізм; використання любых методів та засобів для досягнення цілей у особистісному незаконному збагаченні незважаючи ні на що.

Список використаних джерел:

1. Глоба К. П. Запобігання злочинам у сфері приватизації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2010. 16 с.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., переробл. та доповн. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

3. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. : В. В. Коваленко, Є. М. Моїсеєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. Т. V. 1008 с.

4. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. Москва : Наука, 1982. 287 с.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сулима Ю. С.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Однією із передумов для ефективно організації протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів є знання співробітниками оперативних підрозділів МВС, СБУ, ДФСУ, ДПСУ.

Відповідно до Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», незаконний обіг наркотичних засобів – це діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори (ст. 1) [1].

Пленум Верховного Суду України у постанові «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. [2] зазначає, що згаданим вище законом регулюються суспільні відносини у сфері обігу в

Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, визначаються порядок, умови та особливості здійснення діяльності, пов'язаної з таким обігом.

Однією з причин поширення наркоманії на теренах і нашої держави, й інших пострадянських республік стали серйозні кризові явища в різних сферах суспільного життя, погіршення соціально-економічного та соціально-психологічного стану низки груп населення.

Саме тому у Стратегії національної безпеки України до чинників, що загрожують глобальній міжнародній стабільності та негативно позначаються на безпековому середовищі України, віднесено поширення наркоторгівлі та зростання наркоманії, а також злочинів, пов'язаних з легалізацією («відмиванням») доходів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, які використовуються для подальшої злочинної діяльності.

Ці злочини належать до посягань на здоров'я населення і суспільну моральність, що й становить їх загальний об'єкт. Об'єктом, крім того, може бути власність у будь-якій її формі, нормальна діяльність установ, що працюють з наркотиками, монополія держави або уповноважених органів на виготовлення наркотиків і вирощування культур, що містять наркотики. Кожний із цих видів злочинів має свою специфіку. Проте всіх їх об'єднує те, що злочинці мають справу з наркотичними засобами, психотропними речовинами або прекурсорами. Наркоманія не тільки руйнує людину морально і фізично, але й приводить її до вчинення злочинів. Кримінальні структури використовують наркозалежних людей у своїх цілях, їхніми руками вчиняються грабежі, розбої, убивства, крадіжки, вимагання. Загалом частка таких злочинів становить понад 10 % від загальної кількості вчинених.

Незаконний обіг наркотичних засобів охоплює ті злочини, вчинені з прямим наміром та пов'язані з процесом обігу наркотичних засобів, що є

закінченим циклом операцій – від незаконного виготовлення, придбання, зберігання, перевезення або пересилання наркотиків до їх реалізації споживачеві. В узагальненому вигляді можна виділити такі варіанти незаконного обігу наркотиків: 1) виготовлення і реалізація в Україні; 2) виготовлення в Україні й контрабандне вивезення за кордон, переважно в країни Європи, Центральної Азії та СНД; 3) контрабандне ввезення з-за кордону і реалізація в Україні; 4) контрабандний транзит через територію України.

Список використаних джерел:

1. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 08.09.2011 р. № 3712-VI. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>.

2. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу 224 наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду у кримінальних справах* : навч.-практ. посіб. / укл. Б. О. Кириць. Львів : Ліга Прес, 2010. 412 с.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Цибульський Ю. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО У ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Суспільна небезпечність втягнення неповнолітніх в заняття жебрацтвом полягає в тому, що дані дії, посягають на суспільні відносини, що забезпечують основні принципи суспільної моральності в сфері належного інтелектуального, фізичного та морального виховання і розвитку неповнолітніх. Такі дії дорослих негативно впливають на підростаюче покоління, деформують в них моральні цінності, чим прищеплюють їм аморальні погляди та асоціальні ідеї. Державні органи влади захищають інтереси неповнолітніх від таких посягань на законодавчому рівні.

Зокрема ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, зазначає, що держава здійснює захист дитини від усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства [1].

Як вважають теоретики та практики, на поведінку дітей впливають настанови дорослих з приводу того, що за вчинення кримінального правопорушення діти не будуть покарані, оскільки вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Аналізуючи судову практику можна зробити висновок, що у родині, де дитина отримує злочинний приклад – жебрацтво, пияцтво, бійки, тощо – неповнолітній, засвоївши такі ж принципи поведінки та вважаючи їх нормою, в майбутньому стає злочинцем. Батьки, через алкогольну чи наркотичну залежність, поганий матеріальний стан, не можуть належним чином виховувати дітей, але часто усвідомлюють відповідальність за втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом [2, с. 177].

Ми вважаємо, що регулювання правовідносин, пов'язаних із втягненням неповнолітніх у заняття жебрацтвом, потребує не лише подальшого вдосконалення, але й своєчасного, ефективного та правильного застосування заходів державного контролю, з метою недопущення вчинення незаконних дій щодо неповнолітніх. У зв'язку з цим, удосконаленню підлягає і розроблення методик, програм та побудова моделей ефективного розслідування втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. У теперішніх умовах, коли відбуваються активні соціально-економічні та політичні зміни, виникає необхідність у підвищенні

професіоналізму слідчих, прокурорів і суддів, оскільки вони є носіями державної влади, основним завданням якої є забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина.

В зв'язку із цим, перед наукою криміналістикою постійно виникає ряд завдань, спрямованих на розробку і впровадження у практику протидії злочинності наукових методів, засобів, способів і прийомів, що є надійними інструментами у роботі правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Криміналістичну методику можна розглядати у двох аспектах – теоретичному та практичному. У теоретичному аспекті, криміналістична методика – це розділ криміналістики, де вивчаються теоретичні положення і розробляються практичні рекомендації щодо організації, керівництва, планування та провадження розслідування та запобігання окремим видам кримінальних правопорушень. В практичному – науково обґрунтований процес застосування у практичній діяльності органів досудового розслідування криміналістичних засобів і методів розслідування та запобігання вчиненню окремих видів кримінальних правопорушень [3, с. 230-231].

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>. (дата звернення : 28.01.2021).
2. Довгань А. І. Криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього у заняття жебрацтвом. *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 176-181.
3. Криміналістика : навч. посіб. / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Київ : Атіка, 2012. 496 с.

Задорожна М. І.
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВА ЖІНОК І СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ

1. Сучасний стан функціонування державного управління характеризує необхідність визначення концептуальних підвалин державної політики, її стратегічних орієнтирів і напрямків подальшого розвитку. Не викликає сумніву суспільна необхідність гуманізації свідомості, яка неможлива без запровадження у владну діяльність цінностей демократії і взаємоповаги. В українській традиції жіноче начало поєднують із функцією збереження культурного і морального потенціалу нації, її значимості в світі як носія миру і взаєморозуміння. Досвід Західної Європи ХХ ст. показує, що формування справді демократичних норм існування суспільства на пряму залежить від кількості представництва жіноцтва на вищих щаблях влади у сучасних державах. Говорити про «зрілість» суспільства не можна без уваги до ролі та образу жінки в суспільній свідомості, її діяльності в суспільстві та впливу на суспільне життя гендерних стереотипів. Також варто згадати і значення традиційно жіночих рис для виховання толерантності та уваги до найвищих загальнолюдських цінностей (лагідність, підтримка, згладження агресії). Гендерна проблематика все активніше завойовує український інтелектуальний простір, що хоча й повільно, та все ж незворотно, спричиняє зміни в сферах політики (аналіз, обговорення, законопроекти, пропозиції), а отже і суспільній свідомості. Однак реалії свідчать, що жінка використовується державною владою лише в певних межах: не допускається до високих постів, використовується на різних посадах, але невисоких, з певною оплатою, але меншою ніж у чоловіків, бо саме вони є керівниками тих чи інших структур.

2. Першими зробили спроби обґрунтувати рівноправність чоловіків і жінок філософи Вольтер, Дідро, Монтеск'є, які обстоювали право жінок брати участь у суспільному житті, стверджували, що їхня природа є не менш складною, ніж чоловіча. Самі жінки заявили про себе активною участю у Великій Французькій революції, започаткували жіночі клуби, журнали. Француженки не протиставляли себе чоловікам, а звертали увагу на свою безправність.

Феміністична теорія намагається показати, що розподіл праці за статтю належить до факторів, з якими пов'язаний певний тип дискримінації жінок. Такий розподіл праці, на думку теоретиків фемінізму, означає для жінки бути відсунутою в сферу домашнього господарства, тобто в те, що приховане, що «ніхто не побачить», що призначене для домашнього вжитку – воно необхідне, але незначне. Так проблему жінки бачить Джін Бетке Елштайн [1]. З допомогою розподілу праці за статтю жінки ніби витісняються з соціальної сфери. Такий порядок стає для жінок не просто заборонаю самовизначення в тій чи іншій соціальній сфері, а він «за буттям» забирає у жінок можливість бути комунікуючою особою, бо соціальний зміст комунікації здійснюється в основному на рівні виробничо-пізнавальної орієнтації. І це ставить жінку на рівень «громадянської смерті».

На початку ХХ ст. традиційний розподіл ролей, узаконений всіма релігіями і усталений як «природний» порядок, захитався під ударами модернізації та боротьби жінок за своє визволення. Жінки довго боролись, щоб покращити своє становище, та до остаточної перемоги ще далеко. На початку ХХІ ст. у багатьох регіонах світу жінок і далі вважають нижчими істотами. Релігія і патріархальні звичаї дотепер керують їхнім життям, продовжуючи чи виправдовуючи прадавнє поневолення, що навіть посилюється у південноазійських країнах.

Першим етапом боротьби у ХХ ст. була боротьба за освіту. У 1900 р. у Японії засновано перший жіночий університет. Цього ж року жінки здобули право на середню освіту в Єгипті, а в Тунісі відкрито першу жіночу школу, описує І. Жеребкіна («Введение в гендерные исследования») [2].

Не зважаючи на те, що зумовлена соціостатевими ролями поведінка, втратила своє логічне пояснення, пов'язане з біологією, значна частина нашого суспільства і тепер підкорена гендерним стереотипам, що перебивають жінці дорогу до престижної та високоприбуткової роботи, породжують ставлення до неї як до нижчої категорії на роботі та в сім'ї (хоча і в нас чоловіки досить часто не витримують взятої на себе ролі і не можуть гідно утримувати сім'ю), згадувала С. Хрісанова [3].

В сучасній Україні вказаною проблематикою займалися такі дослідниці як Соломія Павличко, Мілена Рудницька, Ніла Зборовська, Мар'яна Рубчак та ін.

3. Як правило, сучасна парадигма діяльності чинної української влади визначається як демократична, проте в такому разі акцент зміщується в напрямку політичної складової соціального розвитку, що не зовсім відповідає основній тенденції сучасних цивілізаційних змін і не повністю характеризує суспільно-владні відносини, а на практиці набуває позірних форм. Тобто відсутність глибинних традицій демократії, неоднозначність ознак справжньої демократії досить часто проявляється у визнанні її спрощених форм за реальні, у прийнятті прикритих проявів авторитаризму й тоталітаризму за демократизм. Тому, на думку П. М. Петровського [4], важливим є визначення сучасної парадигми зміни суспільно-владних відносин як гуманітарної, з орієнтацією на науково обґрунтоване забезпечення розвитку особи та її творчої діяльності. До характерних рис такої парадигми на державному рівні відносяться верховенство прав і свобод людини, ринкові механізми конкуренції,

публічна відкритість влади, громадянське суспільство і соціальний капітал, толерантне і нелінійне мислення тощо. Якраз така парадигма властива сучасному цивілізованому суспільству, поділяється більшістю його громадян і є ментально-психологічною основою сталого розвитку. У більш розгорнутому варіанті гуманітарна парадигма включає в себе низку показників людського розвитку в економічній, соціально-політичній, культурній та духовній сферах, що широко використовуються на міжнародному рівні.

Однак варто зазначити, що гуманітарна парадигма не може знайти повного втілення без такої риси, як визнання рівних прав чоловіків та жінок, необхідності надання їм рівних можливостей для самореалізації, врахування значення жіночої позиції у дослідженні теорії державного управління і реалізації суспільно-владних відносин.

Патріархальна культура перш за все проявляється в тому, що «влада», причетна до прийняття рішень, знаходиться в руках чоловіків і здійснюється ними за їх зразками. В ній втілені чоловічі риси: жорстокість, агресивність, домінантність. Чоловіча влада проявляється і в науковому описі всесвіту: західна наука орієнтується на «чоловічі парадигми», з їх установкою на панування. В царині моралі пріоритетне місце відводиться таким цінностям, як індивідуальна свобода, володіння правами, рівність (але користуватися всім цим можуть лише чоловіки).

Залучення жінок до влади та їхня участь у політиці (не лише правом приймати участь у виборах) – це є найважливіша ознака здорової демократії. Участь жінок у політиці ліквідує ту прірву, яка досі перешкоджала формуванню справді демократичного суспільства, культури. А паритетність чоловіків та жінок в ухваленні державних постанов – одна з передумов демократії.

Майже у всіх країнах закони дають право вибирати і бути обраними до органів влади. Насправді ж відсоток жінок у законодавчих органах

набагато менший від їхнього відсотка у числі людності загалом. Міжпарламентський союз (ІРИ-організація зі штаб-квартирою у Женеві, яка об'єднує 139 парламентів) запевняє, що чоловіки і досі переважають серед парламентарів світу (86 %) і що жодна країна навіть у Північній Європі, не може похвалитися повним паритетом. У колишніх комуністичних країнах, які хвалилися найвищим у світі представництва жінок у політиці, цей показник різко знизився після 1989 року. За даними ІРИ «в усьому світі тенденція до суттєвого збільшення жінок – голів уряду, передусім жінок-міністрів не змінюється». Середня кількість жінок-міністрів у складі кабінету міністрів становить 12 % [5]. До того ж їм рідко дістаються стратегічні портфелі міністрів фінансів, внутрішніх справ чи оборони. Їм здебільшого дають портфелі міністрів соціального захисту, сім'ї, охорони здоров'я та довкілля. А ці міністерства фінансуються набагато скромніше і мають куди менший вплив на політику уряду загалом. У культурі кожного народу (в тому числі і українського) упередження та стереотипи відмирають украй повільно. Ще й досі переважає думка ніби місце жінки на кухні, і з дітьми, а не на передвиборних мітингах чи у кріслі спікера. Засоби масової інформації раз у раз утверджують традиційний патріархальний образ жінки. А крім того, жінка, що вийшла на політичну арену, часто стає об'єктом словесних, а то і фізичних нападів. Дехто з феміністських теоретиків вважає вимогу паритету в усіх законодавчих органах та державних органах влади кроком до відновлення муру між двома статями, що приведе до панування одних та дискримінації інших. Натомість інші вбачають в ній крок до ліквідації бар'єрів і альтернативу стратегіям, які не спрацювали (вступ до партій, частковий перерозподіл з допомогою квот). У Північній Європі, де феміністський рух є дуже сильним, партії визначили квоти жіночого представництва в органах управління і, регулярно підвищують їх, майже досягли паритету. Така політика поширюється на решту Європи, особливо

на партії лівого спрямування. Але в окремих країнах законопроекти на користь таких заходів не дістали парламентського схвалення. А в інших – навіть не ставилось це питання (в тому числі і в Україні).

Правда у 2004 році у найвищому у найвищому законодавчому органі країни збирають підписи під законопроектом про запровадження квоти на представництво жінок у Верховній Раді. За пропозицією народного депутата, члена парламентської фракції соціалістів Миколи Рудьковського, з наступних парламентських виборів щонайменше п'яту частину народних депутатів України повинні представляти жінки, що відповідно буде гарантувати 20 % жінок у складі парламенту наступного скликання. Згідно з пропозицією соціалістів, кількість представниць жіночої статі має збільшитися до 90, якщо за цю постанову проголосують інші фракції парламенту. Але на жаль, цей проект на останній сесії Верховної Ради не був схвалений і прийнятий депутатами – чоловіками. Тому, все залишається без змін – жінки в Україні ще довго не будуть мати перспектив для самореалізації в політичній сфері [6].

Якщо говорити про перспективи української жінки в українській політиці XXI ст., то на жаль у сучасній реальній ситуації щось визначне, суттєве сказати важко. Щоб українська жінка дійсно здобула реальну політичну силу, Україна повинна стати сучасною цивілізованою європейською країною. І зможе стати такою державою, якщо українське жіноцтво докладе до цього усіх зусиль і візьме справу в свої руки. Адже жінка приносить у політику інші цінності ніж чоловік і орієнтується на пріоритети миру, злагоди, доброти та стабільності.

4. Розуміння української сучасності як протистояння тоталітарної й демократичної парадигм не вичерпує драматизму ситуації, а веде до утвердження більш глибокої та прогресивної гуманітарної парадигми, із властивими їй пріоритетною цінністю людини, встановленням довіри між

владою і громадськістю, ствердженням принципу служіння влади громадськості без дискримінації (в тому числі за статтю).

Український інтелектуальний простір прагне дослідити і використати в соціально-політичній практиці кращі здобутки світової думки і цивілізації, серед яких вагома роль належить гендерним дослідженням, що не втрачають популярності і в ХХІ ст. набуваючи нових рис і нового значення.

Наша держава прагне втілювати передові демократичні ідеали, забезпечувати добробут народу і розквіт нації. А, як відомо, ознакою культури і цивілізованості суспільства є ставлення до жінок, яких в Україні більша частина населення. Справді демократична держава не може оминати увагою становище і статус жінки в суспільстві, її право на самоствердження в приватній і суспільній сфері, жіночий голос в культурі, політиці і суспільстві. Реалії сьогодення показують наявність серйозних проблем в цій царині, а тому потребу ґрунтовного дослідження становища жінок в сучасній Україні.

Однак, значна частина українського суспільства і навіть серйозні науковці насторожено сприймають феміністичні ідеї, а подекуди й вороже (як небезпеку «справжнім» жіночим інтересам, ненависть до чоловіків або прояв сексуального невдоволення).

Фемінізм пройшов довгий і важкий шлях, видозмінюючись і пристосовуючись до умов часу та політичної ситуації. В українській інтелектуальній і культурній традиції таке явище теж знайшло своє відображення, набуваючи яскравих національних ознак. Своє теоретичне застосування в сучасній Україні гендерні студії здобули як літературний фемінізм (або гендерна критика). Феміністичні дослідження виявили органічність в українській культурі саме жіночих рис (тих, що символізують жіночість): ірраціональність, пасивність, амбівалентність, хаотичність, а тому широкі перспективи для витворення суто

національного, відмінного від західного і продуктивного в нашій культурі феміністичного дискурсу, що охопить собою суспільно-політичну і літературно-філософську сфери.

Політична розмова, що спрямована на побудову нових значень і самозрозумілість суб'єктів має бути недомінованою, невимушеною і неманіпульованою. Діалог має вестись в пошуках «ідеального слова» без моралізаторства і моральних оцінок, в стані відкритості і відсутності ідеологічного контролю (не виходячи з понять моральності, справедливості і толерантності). Метою такої розмови стало б нове визначення громадського і приватного, відкриття певних замовчуваних питань для дослідження (враховуючи всі набутки культури, приймаючи різні дискурси). Адже саме громадські і приватні імперативи прокладають чи блокують шляхи до традиційних розумінь чоловіків, жінок та їх спільних – відрубних усесвітів.

Саме фемінізм пропонує нову альтернативу до жіночого вибору тяжка фізична праця або замкнутість в приватній сфері та сімейних обов'язках і жінкам потрібна така альтернатива, щоб не робити вибір без вибору, а отримати всі можливості цивілізації. У такому напрямі фемінізм та гендерні студії нині гуманізують суспільну свідомість.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Проблеми застосування парадигми до дослідження суспільно-владних відносин слід бачити в аналізі нових інтеграційних чинників суспільства, у ствердженні владою гуманітарних цінностей і сучасних моделей управління, враховуючи надання жінкам можливості активної участі як у теоретичних дослідженнях, їх здобутки і напрацювання, а також надаючи можливість активної участі у реалізації державної політики на засадах цінностей, які одвічно несе в собі жіночність.

Список використаних джерел:

1. Елштайн Джін Бетке Громадський чоловік, приватна жінка. Жінки у соціальній і політичній думці. Київ : Альтернативи, 2002. С. 167.
2. Введение в гендерные исследования / под ред. И. А. Жеребкиной. Санкт-Петербург : Алетея, 2001. Ч. 1. 523 с.
3. Хірсанова С. Права людини жінки – мова сучасного людства або гендерна рівність. *Жінка на порозі XXI століття: становище, проблеми, шляхи соціального розвитку* : збірник матеріалів Всеукраїнського конгресу жінок. (м. Київ, 21-23 трав. 1998 р.). С. 128-132.
4. Петровський П. М. Парадигма як модель дослідження суспільно-владних відносин. URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-2/doc/4/05.pdf>.
5. Жінки і політика. Штурм чоловічих бастионів. *Кур'єр «Юнеско»*. Серпень 2000.
6. Щербаченко Т. Мережева корпорація: гербалайф, оріфлейм, фемінізм... URL : http://smoloskur.kiev.ua/docs/semfot_polit.htm.
7. Богачевська М. Націоналізм та фемінізм – одна монета спільного вжитку. *Гендерні студії* : незалежний культурологічний часопис. № 17. 2000.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Бачинський В. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ

Нотаріат має забезпечувати реалізацію та позасудовий захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Одним із чинників ефективності такої діяльності є відповідність адміністративно-правового забезпечення потребам сучасного суспільства [1].

Особливості організації нотаріальної діяльності вивчали такі вчені як Г. Гулевська [2], Л. Данюк [3].

Оскільки суспільні відносини не є сталими, постійно розвиваються і вдосконалюються, то й усі засоби, покликані на їх охорону та захист, повинні відповідати таким змінам.

Пропонуємо визначити такі етапи становлення нотаріату як правового інституту:

- 1) період до революції;
- 2) період існування СРСР;
- 3) період після проголошення незалежності України.

Кожен із цих періодів мав свої особливі характеристики та вплив на сучасну систему нотаріату.

У вищевказаний другий період розвитку нотаріату було внесено значну частину змін до чинного на той час законодавства. Також необхідно

відмітити про відсутність наукових досліджень нотаріальної системи тодішнього часу.

Останній етап пов'язаний із прийняттям у незалежній Україні Закону України «Про нотаріат», який встановлює основні аспекти діяльності та організації нотаріальних органів.

Встановлено, що не має єдиного наукового напрямку щодо визначення нотаріату, проте варто вказати на його законодавче визначення. Деякі науковці наголошують на тому, що подане у Законі України визначення щодо нотаріату не відповідає вимогам сьогодення та потребує відповідних змін та корегувань.

Визначено основне завдання нотаріату як здійснення заходів щодо забезпечення захисту прав осіб, як фізичних так і юридичних, а також підтримання та дотримання режимів законності та правопорядку. Важливою є превентивна функція у нотаріальній діяльності.

Варто здійснити поділ основних напрямів діяльності нотаріальної діяльності на такі види як загальні та спеціальні. Так, загальними функціями нотаріальних органів є виконання їхніх повноважень, які подані у Законі України «Про нотаріат». Спеціальними функціями є наступні:

- 1) попереджувальна;
- 2) функція надання правової допомоги;
- 3) функція посередництва між громадянами та судовими органами влади, а також органами управління.

Діяльність нотаріату має бути розглянута у таких ракурсах:

- 1) діяльність уповноважених осіб, які здійснюють захист прав фізичних та юридичних осіб. У цьому випадку також необхідно наголошувати про підтримання режиму законності та правопорядку та профілактику порушенням;

2) дана діяльність є триваючою і пов'язана із систематизацією діяльності вказаних громадян з однієї сторони та нотаріальних органів з другої.

У науковій роботі визначено систему нотаріату, яка складається з таких компонентів:

- 1) приватні нотаріуси;
- 2) державні нотаріуси;
- 3) державні нотаріуси державних нотаріальних архівів.

Законодавство України чітко встановлює вимоги, які можуть пред'являтися для професії приватного та державного нотаріуса. Ці вимоги передбачені у Законі України «Про нотаріат».

Також необхідно вказати про систему органів, які також можуть брати участь у нотаріальному процесі:

- 1) вищий орган виконавчої влади;
- 2) профільні правові міністерства;
- 3) структурні підрозділи Міністерства юстиції України;
- 4) Нотаріальна палата України.

Державні правові відносини у сфері нотаріальної діяльності – відносини, які регулюються нормами адміністративного права, виникають у під час державної та адміністративної діяльності, а також діяльності щодо контролю за нотаріальною сферою.

З однієї сторони у адміністративно-правових відносинах у сфері нотаріальної діяльності є:

- 1) глава держави;
- 2) законодавчий орган влади;
- 3) виконавчий орган влади.

Важливу роль у державно-правовому регулюванні нотаріальної діяльності відіграє Міністерство юстиції України, як профільне правове міністерство.

Основними завданнями Міністерства юстиції України у сфері, яку ми досліджуємо є:

- 1) державне регулювання діяльності у нотаріальній сфері;
- 2) встановлення умов, які мають виконати особи, які хочуть займатися нотаріальною діяльністю;
- 3) встановлення вимог щодо контролю за нотаріальною діяльністю;
- 4) управління державними нотаріальними конторами;
- 5) перевірка за нотаріальною діяльністю нотаріусів;
- 6) здійснення контролю за порядком дотримання нотаріусами правових актів, які регулюють їхню діяльність;
- 7) перевірка діяльності нотаріуса щодо виконання ним функцій державних реєстраторів;
- 8) займається питанням щодо видачі та анулювання свідоцтв про право зайняття нотаріальною діяльністю;
- 9) врегульовує відносини щодо виготовлення та ліквідації печатки, яка належить приватному нотаріусу.

Важливу роль у таких правових відносинах належить віддати Державному підприємству, яке належить Міністерству юстиції України, а саме «Інформаційному центру».

Якщо подавати визначення форм адміністративного правового регулювання нотаріальної діяльності, то необхідно вказати про наступне: зовнішнє проявлення діяльності органів управління, що виконується у межах їх повноважень, основна мета якого є здійснення організаційних дій у нотаріальній сфері.

Основні форми, які використовуються у такій діяльності є наступні: видання актів у правовій сфері управління. Ці акти можуть мати як нормативний, так суб'єктивний характер.

У науковій правовій думці виокремлюють такі дві системи нотаріату: нотаріат латинського типу та нотаріат англосаксонського типу. До

останніх належить такі країни як Сполучені Штати Америки, Англія, Індія та ін. У цих країнах нотаріальні органи мають значно менше повноважень, ніж у країнах латинського типу.

Так, нотаріуси можуть лише завіряти документи та підписи осіб, які до них звертаються. Крім того, у таких країнах нотаріуси можуть поєднувати свої функції з адвокатськими напрямками діяльності.

До першої групи, тобто латинського нотаріату, необхідно віднести особливості писаного права. Отже у цих країнах, а це також і Україна, нотаріуси виступають як незалежні представники, які мають повноваження вчиняти нотаріальні дії, а крім того дані особи мають нести особисто відповідальність за дії, які вони вчиняють.

Отже, правочини, які вчиняються нотаріусами мають публічну форму, таким чином нотаріус представляє органи влади та управління у таких відносинах.

Нотаріальна діяльність підлягає контороллю, який може виконуватися контролюючими органами.

Важливу роль у становленні українського нотаріату відіграє Міжнародний союз нотаріату.

Для того, щоб встановити основні напрями удосконалення українського типу нотаріальної діяльності, необхідним є встановлення єдиної системи приватного нотаріату.

Необхідним є також встановлення простіших та доступніших вимог до посади нотаріуса. Пропонують у правовій науці звільнити представників нотаріату від складання спеціальних іспитів. Особливо, це стосується тих осіб, які мають науковий ступінь, а також тривалий стаж роботи у галузі права.

Необхідним також є визначення законодавчих критеріїв, які враховують при визначенні плати за дії, які вчиняються нотаріусами.

Цікавим та таким, який заслуговує на увагу є той факт, що встановлюються відповідні відносини із адвокатами, які можуть співпрацювати з нотаріусами.

Необхідним є встановлення відповідного правового статусу для Нотаріальної палати України. Даний оргна може впливати на процеси у законодавчій сфері та здійснювати управлінські функції.

Отже, зважаючи на все вищесказане необхідним є внесення відповідних змін до чинного законодавства, я один із напрямів покращення у нотаріальних правових відносинах.

Також свого прийняття потребує Нотаріальний процесуальний кодекс, який також зможе закріпити нотаріальні аспекти процесуальної діяльності у цій сфері.

Отже, необхідно поділити нотаріальну організацію та діяльність на дві кодифіковані частини:

- 1) загальна частина;
- 2) особлива частина.

Необхідним є прийняття відповідних Коцепцій, які мають визначати основні напрями змін у нотаріальній діяльності. Дані концепції визначають зміни, що мають бути прийняті у чинному законодавстві, які нормативні акти мають бути прийняті, та до яких необхідним є внесення відповідних змін.

Важливим та таким, який потребує увагу є той факт, що України прийняли до членів Міжнародного Союзу латинського нотаріату. Дана організація є неурядовою та передбачає певні спільні норми та організації та діяльності.

Отже, такий досвід буде необхідним та позитивним для ураїнського нотаріату.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>. (дата звернення : 28.03.2021).
2. Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. URL : <http://mydisser.com/ua/catalog/view/6/352/394/6/htm>. (дата звернення : 12.02.2021).
3. Данюк Л. В. Управління нотаріатом в Україні: історія та сучасність: (адміністративно-правове регулювання відносин у сфері управління нотаріатом) : монографія / за наук. ред. А. О. Селіванова. Київ : Логос, 2011. 183 с.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Вольчецька І. С.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ СУДОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Сьогодні у діяльності адміністративних судів існує чимало проблем, вирішення яких потребує як організаційного забезпечення, так і наукового дослідження. Одна з них полягає у розбіжностях розуміння правових кореляцій між юридичними властивостями предмета оскарження і компетенцією суду. Результати таких розбіжностей виявляються у різному вирішенні питання судової юрисдикції за однаковими по юридичній сутності позовами.

Аналіз юридичної літератури показав, що у сучасних умовах проблеми адміністративної юрисдикції залишаються недостатньо розробленими. Так, відсутній єдиний підхід вчених-правників до визначення адміністративно-правових спорів, що доволі спрощено ототожнюється з юридичним конфліктом, що вбачається спірним явищем. Все це та інше обумовлює потребу в дослідженні, що й підтверджує актуальність обраної теми.

Відомо, що саме перехід до нової моделі відносин між державою та громадянином, що передбачає пріоритет приватних інтересів над публічними. Це в свою чергу, призводить до конфліктів, причинами яких виступають правильне виконання представниками влади нормативних приписів, зокрема збереження бюрократичних тенденцій в управлінні.

Цікаво, що процеси функціонування виконавчої влади та як виду державно-владної діяльності як державне управління передбачають певну реакцію об'єкта управління на управлінський вплив з боку державних органів, органів місцевого самоврядування чи інших суб'єктів управління.

Тобто, якщо сказати точніше – суб'єкта, який наділений державно-владними чи іншими управлінськими повноваженнями. А така негативна реакція є підґрунтям виникнення такого управлінського і правового феномену як адміністративно-правовий спір.

Лукич Р. свого часу вказував про те, що законодавець повинен мислити як філософ, і говорити, як селянин «але, скільки б ми не прагнули до точності мови права – цього головного інструменту, яким користується юрист – ніколи не можна добитися абсолютної точності. Тому, як і раніше велика роль належить тлумаченню права як засобу, за допомогою якого встановлюється точне значення окремих виразів, використовуваних юристом при створенні правової норми» [5, с. 280-281].

Вчені-науковці Цвік М. В. [11, с. 29-36], а потім А. Б. Зеленцов [3, с. 68-79] розглядали адміністративний спір як вид соціального конфлікту.

А Ю. С. Шемчушенко твердить, що юридичним будь-який конфлікт, «в якому сспір так чи інакше пов'язаний з правовими відносинами сторін (їх юридично значущими діями і станами), і, отже, суб'єкти і мотивація їх поведінки, або об'єкт конфлікту має правовими ознаками, а конфлікт тягне юридичні наслідки, ставлячи тим самим знак рівності між спором та конфліктом» [12]. Однак оторожнювати конфлікт зі спором ми не можемо, оскільки в державному управлінні конфлікт є передумовою спору.

Особливою рисою усіх цих категорій спорів є те, що вони розвиваються у основному відносини, а саме явища як державне управління. Дуже справедливо зауважив Ю. Н. Старілов, що на початку

90-х років була проведена спроба чи свідомо, чи через незнання чи заміни терміна «державне управління» на поняття «виконавча влада» [10, с. 189].

До речі після проголошення незалежності України в першій Концепції судово-правової реформи у 1992 року структурні зміни у судовій системі, що для утворення спеціалізованих судів, які здатні вирішити адміністративно-правові спори [8].

У 1998 році наступним кроком було запропоновано Концепцією адміністративної реформи, тобто в Україні прийняти Адміністративно-процедурний Кодекс. Ним би передбачалось врівноважити процедури розгляду органами чи посадовими особами досліджуваних спорів вищими у порядку підлеглості [9].

На нашу думку, адміністративно-правовий спір можна розуміти як конфлікт, який виникає із адміністративно-правових відносин, зокрема той, що пов'язаний із правовідносинами будь-якої галузевої належності, однак які обумовлені управлінською діяльністю представників влади.

Доречі вужче тлумачення адміністративно-правового спору є характерним для німецької моделі вирішення конфліктів із державою. Бо у Німеччині судову систему формують установи, які спеціалізуються на розгляді фінансових, податкових, соціальних, адміністративних та інших конфліктів.

До прикладу Л. В. Лейба у своєму дисертаційному дослідженні доходить висновку, що: «ключовими рисами визначення спору є розбіжність думок та доведення їх до відома протилежної сторони з метою встановлення пріоритетності власної думки всупереч іншим» [4, с. 30].

Порівнюючи правовий спір із правовим конфліктом, науковець Ю. Г. Барабаш стверджував, що спір тоді, коли одна зі сторін звертається до юрисдикційного органу. А правовий конфлікт стосується не тільки звернення до юрисдикційного органу за його вирішенням, а й відображає

загальну кризову ситуацію і передбачає завершення у юридичний спосіб шляхом прийняття рішення в відповідній формі [1, с. 19-20].

Вважаємо, що багато вчених-науковців плутають сутність відносин, які виникають при розгляді спору та справи про адміністративне правопорушення, із самим правовим статусом учасників справи.

Тобто тут відсутній спір про право, а має місце притягнення правопорушника до відповідальності. Тобто спір процесуального характеру в таких відносинах виникає при оскарженні постанови в справі про адміністративне правопорушення. Ми з такою позицією повністю погоджуємось.

До речі, ми дізнались, що в науці адміністративного права сформовано 2 підходи до визначення природи адміністративно-правового спору – формальний і матеріальний.

При формальному підході цей спір адміністративісти характеризують як вирішуваний адміністративним судом за спеціально встановленою процедурою. Він має доволі поверховий вигляд, бо не дозволяє сформулювати уявлення про внутрішню змістовну специфіку даного спору.

А при матеріальному підході вчені зосереджуються на суб'єктному складі спору і на характері правовідносин. Тут саме характер правовідносин, з яких виник спір, дозволяє виділити серед усіх юридичних конфліктів адміністративно-правові суперечки.

Науковці Лупарев Е. Б., Добробаба М. Б., Мокина Т. В. на підставі аналізу інших наукових праць визначили ознаки публічних правовідносин:

1. Влада є одночасно та суб'єктом права, коли функції суб'єкта завжди можна відрізнити від охоронних функцій, а вони розподіляються, перетілюючись у різних органах влади.

2. Є багато різних відносин за кількістю осіб, зокрема підпорядкованих владі, чи які мають право по відношенню до неї.

3. Межа між юридичними відносинами і відносинами влади прослідковується лише в випадку розподілу функцій суб'єкта і охоронця між 2-ма різними органами.

4. Відносини влади самі стають відносинами правовими, а саме такими, що охороняються правом [6, с. 6].

До речі слід звернути увагу на критерії виділення публічних правовідносин, основним є традиційний критерій інтересу. На нашу думку, демократичний політичний режим має передбачати думки більшості, а не меншості.

На думку В. Н. Кудрявцева: «цінність теорії правової держави полягає в максимальних гарантіях природних прав особи. Під правовою державою слід розуміти не якусь абстрактну державу панування права, яка максимально гаратуватиме природні права особи, причому не тільки через механізми судового захисту, але й через автоматизм дії законів, які захищають дані права. Саме в цьому полягає основне завдання держави, її органів та посадових осіб» [13 с. 216].

Одже, термін «адміністративно-правовий спір» – це тип процесуально-адміністративних правовідносин, що ґрунтується наявністю протиріч сторін, які викликані конфліктом інтересів у державному управлінні.

Іноді виникнення адміністративно-правового спору стає результатом правової діяльності. Особливо, коли спірні адміністративно-правові відносини виникають на основі адміністративних договорів. Наприклад, застосування конкретних норм права при розробці актів органів виконавчої влади.

Тобто варто говорити про те, що правозастосовні відносини є елементом адміністративно-правового спору. Можна говорити про перехід матеріальних правовідносин у процесуальні. Коли настає формально виражене невдоволення діями одного із суб'єктів адміністративно-

правових відносин. Тоді це перехідний стан говорить про особливий тип правовідносин, зокрема про спірні правовідносини.

Давайте розберемось, яке ж значення адміністративно-правового спору?

Отже, звичайно спір об'єнує матеріальні та процесуальні адміністративно-правові відносини, інколи опосередковується правозастосовні і процесуальні відносини. Спори також мають, подвійну матеріально-правову та процесуальну характеристику. А наявність спору про адміністративне право описує адміністративну юстицію як спірну юрисдикцію у адміністративних справах.

Цікаво, що на думку А. А. Дьоміна: «спір – це не будь-яке невдоволення однієї сторони адміністративного правовідношення діями іншої, а офіційне подання адміністративного позову до органу державної влади або посадової особи, який повноважний розглядати такий спір» [2, с. 25].

Отже, адміністративно-правовий спір є засобом захисту порушеного суб'єктивного публічного права. Тому, ми вважаємо, що сутність адміністративного спору має визначати сутність адміністративного процесу, а не навпаки, як це є на сьогодні.

Отже, ми визначили, що адміністративно-правові відносини – це найбільший за обсягом серед публічно-правових спорів. Насамперед їх відрізняє від процесуальних сфера відносин публічного чи державного управління, конституційно-правових – особливий суб'єкт спору, тобто суб'єкт владних повноважень, і специфічний характер відносин, де виник спір, правова форма здійснення повноважень та підстава вирішення адміністративно-правового спору.

Якщо врахувати процесуальну сторону спору, то пропонуємо включити до складу суб'єктів спору також і суб'єкт адміністративної

юрисдикції. Визначили що ознакою адміністративно-правового спору є його особливий об'єкт та предмет.

Предмет спору визначається діями чи бездіяльністю органів, які наділені державно-владними повноваженнями, які стосуються публічних прав та обов'язків фізичних, юридичних осіб.

Визначили, що адміністративно-правовий спір є способом захисту порушеного суб'єктивного публічного права. Вважаємо, що суть адміністративного спору має визначати суть адміністративного процесу, а не навпаки на жаль.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права : монографія. Харків : Право, 2008. 220 с.
2. Демин А. А. Понятие административного процесса и административно-процессуальный кодекс Российской Федерации. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11. Право.* 1998. № 4. С. 25-26.
3. Зеленцов А. Б. Конфликты в управлении и управление конфликтами: опыт комплексного исследования предмета и форм административной юрисдикции. Москва : Изд-во РУДН, 2001. 220 с.
4. Лейба Л. В. Правове регулювання вирішення земельних спорів : дис... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2005. 189 с.
5. Лукич Р. Методология права. Москва : Прогресс. 1981. 668 с.
6. Лупарев Е. Б., Добробаба М. Б., Мокина Т. В. Общая теория публичных правоотношений : монография. Москва : Юридлитинформ, 2011. 440 с.

7. Лученко Д. Про основні ознаки адміністративно-правового спору. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (73). 2013. С. 148-156.
8. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 лип. 1998 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text> (із змінами, док. 810/98, ред. від 28.05.2006 р.). (дата звернення : 15.02.2021 р.).
9. Про концепцію судово-правової реформи в Україні : затв. Постановою Верховної Ради України № 2296-ХІІ від 28 квіт. 1992 р. *Відом. Верхов. Ради України*. 1992. № 30. Ст. 426. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12#Text>. (дата звернення : 15.02.2021 р.).
10. Старилов Ю. Н. Административное право : учебник в 2 ч. Ч. 1. История. Наука. Предмет. Нормы. Воронеж : Изд-во ВГУ, 1998. 330 с.
11. Цвік М. В. Про систему юридичних актів. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2002. № 4. С. 24-27.
12. Юридична, енциклопедія / за ред. Ю. С. Шемчушенка. Київ : «Українська енциклопедія», 1998. Т. 3. 733 с.
13. Юридическая конфликтология : монография / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. Москва : РАН Центр конфликт. исслед., 1995. 311 с.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Галас М. М.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Адміністративні правопорушення є один із видів правопорушень. За своєю суттю та правовим змістом такі правопорушення можуть бути наближені до злочинів. Суб'єктами адміністративних правопорушень визначають фізичних осіб. Але важливим є дослідження встановлення юридичних осіб суб'єктами адміністративних правопорушень. З цього питання ведуться численні дискусії вченими-правниками [1].

Питання, яке є предметом дослідження, вивчали такі вчені як Р. Мельник [3], Д. Лук'янець [4].

Основними характеристиками адміністративних правопорушень є рівень небезпеки для громадян та держави в цілому, особливості суспільних відносин, які виступають об'єктом порушення, рівень відповідальності.

Окремого вивчення та дослідження потребують питання декриміналізації та криміналізації протиправних винних діянь. Із цього питання також ведуться численні дискусії та полемічні пояснення таких відносин.

Існує шість стадій у забезпеченні превентивних заходів адміністративних порушень:

- 1) стадія регулювання даного процесу Основним законом України;
- 2) стадія регулювання превентивного процесу у досліджуваній сфері міжнародними договорами;
- 3) регулювання даного процесу законодавчими актами;
- 4) регулювання даного процесу підзаконними нормативно-правовими актами;
- 5) регулювання даного процесу актами судової практики;
- 6) регулювання даного процесу правовими актами профільних міністерств, відомств.

Із вищевказаного можемо зробити висновок про те, що правове регулювання даного питання проводиться багато чисельними правовими актами. Одним із напрямом вирішення даного питання є прийняття єдиного загального нормативно-правового акту, який регулюватиме питання забезпечення превентивних заходів у здійсненні адміністративних порушень. Важливо, для початку, прийняття єдиного правового акту, який регулюватиме дане питання та визначатиме принципи, стадії, сфери регулювання превентивних заходів, а також осіб, які будуть вчиняти такі дії.

Система превентивних заходів у механізмі вчинення адміністративних правопорушень передбачає, що такі заходи можуть вчинятися органами влади та управління, органами місцевого самоврядування, спеціальними правоохоронними органами, відповідними юридичними особами, представниками громадянського суспільства тощо. Заходами превенції адміністративних порушень є відповідні прийоми, які застосовуються до правового виховання фізичних осіб, які здійснюються уповноваженими на те органами влади. Для превенції вчинення порушення важливими є:

- 1) високий рівень правосвідомості громадян держави;

2) високий рівень правових знань учасників правових відносин у досліджуваній нами сфері.

Превенція адміністративних правопорушень передбачає комплекс адміністративно-управлінських прийомів, які застосовуються для того, щоб утримати певних фізичних осіб від вчинення порушення.

Превентивні заходи поділяються на загальні та спеціальні.

Спеціальні заходи застосовуються після вчинення порушення винною особою.

Встановлена законом адміністративна відповідальність є прийомом, який також може вплинути на вчинення порушення та його попередження. Важливу роль встановлення адміністративної відповідальності та визначення його міри відіграє для особи, яка несе покарання. Також важливо відзначити, що адміністративна відповідальність є показником для уникнення вчинення порушення іншими особами, які мають намір уникнути дане порушення.

Насамперед, важливо відзначити той факт, що наявною має бути протиправна ситуація. Такі обставини мають бути припинені, особа порушника має бути чітко встановлена, обставини справи мають бути також встановлені та застосовані відповідні заходи адміністративної відповідальності. Серед заходів адміністративного припинення можна назвати наступні: 1) вимоги щодо припинення вчинення неправомірних дій; 2) затримання винної особи; 3) забрати речі та інші необхідні предмети, які можуть бути предметом протиправного діяння; 4) вилучення документів та скасування можливості керувати транспортними засобами особами, які порушили правила дорожнього руху).

Важливим є прийняття відповідного правового акту, який регулюватиме превентивні заходи у скоєнні адміністративних правопорушень.

Таким правовим актом можна визначити, насамперед, мету, принципи, завдання, процес превентивних заходів, які можуть бути застосовані визначеними суб'єктами у таких правових відносинах.

Законодавчо також необхідно визначити повноваження державних органів, які мають здійснювати превентивні заходи щодо скоєння адміністративних правопорушень.

Міжнародний досвід превентивних заходів у випадку вчинення правопорушення є потрібним та необхідним для української правової системи. Отже, можна стверджувати, що врахування таких практичних рекомендацій є позитивним моментом у врегулюванні адміністративно-правових відносин у сфері запобігання порушенням.

Вивчення міжнародного досвіду є необхідним для теоретиків у сфері права та для тих юристів, які займаються практичною діяльністю.

Міжнародний досвід свідчить про те, що важливо запроваджувати спеціальні комп'ютиризовані програми для превенції небезпечних ситуаціях, на дорогах для прикладу. В інших країнах вже є запроваджена така практика, яка є ефективною та може бути прикладом для українських законотворчих органів.

Також в деяких країнах враховують час затримання та співвідносять ці дані із розміром грошової застави. Логічно, коли розмір грошової застави або штрафних санкцій може бути зменшено, якщо особа, яка скоїла відповідне порушення відбула частину свого покарання під вартою. Для удосконалення правових відносин між громадянами та органами влади та управління у сфері превенції адміністративних правопорушень необхідно встановити відповідні відносини, які передбачають довіру громадян до правоохоронних структур. Громадяни повинні бути ознайомлені із діяльністю поліцейських органів та брати участь у деяких заходах за участю цих структур.

Зарубіжний досвід передбачає створення спеціальних тимчасових підрозділів, які виконували встановлені законом завдання та функції.

Важливим для таких правових відносин є наявність належної заробітної плати у працівників поліції, преміювання їх у випадку виконання важких завдань.

Вищевказані аспекти міжнародного досвіду є необхідними для української правової системи, оскільки рівень поваги та довіри до працівників правоохоронних структур є низький і не відповідає міжнародним нормам.

Низькою є заробітна плата у працівників правоохоронних структур, які не є зацікавлені через цей чинник, щоб належним чином виконувати свої завдання та досягати поставленої мети. Отже, відбуваються відповідні збої у механізмі забезпечення прав та свобод громадян.

Нагальною проблемою є прийняття нового Кодексу України про адміністративні правопорушення. Про такі зміни необхідно зазначати та обговорювати на відповідних круглих столах, міжнародних науково-практичних конференціях. Зауважимо, що питання прийняття нового кодексу обговорюється багато останніх років, проте, на жаль, ще не має нового правового кодифікованого акту, який відповідатиме реаліям сьогодення та регулюватиме по-новому адміністративно-правові відносини у сфері превенції адміністративним правопорушенням.

Прийняття нового Кодексу про адміністративні правопорушення вимагає врахування міжнародного досвіду, а саме європейського досвіду та судової практики, як української, так і міжнародної.

Крім кодифікованих актів, актуально та необхідно є прийняття спеціальних актів, зокрема законів, які можуть здійснювати правове регулювання превентивних заходів адміністративним правопорушенням.

Зауважимо, що в Україні вже є досвід підготовки спеціальних законопроектів у цій сфері, проте до сьогодні не має прийнято відповідного закону.

Отже, досвід інших країн необхідно враховувати зважаючи на такі критерії:

- 1) економічна ситуація країни;
- 2) рівень правової освіти громадян;
- 3) рівень психологічної освіти громадян;
- 4) соціальний стан більшості населення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України 172 від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 80731-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.

3. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю : автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2002. 19 с.

4. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку / Д. М. Лук'янець ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : [б.в.], 2001. 220 с.

5. Лук'янець Д. М. Підстави адміністративної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2000. 19 с.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гриняджук Т. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Правовий інститут виконавчого провадження в Україні посідає досить важливе та необхідне місце у загальній правовій системі України. Так, виконання рішень органів влади та управління та контроль за такими діями є одним із аспектів механізму забезпечення прав та свобод громадян.

Пропонуємо подати наступні особливості адміністративно-правових відносин у сфері виконавчого провадження:

1) під час дослідження адміністративних правових відносин у сфері виконавчого процесу можна стверджувати про те, що у науковій сфері дане питання розглядається та встановлюються відповідні концепції та напрацювання із цієї теми;

2) суспільні відносини, які існують на сьогодні є динамічними та потребують свого врегулювання. Також дані відносини повинні відповідати потребам, які висуває суспільство;

3) виконавчим провадженням означають відповідну стадію, яка виділяється у межах процесуального ведення судової справи. Також виконавчі процедури можна вважати як частина у захисному механізмі ведення судових справ [1].

Під час дослідження особливостей адміністративно-правових відносин у сфері виконавчого провадження важливим та необхідними були праці таких вчених як А. Педан [2], Л. Талан [3].

Можна вважати це як кінцевий етап у здійсненні захисної діяльності для фізичних чи юридичних осіб, а також представників державних органів незалежно від виду судочинства, яке здійснюється. Якщо розподіляти сфери, в яких є належна компетенція органів держави, то необхідно враховувати безпосереднє виконання своєї діяльності встановленими суб'єктами щодо виконання рішення судового органу.

У цьому випадку визначаються відповідні функції виконавців, які мають свої повноваження у цій сфері.

У науковій правовій науці говорять про виділення окремої галузі та навчальної дисципліни, яка має назву «Виконання судових рішень».

4) не має потреби у тому, щоб здійснювати загальний аналіз виконавчого провадження у реалізації судових рішень. Таким чином зв'язки між суспільством у веденні судової справи мають конкретні особливості, які формують необхідність у створенні системи регулювання норм права та забезпечення цих прав.

Під час здійснення судовими органами влади своєї діяльності це відбувається. Так, важливо відмітити про те, що під час виконання постанов про встановлення і виконання державних стягнень, державні виконавці мають та використовують відповідні методи, способи та форми у своїй державній діяльності, виконують також свої державні процедури та можуть надавати встановлені державою послуги. Отже, таким чином можна встановлювати відмінність між такими видами провадження:

- 1) кримінальне;
- 2) цивільне;
- 3) господарське.

Зважаючи на все вищевказане, можна говорити про встановлення розмежування між вищевказаними видами виконавчого провадження.

Також пропонують для ефективного покращення діяльності у цій сфері, а також удосконалення відповідних правових відносин, створити відповідну законодавчу базу щодо встановлення загальних принципів виконавчого провадження.

Звичайно, необхідним є виокремлення спеціальних ознак окремих видів провадження, яке виконуватиметься державними виконавцями.

Крім того, окремо необхідно наголосити про питання щодо врегулювання примусового виконання рішення, яке винесене поза судом.

Таким чином, проаналізувавши все вищевикладене можна дійти до наступного висновку: адміністративно-правові відносини – це один із видів зв'язків у адміністративних правових відносинах.

Дані зв'язки виникають, коли виникає встановлена потреба у регулюванні відносин між такими суб'єктами, як органом державної влади, з однієї сторони, та іншими учасниками, з другої. Так, виконуються норми, які прописані у відповідних рішеннях органів влади, які відповідно мають бути виконані іншими учасниками відносин. Таким чином відбувається захист прав громадян, та забезпечення режиму законності у правовій державі.

Адміністративні правові відносини у аналізованій нами сфері можна поділити на загальні та особливі.

Термін суб'єкт у виконавчому провадженні є меншим за своїм змістовним навантаженням, ніж термін учасник у виконавчому процесі.

Варто зробити логічний висновок про те, що не кожен учасник, який бере участь у виконавчому процесі, може бути суб'єктом, який виступає стороною у адміністративних правових відносинах у виконавчому провадженні.

Отже, дані терміни є різними та мають свої відмінності. Можемо дійти до такого висновку, що термін учасник є загальною категорією, яка може включати у себе термін термін суб'єкт. Натомість, термін суб'єкт правових відносин є категоричним у своєму розумінні. Він означає реальні дії у відносинах.

Учасники у виконавчому процесі набувають відповідного статусу суб'єктів, коли виникає відповідна потреба у таких відносинах. Необхідними є виникнення відповідних відносин щодо примусового виконання конкретних судових рішень чи рішень, які приймаються поза судовими відносинами.

Таким чином пропонуємо подати наступну класифікацію суб'єктів у виконавчому процесі:

1) ті, які беруть участь в організації належного виконання виконавчого процесу. До таких осіб пропонуємо віднести таких:

а) Державна виконавча служба, як державний орган;

б) приватні виконавці;

в) представники міжнародних відносин;

г) інші органи, які мають додаткові завдання у відносинах щодо виконавчого процесу;

2) особи, які беруть участь у забезпеченні процесуального порядку щодо реалізації у примусовому виконанні рішень через дії, які вчиняють особи, що мають повноваження, надані законом. До таких пропонуємо віднести таких:

а) Міністерство юстиції України;

б) Державна виконавча служба;

в) начальники відповідних підрозділів;

г) інші особи;

3) особи, які беруть участь у реалізаційних процесах у перебігу виконавчого провадження та залучаються до цього процесу:

1) головні особи:

а) особа, яка є стягувачем;

б) особа, яка є боржником;

в) приватний виконавець або державний виконавець;

г) фіскальні органи.

2) другорядні особи:

а) представники стягувача або боржника;

б) експерт;

в) перекладач;

г) інші допоміжні особи, які можуть брати участь у виконавчому процесі та виконувати відповідні завдання.

Зміст адміністративно-правових відносин у виконавчому процесі – це є поєднання державних прав та необхідностей суб'єктів, які здійснюють реалізацію щодо примусового виконання рішень як у судовому порядку, так і поза судом, тобто в адміністративному порядку.

Сутність адміністративних відносин у виконавчому процесі складається із таких аспектів: 1) можливості та необхідності органів управління у виконавчому процесі; 2) можливості та необхідності осіб, які є стягувачами, боржниками у виконавчому провадженні; 3) можливості та необхідності державних виконавців; 4) права та обов'язки приватних виконавців; 5) права та обов'язки інших учасників процесу, які є допоміжними у таких відносинах.

Приватні виконавці прирівнюються у своїх можливостях з державними виконавцями. Проте, можна зазначити таку особливість таких осіб, що вони вирішують в індивідуальному порядку те, який має бути послідовність у вирішенні справ.

Також приватні виконавці мають такі особливості у здійсненні ними своїх обов'язків:

1) проводять необхідні дії для того, щоб здійснити стягнення боргових зобов'язань;

2) встановлюють індивідуальний графік своєї роботи.

Можна стверджувати про те, що приватні виконавці можуть успішно вирішувати свої справи, які є у їхньому підпорядкуванні та пришвидшувати процес їхнього вирішення. Отже, вирішити справу у виконавця, який працює на приватних засадах є швидшим та якіснішим процесом.

Таким чином важливо відмітити те, що поява на українському ринку приватної форми власності та таких правових інститутів як приватні адвокати, приватні нотаріуси, приватні виконавці певним чином стабілізували відносини, у яких беруть участь громадяни та здійснюється належний захист прав та свобод громадян.

Отже, важливо відмітити про те, що Європейська спільнота правильно обрала напрям щодо створення приватних виконавців. Таким чином підвищується зацікавленість та якість у результативності праці таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.

2. Педан А. І. Правова природа виконавчого провадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 41. Т. 4. С. 84-89.

3. Талан Л. Виконавче провадження в структурі цивільного процесу. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 96-102.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Журавкіна І. Ю.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

В Українській державі проголошено та зазначено право кожного громадянина забезпечити доступ, який має бути вільний, до судових органів влади за захистом своїх прав. Отже, проблеми, з якими стикаються суди, розглядаючи справи про адміністративні правопорушення, потребують вироблення оновленого підходу стосовно їх розв'язання, який має бути заснований на здобутках правової доктрини та позитивного досвіду зарубіжних країн. Зазначене набуває ще більшої актуальності у зв'язку з тим, що останнім часом в Україні виразно простежуються тенденції щодо зростання кількості справ про притягнення до адміністративної відповідальності, які потребують судового вирішення, а також щодо урізноманітнення змісту правових відносин, в яких допускаються адміністративні правопорушення, віднесені до судової юрисдикції.

Пропонуємо подати наступні особливості організаційно-правових засад розгляду судами справ про адміністративні правопорушення:

1) необхідним є внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, що стосуються адекватних строків розгляду справ про адміністративні порушення;

2) потребують встановлення відповідні критерії визначення цих часових меж; у даних правових відносинах ці критерії враховуються при специфічних та спеціальних справах;

3) також необхідним є встановлення проміжку часу, який має бути належно мотивований і стосуватиметься моменту призначення справи до розгляду у судовому процесі та її розглядом. Цей час також має бути достатнім для того, щоб підготувати осіб, які беруть участь у справі [2].

Під час дослідження особливостей організаційно-правових засад розгляду судами справ про адміністративні правопорушення необхідними є аналіз теоретичних досліджень таких вчених як Л. Анохіна [3], В. Скавронік [4].

Аналіз чинного адміністративного законодавства дав можливість стверджувати, що не подано норм, які стосуються складу судового органу, який має вирішувати справи про порушення у сфері адміністративно-правових відносин. Отже, необхідним є перегляд інших правових актів, в яких зазначають, що справи, які розглядаються у суді, можуть розглядатися суддею одноособово. Проте є зазначені у законах випадки, коли такі справи можуть розглядатися колегією суддів.

Кодекс не визначає справи, які мають бути розглянуті колегіально суддями. Отже, припускаємо та робимо висновок про те, що справи про адміністративні порушення розглядаються одним суддею.

Можна говорити про колегіальний розгляд справи у тому випадку, коли справа розглядається у касаційному суді.

Законом встановлено, що суддю визначають за допомогою спеціальної системи, яка є автоматизованою. Таким чином справи розподіляються між суддями автоматично та діє принцип неупередженості у цих правових відносинах.

Суддя не має право відмовитися від розгляду цієї справи, яка призначена у автоматичному порядку.

Суддя, який брав участь у справі не має право переглядати цю справу потвторно, крім випадків, коли є нововивлені обставини у справі. Також пропонуємо такі норми казувати у адміністративному законодавстві. Отже, відповідних змін потребує Митний кодекс України та Кодекс України про адміністративні правопорушення, в якому пропнуємо чітко зазначити такі аспекти:

- 1) обставини, які мають бути враховані при розгляді справи;
- 2) підстави відводу судді;
- 3) підстави самовідводу судді.

У результаті дослідження встановлено, що під час розгляду справи у суді мають бути обов'язково дотримані такі принципи:

- а) об'єктивність;
- б) неупередженість.

Отже, вищевказані принципи повинні бути дотримані як під час судового розгляду, так і при винесення рішення суду.

Міжнародно-правові документи дають можливість визначити основні норми, які мають бути дотримані під час розгляду справ про порушення:

- 1) не показувати суб'єктивне ставлення до особи порушника;
- 2) вживати заходів щодо встановлення в учасників судового процесу позитивного ставлення до судових органів;
- 3) не подавати інформації щодо особистої думки у цій справі.

У результаті наукового дослідження встановлено, що суддя, який має певні суб'єктивні переконання у справі, яку розглядає, повинен заявити відвід або бути примусово відсторонений від справи.

Зазначимо, що при розгляді справи щодо адмінстративного порушення часто допускають помилки у відповідно складених протоколах про адміністративні порушення. Отже, особи, які складають вищевказані правові документи допскають помилки та неанлежно їх оформлюють.

Найбільш поширеними є такі помилки:

- 1) не вказують інформаційних даних щодо суб'єктів, які повинні нести адміністративну відповідальність;
- 2) не вказують інформаційних даних щодо особи свідків, які виступають у цій справі;
- 3) не вказують інформаційних даних щодо особи потерпілого, які зазначені у цій справі;
- 4) не передбачено норми статті, яка передбачає дане порушення та за яке треба нести відповідальність;
- 5) не подано змісту порушення;
- 6) не вказують обставини, які були при скоєнні даного адміністративного порушення;
- 7) не вказують інших даних, які необхідно враховувати для встановлення складу порушення.

Кодекс про адміністративні порушення не передбачає алгоритм дій судових органів влади для вирішення справи про адмінпорушення.

Можна зробити висновок про те, що недоліки, які зазначені у протоколах та стосуються його змісту та процесуальних аспектів його оформлення, не дотримання процедури судового захисту осіб, які беруть участь у справі, незазначення доказової інформації є підставами для того, щоб справу судові органи влади закрили. Не можна говорити про випадки, що процесальні документи мають бути доопрацьовані.

Якщо у протоколі про порушення неповно зазначають відомості у його фабулі, не можна говорити про обов'язок суддів самостійно ці дані встановлювати. Законодавство України не передбачає обов'язку судових органів влади встановлювати такі факти. Також можна говорити про можливість порушення у таких правових відносинах прав інших.

Міжнародна судова практика підтверджує ті факти, що судові органи не повинні доповнювати самостійно ці протоколи. Це не є їхнім обов'язком та не належить до їх повноважень.

При розгляді справи про адміністративні порушення судові органи влади встановлюють обставини, при яких вони вчиняються.

У науковій роботі подаються відомості про те, що актуальним є встановлення скорочених строків для розгляду адміністративної справи.

Якщо визначено скорочені строки, то не завжди є можливість учасників справи належно використовувати свої права, які надаються ними законодавством України. Так, особи не мають часової можливості ознайомитися із матеріалами справи, а також знайти кваліфікованого адвоката та захисника.

Отже, подаються відповідні пропозиції щодо встановлення у адміністративному законодавстві розумного строку для використання своїх процесуальних прав та виконання обов'язків. Необхідно також визначити критерії застосування адекватного розумного строку.

Необхідно також встановити чіткі терміни та інтервали між часом призначення справи до розгляду та її розгляду у судових органах влади. Цей час має бути адекватний та розумний для того, щоб особи могли належно підготуватися до справи, яка має бути розглянута.

Таким чином вищевказані зміни та доповнення чинного законодавства дають можливість нормального перебігу справи та її розгляду. Учасники правових відносин можуть належно використати свої процесуальні права та виконати свої обов'язки.

Також проаналізовано та охарактеризовані дії, які кваліфікують як адміністративні правопорушення.

Зазначено про можливість віднесення тих справ, які розглядаються судовими органами влади до кримінальних порушень.

Важливим є систематичне оновлення чинного законодавства та встановлення його відповідності іншим правовим актам та реаліям сьогодення. Необхідно враховувати норми міжнародного права та авторитетні думки науковців.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 р. № 80731-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.
3. Анохіна Л. С. Суб'єкти адміністративної юрисдикції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 19 с.
4. Скавронік В. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2002. 20 с.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Качоровська Я. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Конституція України передбачає право кожного на захист своїх прав [1]. Для того, щоб проаналізувати як відбувався розвиток правового інституту представництва прав громадян у адміністративних судах України необхідно проаналізувати етапи становлення та розвитку таких правових відносин.

Таким чином пропонуємо визначити, для початку такі етапи:

- 1) правові відносини у Стародавні часи;
- 2) правові відносини під час перебування українських земель у складі Польської Республіки;
- 3) правові відносини під час перебування українських земель у складі Російської імперії;
- 4) правові відносини під час перебування українських земель у складі Української Радянської Соціалістичної Республіки;
- 5) правові відносини, які виникли після прийняття незалежності України.

Правовий інститут представництва прав громадян у адміністративному суді передбачає можливості громадян, які передбачені у законодавчих актах вчиняти всі необхідні дії у адміністративних судах

щодо захисту їхніх прав. Також ті дії може вчиняти представник, захисник, адвокат особи, права якої порушено.

Якщо здійснити аналіз правових норм Кодексу України про адміністративне судочинство, то можна визначити такі особливості правових відносин у цій сфері:

1) представництво в адміністративному суді передбачає надання відповідної правової допомоги особі, права якої порушено для відновлення таких прав;

2) право залучати кілька осіб, які будуть представляти інтереси у адміністративному судочинстві;

3) представництво у адміністративному суді є визначено законодавчими актами та має відбуватися на добровільній основі [2].

Важливо відзначити наукові праці Ю. Лисенка, який вивчав питання, що є предметом нашого дослідження [3].

Представництво прав у адміністративному суді може бути:

- 1) представництво прав фізичної особи;
- 2) представництво прав юридичної особи;
- 3) представництво, яке здійснює адвокат;
- 4) представництво, яке здійснює інша, визначена законодавством, особа.

Така класифікація може мати такі критерії, як залежність від виду особи, яку представляють; залежність від суб'єкта, який здійснює представництво.

Основними засадами, які використовують під час представництва прав громадян в адміністративному суді є:

- 1) принцип верховенства права;
- 2) принцип законності;
- 3) принцип рівноправ'я;
- 4) принцип гуманізму.

Вищевказані принципи є загальними. Також необхідно виділити спеціальні принципи у відносинах щодо представництва прав громадян у адміністративному судочинстві.

Такими принципами є:

- 1) принципи професійного підходу до своєї справи;
- 2) принцип дотримання етичних норм.

Основними напрямками діяльності осіб, які здійснюють представництво прав в адміністративному судочинстві є:

- 1) надання інформативної допомоги щодо роз'яснення прав та обов'язків учасників правових відносин чи спору;
- 2) надання інформаційної допомоги представникам юридичних осіб;
- 3) представництво прав громадян у адміністративних органах чи однойменних судах та ін.

Правовий інститут представництва в адміністративному процесі передбачає такі основні категорії, які формують дану юридичну конструкцію:

- 1) задачі представників;
- 2) основні напрями діяльності;
- 3) основні можливості та встановлена законом міра необхідних дій учасників правових відносин;
- 4) міра юридичної відповідальності учасників;
- 5) принципи діяльності.

Основними завданнями, які має представник у адміністративному процесі є надання відповідних інформативних роз'яснень чинного законодавства, норм права, локальних нормативно-правових актів; представництво в суді щодо захисту прав громадян; здійснення дій, які підвищують правову свідомість громадян та рівень їхніх правових знань.

Представники у адміністративному судочинстві мають можливість звертатися до адміністративних судів не від свого імені, а представляючи інтереси та захищаючи права однієї із сторін або третьої особи, загалом.

Представник повинен захищати не свої інтереси, а представляючи права сторони процесу, та її захищати. Між учасником правових відносин у адміністративному судочинстві укладається відповідний договір, який регулює основні норми між сторонами.

Кодекс адміністративного судочинства визначає основні правові цени, які ставляться до учасників адміністративного процесу.

Якщо до справи долучаються законні представники, то відповідно наявність їхніх повноважень підтверджується юридичними документами.

Для того, щоб здійснювати контрольні повноваження у сфері правових відносин представництва в адміністративному судочинстві необхідно встановити відповідальність представників за дії, які вони вчиняють.

Правова відповідальність вищевказаних осіб – необхідність його правильної та правомірної поведінки, яка полягає у вчиненні правомірних дій, невиконання яких призводить до встановлення відповідальності у вигляді покарання, які передбачені у нормах чинного законодавства.

Чинне законодавство у таких правових відносинах передбачає наявність норм трудового законодавства щодо встановлення відповідальності адвокатів, для прикладу. У цьому питанні можна говорити як про приватні, так і державні структури. Якщо є передбачена відповідальність, то можна стверджувати про наявні правомірні умови для підтримання режиму законності та правопорядку, зменшення кількості порушень у цій сфері. Механізм забезпечення прав та свобод громадян може бути здійснений більш ефективно.

Для того, щоб здійснити належне правове регулювання відносин під час представництва прав громадян у адміністративному судочинстві

потрібно внести відповідні зміни до чинного законодавства, а саме до Кодексу про адміністративне судочинство.

Є випадки, коли учасники відносин не мають можливості оплатити чи обрати представника для захисту своїх прав. Ці аспекти діяльності необхідно прописати у чинному законодавстві та подати рекомендації для таких осіб про вибір представників та варіанти вирішення даної проблеми.

Необхідним є також встановити особливості досудового урегулювання спорів між суб'єктами. Назріла гостра проблема щодо прийняття правових актів, які регулюватимуть медіативні аспекти відносин між суб'єктами.

Важливо відзначити також процесуальний порядок забезпечення громадян безоплатною правовою допомогою. У цьому випадку потрібно врахувати той факт, що не завжди безоплатність надання правової допомоги відповідає якісним показникам такої допомоги. Тому рівень професіоналізму безоплатних представників повинен бути на належному рівні та також перевірятися у визначені терміни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
3. Лисенко Ю. О. Розвиток та становлення інституту представництва в адміністративному процесі в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Т. 3. С. 107-113.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Клюк А. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

В цілій системі Мінюсту були проведені перелік змін, що саме стосувалися: стратегічного планування діяльності Мінюсту; структури міністерства; система звітування Мінюсту, який готуються для нового політичного керівництва державного органу оцінки якості. Все це та інше обумовлює потребу в дослідженні, що й підтверджує актуальність обраної теми.

Протягом останніх трьох років ряд позитивних змін таки відбувся, однак залишаються ще ряд невирішених проблем, а саме:

- невідповідності сфер державної політики, зокрема на практиці та згідно з положенням за які відповідає Мін'юст;
- створення директоратів, вихід із переліку пілотних міністерств, в яких здійснюється перебудова центрального апарату;
- продовження реформування апарату міністерства із огляду на реформу державного управління;
- не має узгодженої позиції для перегляду невластивих функцій [1].

Виходячи з цього, Мінюст є відповідальним за державну реєстрацію, а саме, протягом останніх років в Україні була проведена серія комплексних законодавчих змін, які спрямовані на усунення недоліків та прогалин в сфері реєстраційної діяльності.

Це так звана демонополізація і децентралізація сфери державної реєстрації бізнесу, а також нерухомості шляхом ліквідації Державної реєстраційної служби і запровадження принципу екстра-територіальності [6].

У межах цієї реформи, а саме: запроваджено внесення змін до відомостей про юридичну особу тільки на підставі оригіналів відповідних рішень органів управління сьогодні посилено відповідальність державних реєстраторів (зокрема тимчасове блокування і анулювання доступу до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань (далі – «ЄДР»)) [2].

Важливо, щоб обов'язок із передачі примірників судових рішень про арешт корпоративних прав і про заборону (чи скасування заборони) учинення реєстраційних дій, що набрали законної сили, які покладено на Державну судову адміністрацію України [2].

При Мін'юсті утворено постійно діюча колегія із питань розгляду скарг в сфері державної реєстрації [4-6].

Враховуючи, що вказані зміни були запровадженні у 2016 році, хоча фактично вони запрацювали у 2017 році, отже Мінюсту необхідно було розробити методичні рекомендації для роз'яснення вказаних законодавчих новел.

Бо громадськість і підприємці повинні бути більш обізнаними, які собою являє вказаний механізм.

Загалом всі згадані законодавчі ініціативи мали позитивний ефект, залишаються не вирішеними ряд питань, які суттєво впливають на рейтинг України в списку країн, що створюють умови для ведення бізнесу.

До основних проблемних питань, які важливо згадати це: не прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України, законопроект якого ще з 2012 року зареєстрований у Верховній Раді України. Розробники в пояснювальній записці до вказаного законопроекту

утвердили, що: «визначальною ознакою розвитку законодавства, зокрема адміністративного, у демократичних країнах є його спрямованість на забезпечення прав і законних інтересів осіб у відносинах із державою та її органами».

Найголовніша особливість усього – це чітка регламентація процедурного аспекту відносин особи та влади. При таких умовах державний службовець або службовець органу місцевого самоврядування має діяти не свавільно, а керуватись лише встановленим порядком.

Це забезпечує рівність осіб до усіх однопорядкових справ, до яких застосовується однакова процедура. Відомо, що існування законодавчо встановленої процедури – це вихідна точка для здійснення контролю, а саме судового [5].

Часто, варто зауважити, що саме відсутність інформаційної взаємодії між різними державними органами і структурами, який здійснюють реєстраційну діяльність.

До прикладу відсутність такої взаємодії можна назвати ситуацію, коли Державна судова адміністрація України в день набрання рішенням суду законної сили, що передбачає набуття, зміну чи припинення речових прав на нерухоме майно, або обтяжень таких прав, чи внесення змін до записів Державного реєстру прав, зупинення реєстраційних дій, внесення запису про скасування державної реєстрації прав чи скасування рішення державного реєстратора, не забезпечує передачу до Державного реєстру прав примірника такого судового рішення. Хоча стаття 31-1 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» зафіксувала обов'язок за вказаним органом [3].

Зупинимось також на тому, що відсутність права на здійснення Мінюстом вибіркового перевірок, а саме документів, які подані на державну реєстрацію при створенні юридичної особи і можливості подання остаточного рішення для анулювання державної реєстрації або

заборони особам-засновникам брати участь у виступах у майбутньому засновками у процесі створення будь-якої юридичної особи.

Також існують технічні проблеми щодо навичок в старшого покоління роботи із інформаційно-комунікаційними технологіями та покриття якісним Інтернет- зв'язком усієї території України.

Не має публічного оприлюднення результатів проведеного моніторингу і камеральних перевірок.

Тут механізм моніторингу і камеральних перевірок державних реєстраторів має застосовуватися об'єктивно, при цьому результати оприлюднююватися у належному обсязі.

У цьому випадку, наказ Мінюсту про проведення камеральної перевірки у обов'язковому порядку має бути на офіційному веб-сайті, і звичайно має мати оприлюднення результатів цієї перевірок.

В результаті камеральної перевірки не завжди застосовуються санкції до державних реєстраторів. Особливо оприлюднення результатів камеральних перевірок щоб запобігти можливому негативному впливу на імідж добросовісних державних реєстраторів, тобто ділову репутацію [169].

Часто системне подання на державну реєстрацію міністерствами і іншими центральними органами виконавчої влади документів, які не відповідають вітчизняному законодавству.

Отже, окрім згаданого, у реєстраційній діяльності Мінюсту, є інші питання, які потребують вирішення: офіційного визначення термінологічного апарату, визначення процесуальних аспектів процесу реєстраційної діяльності (тобто мається на увазі відсутність визначення стадій і підсумкових рішень).

Конкретніше, що ефективно адміністративно-правове врегулювання суспільних відносин в реєстраційній сфері може стати підґрунтям стійкого розвитку, а саме як публічної адміністрації та суспільства загалом.

Повноцінне впровадження цифрових технологій в діяльність органів публічної адміністрації вимагає електронної взаємодії між цими органами, бо їх відсутність заважає реалізації покращення життя для спрощеного надання адміністративних послуг громадянам.

І обов'язково, цифровізація повинна забезпечити однаковий доступ всіх громадян України до інформації, а саме інформаційних знань і послуг, які надаються із використанням інформаційно-комунікативних технологій. Такі зміни в Україні мають орієнтуватися на співробітництво (зокрема міжнародне та регіональне) і євроінтеграцію. Завдяки «цифровізації» Україна зможе інтегруватися в світове співтовариство, при цьому використовувати глобальні системи і інформаційно-комунікаційні технології.

Право людини на доступ до Інтернету як основного інструменту, яке розширяє доступ до товарів та послуг, а саме глобального інформаційного середовища було вже давно визнано ООН як фундаментальним правом кожної людини.

Зокрема, партнери Мінюсту по реформуванню реєстраційної діяльності виділили кілька пріоритетних шляхів для покращення ситуації в цифровізації реєстраційної діяльності. Зупинимось на самих найголовніших шляхах:

- створення та розвиток он-лайн функцій державних реєстраційних громадських об'єднань без статусу юридичної особи або благодійних організацій, завдяки заявам (Проєкт «Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» за підтримки USAID) змін до відомостей про громадські об'єднання;

- забезпечення доступності і якості публічної та приватної інформації, що має забезпечити цифровізацію, об'єднання та сумісність основних реєстрів держави (Проєкт «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-JUSTICE)»);

- постійний та сталий розвиток цифрової компетенції центрального апарату і його регіональних управлінь Міністерства юстиції (Проект «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-JUSTICE)») [198].

Тобто, як ми вже наголошували, цифровізація має сприяти підвищенню якості щоденного життя громадян, а також спрощувати одержання різноманітних послуг, а зокрема в реєстраційній сфері.

Тому потрібно прийняти ряд адміністративно-правових актів, що могли б створити умови для:

- постійного моніторингу проведення реєстраційної діяльності у електронній формі;
- постійного підвищення цифрової компетенції;
- ефективної стандартизації реєстраційних процедур і послуг;
- підвищення довіри та безпеки для оцифрованої інформації і способів її зберігання;
- значного підвищення рівня цифрової культури серед населення України;
- оптимального забезпечення якісним Інтернет-покриттям на усій території України.

Вважаємо, що цифровізація в Україні має носити всеохоплюючий характер, а її ключова мета має бути – узгоджена державна політика. Для цього необхідно розробити і впровадити державну стратегію, що би цілеспрямовано і систематично чи повністю інтегрувала цифрові технології на національному, регіональному, індивідуальному рівнях.

Такий комплексний підхід до вирішення проблем забезпечить трансформацію всіх сфер життя, оскільки один підхід до використання цифрових технологій у окремій сфері автоматично має потребу у змінах другого підходу, а все це в сукупності та системності дозволить отримати суттєві переваги від реконструкцій.

Список використаних джерел:

1. Мін'юст: Transition Book. Київ : Міністерство юстиції України, 2020.48. URL : <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5d7/f77c88/5d7f77c88c23b147881339.pdf>.
2. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» щодо унеможливлення внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців за підробними документами»: Закон України від 24 листоп. 2015 р. № 815-VIII. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/815-19>.
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01 лип. 2004 р. № 1952-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1952-15#Text>.
4. Про затвердження Порядку розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції : постанова Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2015 р. № 1128. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2015-%D0%BF#Text>.
5. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України : реєстр. № 2789 від 18 лип. 2008 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2789&skl=7.
6. Боротьба з рейдерством : сучасний стан та рекомендації : Системний звіт Ради бізнес-омбудсмена. Київ : Поділ Плаза, 2017. 56 с. URL : <https://boi.org>.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ковдань Д. Ю.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВИКОНАВЧИЙ НАПИС НОТАРІУСА ЯК НОТАРІАЛЬНА ДІЯ

Захист законних прав та свобод індивіда в правовій державі є фундаментальним аспектом її функціонування та розвитку. Основним завданням кожного створеного державою органу є системне виконання поставлених обов'язків задля забезпечення реалізації захисту законних прав та свобод людини. На сьогоднішній день діє ціла система нотаріальних органів, які покликані забезпечувати та гарантувати права суб'єктів правових відносин.

Відповідно до чинного законодавства, нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат», з метою надання їм юридичної вірогідності. При вчиненні будь-якої нотаріальної дії нотаріуси надають суспільним відносинам визначеної законом форми, яка забезпечує захист і охорону прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Нотаріус є арбітром відносин суб'єктів нотаріального процесу, притримуючись норм права він незалежний та неупереджений у своїх діях. Однією з непростих та відповідальних нотаріальних дій на практиці є вчинення виконавчого напису нотаріуса [1, с. 10-11].

Слід відрізнити правовідносини, що складаються у сфері здійснення нотаріальної діяльності і стосуються суб'єктивних прав їх учасників, від правовідносин, які виникають під час здійснення виконавчого провадження. Як зазначає А. І. Перепелиця, єдність та цілісність суб'єктів виконавчого провадження відповідно опосередковується зв'язками між ними. У цілому такі зв'язки характеризуються як адміністративні та адміністративно-процесуальні. Це обумовлюється тим, що: вони виникають під час примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів і врегульовані законодавством про виконавче провадження; мають владний характер. Суб'єкти виконавчого провадження не мають абсолютної рівності, оскільки Державна виконавча служба – орган держави, то ці відносини характеризуються як владні, що означає обов'язковість вимог державного виконавця для всіх інших суб'єктів виконавчого провадження, за невиконання яких встановлено адміністративну відповідальність; державний виконавець є обов'язковим суб'єктом правовідносин у виконавчому провадженні.

Отже, нотаріус посвідчує безспірні права та безспірні факти, в наявності яких він може упевнитися безпосередньо або на підставі відповідних документів, а також вчиняє інші дії, спрямовані на юридичне підтвердження та закріплення цивільних прав, щоб запобігти їх можливному порушенню в майбутньому [2, с. 162].

При вчиненні будь-якої нотаріальної дії нотаріуси надають суспільним відносинам визначеної законом форми, яка забезпечує захист і охорону прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Питання способу захисту законних прав та інтересів вивчається науковцями як з практичного боку, так і з теоретичного. На думку одних авторів право на захист – це самостійне суб'єктивне право, яке з'являється у особи лише в момент порушення і оспорювання прав особи. Інші вважають, що право на захист потрібно розглядати як елемент, невід'ємну ознаку самого

суб'єктивного права. Проте у будь-якому випадку право на захист є похідним від основного суб'єктивного права і не може існувати без останнього.

Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція суду поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Це фундаментальне положення означає пріоритет судової форми захисту стосовно інших, у тому числі й нотаріальної.

Статтею 18 Цивільного кодексу України встановлено, що нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом. Виконавчий напис – не нове явище нашого часу та належить до не судових форм захисту інтересів кредиторів за безспірними зобов'язаннями, підтвердженими документами, що не викликають сумнівів щодо їх достовірності. Історія подібної практики бере свій початок з Цивільного кодексу Франції, так званого кодексу Наполеона, де зазначалося, що за будь-яким нотаріально посвідченим договором нотаріус видає за заявою кредитора виконавчу копію та даний документ може бути пред'явлено для примусового виконання. Стягнення безспірної заборгованості в позасудовому порядку передбачалося у ч. 2 тому X Зводу законів Цивільних 1857 р., де зазначалося, що будь-який договір і будь-яке зобов'язання, законно вчинене, вважалося безспірним і приводилося до виконання «безпосереднім застосуванням закону без будь-якого судочинства; якщо ж виникав спір проти таких договорів та зобов'язань, то він, призупиняючи стягнення, вирішувався судовим способом, але без формального суду в остаточному варіанті» [3, с. 9].

Розвитку вчинення виконавчих написів набуло в період існування Радянського Союзу. Порядок вчинення виконавчих написів регулювався, зокрема, в Українській РСР Положенням про державний нотаріат Української РСР, затверджене постановою УРСР від 31 серпня 1964 р.

№ 941 та Інструкцією про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріальними конторами Української РСР (далі – Інструкція УРСР), затвердженою постановою Президії Верховного Суду Української РСР від 22 січня 1965 року. Правомочними на вчинення виконавчих написів були нотаріальні контори і консульські установи. Відповідно до Інструкції УРСР виконавчі написи могли бути вчинені в будь-якій нотаріальній конторі, незалежно від того, де знаходився стягувач або боржник, де складено документ, на якому вчинявся напис, або де провадилося виконання.

Спеціальним нормативним актом встановлювався перелік документів, на підставі яких нотаріальні органи мали право вчиняти виконавчі написи. В Українській РСР таким документом була постанова Ради Міністрів Української РСР від 31 серпня 1964 р. № 94115. Цей перелік містив досить багато видів заборгованості, за якими можна було вчиняти виконавчі написи, крім того, кожен з цих видів (окрім стягнень за нотаріально посвідченими правочинами) мав ще й підвиди. Дані норми були втілені при прийнятті Закону України «Про нотаріат», у тому числі щодо порядку викладення виконавчого напису на оригіналі документа, який встановлює заборгованість, а у разі, якщо не вміщується на ньому, то на окремому аркуші, який прикріплюється до такого документа і прошивається.

Список використаних джерел:

1. Репин В. С. Исполнительная надпись. *Советская юстиция*. 1993. № 17. С. 21-22.
2. Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Київ : Алерта. 1999. С. 224.
3. Вершинин А. П. Способы защиты гражданских прав в суде. Санкт-Петербург : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1997. С. 21.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Михаляк І. П.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІНСТИТУТ НОТАРІАТУ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Інституту нотаріату у правовій державі відводиться одна із ключових ролей не тільки в наданні правової допомоги громадянам, юридичним особам і в забезпеченні їхньої правової безпеки, а й у запобіганні спорів між учасниками договірних відносин. Участь нотаріуса при розробці умов угоди перед її практичним виконанням дозволяє запобігти спорам про право між сторонами по укладеній і нотаріально засвідченій угоді, а також робить їх відносини більш стабільними і передбачуваними, особливо в умовах ринку. Участь нотаріуса дозволяє забезпечити кожному із сторін угоди правовим захистом уже на стадії оформлення права і договору, у той час як судовий захист може знадобитися пізніше, на стадії спору [1].

Проблеми щодо визначення та встановлення механізму захисту прав та свобод громадян є об'єктом дослідження багатьох вчених, зокрема В. Бабкіна, А. Колодій, П. Рабіновича, В. Шаповала, О. Скакун. Проте зауважимо, що питання щодо місця нотаріальних органів у системі захисту прав та свобод досліджувалося науковцями лише частково. Важливо звернути увагу на такий елемент, який є обов'язковим у механізмі забезпечення прав та свобод, як суб'єкт, що здійснює захист. Серед суб'єктів у механізмі забезпечення прав та свобод людини і громадянина

провідну роль посідає правовий інститут нотаріату. Серед основних функцій останнього є:

- 1) надання юридичної допомоги фізичним особам;
- 2) надання юридичної допомоги представникам юридичних осіб;
- 3) здійснення захисту майнових можливостей вищевказаних осіб.

Сьогодні в умовах політичних і системних змін важливою є проблематика діяльності органів правосуддя та інших інституцій, що забезпечує реалізацію і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина шляхом справедливого і неупередженого вирішення судами конфліктів на ґрунті реалізації норм права та інших справ, віднесених до їх відання, і винесення судових рішень, заснованих на законі [2].

У зв'язку з вищевказаним, нагальним та першочерговими заходами, які мають відбутися в Україні є проведення судової реформи у правовій системі України. Дана реформа повинна передбачати наявність незалежних суддів на місцях, які будуть здійснювати захист прав та свобод громадян і таким чином надавати відповідні правові гарантії. Це сприятиме становленню та розвитку правового режиму законності у країні.

Зазначимо, що серед важливих інститутів, які здійснюють захист прав та свобод громадян є інститут Уповноваженого з прав людини. В Україні даний правовий інститут діє при законодавчому органі влади та має відповідні напрями роботи. Уповноважені розглядають відповідні звернення громадян та подають відповіді щодо питань, які були зазначені у запитах. Таким чином можна стверджувати, що Уповноважені є особами, що доповнюють перелік осіб, які здійснюють захист прав та свобод громадян.

Наступним органом, який безпосередньо бере участь у захисному механізмі забезпечення прав та свобод є органи прокуратури. Серед основних завдань, які ставить перед собою прокуратура є забезпечення та захист прав, які визначені у Конституції. Цей процес призводить до

правильної побудови соціальної та правової держави, розвитку та удосконалення громадянського суспільства, становлення режиму законності та верховенства права.

Вчені зазначають: «В умовах сьогодення, коли значна частина людей живе за межею прожиткового мінімуму або навіть за межею бідності, громадяни не мають можливості звернутися за захистом до суду, адвокатури, бо для цього необхідні кошти. Не завжди реагують належним чином на звернення громадян посадові особи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, не завжди чітко виконують свої службові обов'язки працівники правоохоронних органів та різних контролюючих служб. Зміни в законодавстві, відсутність належної правової обізнаності громадян, а також деякі інші чинники змушують громадян звертатися за захистом своїх прав саме до органів прокуратури. За цих обставин виникає об'єктивна вимога подальшого зміцнення інституту прокуратури як гаранта прав людини, посилення діяльності її органів» [3].

У суб'єктивній стороні механізму захисту прав та свобод громадян важливу роль відіграють правоохоронні органи, основним завданням яких є превентивні заходи щодо виникнення суспільно-небезпечних діянь та адміністративних проступків. Основний закон держави передбачає, що кожна особа має право на юридичну допомогу, яка надається державою безкоштовно. Важливим та необхідним органом, який здійснює захисні функції від державного чи іншого обвинувачення є адвокатура. Зазначимо, що діяльність органів адвокатури базується на принципах, які є декларативними та не мають практичного застосування у житті громадян та держави. Тому необхідним є внесення змін та реформ щодо діяльності адвокатури. Це може бути як частина загальних правових реформ.

Важливо звернути увагу на місцеві органи влади, які також здійснюють безпосередній захист прав та свобод громадян. Тому важливо наголосити на діяльності органів місцевого самоврядування. Останнім

часом наголошують на те, що нагальними стали зміни в органах місцевої влади. Необхідним є зміна напрямів їх діяльності, що пов'язано із реалізацією демократичних принципів. Часто це пов'язують із тим, що принципи демократії мають безпосереднє відношення до діяльності органів влади та самоврядування. Власне діяльність останніх базується на принципах демократії та народовладдя.

Органи місцевого самоврядування повинні здійснювати свою діяльність, враховуючи інтереси територіальної громади, яку вони представляють. Водночас представники територіальної громади також повинні брати участь у діяльності місцевих органів влади для спільного вирішення завдань, які перед ними стоять.

Таким чином, пропонуємо додатково звернути увагу на органи нотаріату у системі захисту прав та свобод людини та громадянина. Представники органу нотаріату уповноважені відповідними державними органами на посвідчення відповідних правових актів. Таким чином нотаріуси надають цим актам правової державної сили. Отже, загальновідомим є те, що серед основних завдань органу нотаріату є захист та охорона основних можливостей як громадян, так і юридичних осіб у правових відносинах.

Список використаних джерел:

1. Панталієнко Я. П. Нотаріальна форма та процедура. URL : <http://www.nbuuv.gov.ua>.
2. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України. URL : www.berezhnaya.com.ua/publications/.
3. Руденко М. Роль прокуратури у захисті прав та свобод людини і громадянина. URL : // <http://www.justinian.com.ua>.

Мельниченко Б. Б.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Бадзим В. В.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

**РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ**

У сучасних дослідженнях децентралізацію визначають як ефективний спосіб здійснення публічної влади в державі, за якого адміністративно-територіальні одиниці на власній території мають право самостійно вирішувати локальні питання і реалізовувати власні завдання в межах чинного законодавства та під відповідальність уповноважених органів чи посадових осіб, при чому втручання вищих органів влади у їх діяльність може відбуватись виключно із метою нагляду за законністю їхньої діяльності [1, с. 14].

Децентралізація опирається на такі основні принципи: незалежність від форми державного устрою; чітке розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління; планомірний розвиток розгалуженої системи місцевого самоврядування; невтручання держави у суверенні права областей, регіонів (суверенітет народу); фінансова самодостатність органів місцевого самоврядування; фінансова допомога з боку держави, законодавче врегулювання взаємовідносин у сфері соціального управління [2, с. 7].

Одним з головних принципів децентралізації є принцип субсидіарності. Згідно з цим принципом, найбільший обсяг повноважень повинні мати ті органи влади, які перебувають ближче до людей, і на рівні яких вирішення завдань чи надання послуг буде більш ефективним та найменш затратним. Влада повинна організувати взаємодію з громадою так, щоб надати їй якнайбільшу можливість самостійно вирішувати місцеві питання.

Децентралізація влади займає провідне місце в державній політиці та є однією з визначальних у порядку денному реформ в Україні. Реформа місцевого самоврядування, враховуючи позитивний як європейський, так і власний історичний досвід, передбачає обов'язкове об'єднання (укрупнення) територіальних громад [3].

Процес децентралізації в Україні розпочато у 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ). За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори. Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100 % охоплюють територію областей [4].

Відповідно до прийнято Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» від 16 квітня 2020 р. № 562-IX, Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та

затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких проведені місцеві вибори у 2020 році на новій територіальній основі [5].

Очевидно, реформування місцевого самоврядування – одне з найбільш важливих та складних завдань розбудови України як демократичної держави, реалізація якого забезпечить спроможність місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення, ефективність впливу громадян на процес прийняття рішень, підвищить рівень життя населення.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін. Київ : Москаленко О. М., 2012. 212 с.
2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. Київ : Інститут громадянського суспільства, 2017. 110 с.
3. Суть реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації). URL : http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf.
4. Реформа децентралізації : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vgyaduvannya/reforma-decentralizaciyi>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад : Закон України від 16.04.2020 р. № 562-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 35. Ст. 259.

Мельниченко Б. Б.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Норкіна Я. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ, екологічна безпека – такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей [1].

Аналіз сучасної юридичної літератури дає підстави говорити про те, що охорону навколишнього природного середовища можливо забезпечити шляхом прийняття комплексу організаційних, правових та економічних заходів, спрямованих на зниження рівня шкідливого впливу антропогенної діяльності на екологічні взаємозв'язки, відновлення пошкоджених об'єктів довкілля, природних ресурсів, забезпечення їх раціонального використання. Комплекс таких заходів розглядається як організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. Він складається з двох системоутворюючих елементів – інституційного, тобто системи державних та громадських інституцій, що здійснюють управління у сфері охорони довкілля, і функціонального, тобто багатоманітності форм

такого управління (контролю, нормування та стандартизації, моніторингу тощо) [2, с. 119-120].

Ст. 16 Конституції України містить положення про те, що «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» [3].

Законодавчі норми, що стосуються екологічної безпеки по суті містяться практично в усіх прийнятих за роки незалежності правових актах з питань охорони довкілля та природокористування [4]. Серед них: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-XII [1]; Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. № 2245-III [5]; Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 р. № 39/95-ВР [6]; Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII [7] та інші.

У вересні 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначає принципи співробітництва в різних сферах, у тому числі у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів [8].

Для підвищення екологічної безпеки та гармонізації українського законодавства у галузі охорони навколишнього природного середовища з європейським, зокрема, у частині адаптації системи державного планування до підходу, прийнятого на рівні ЄС, Україною було ратифіковано Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному

контексті [9] та прийнято Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII [10].

Очевидно, забезпечення екологічної безпеки повинно посідати пріоритетне місце в політиці сучасної України. Разом з тим, маємо розуміти, що запровадження адекватного механізму охорони довкілля – поетапний, поступовий, довготривалий процес, що передбачає застосування комплексу взаємопов'язаних способів та засобів та пов'язаний із розвитком економічної, політичної та правової систем в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

2. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. *Проблеми законності*. Харків, 2014. Вип. 125. С. 119-128.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Удосконалення законодавства України з питань екологічної безпеки : Аналітична довідка. *Інститут законодавства Верховної Ради України*. 2015. URL : <http://komekolog.rada.gov.ua/print/73679.html>.

5. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2245-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 15. Ст. 73.

6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08 лютого 1995 р. № 39/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 12. Ст. 81.

7. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

9. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. Протокол ратифіковано Законом № 562-VIII від 01 липня 2015 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text.

10. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 16. Ст. 138.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри права,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ждан Т. Г.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВАЛЮТА ТА ВАЛЮТНІ ЦІННОСТІ: ПРАВОВА СУТНІСТЬ ТА РЕГУЛЮВАННЯ

Валютний контроль є однією із динамічних складових національної та світової валютно-фінансової системи, визначення особливостей правових засад здійснення якого є важливою науково-практичною проблемою.

Контрольні заходи забезпечують виявлення та попередження порушень норм валютного законодавства, а також стабільність національної валюти України.

Налагоджена організація валютного контролю – необхідна умова захисту державних інтересів в умовах інтеграції України в міжнародну систему торговельних зв'язків.

Незаконний відтік капіталу, правопорушення у валютній сфері і корупція завдають значних збитків державі та громадянам. Удосконалення правового регулювання валютного контролю в Україні вплине на ефективність подолання кризових явищ в українській економіці, реалізацію тактичних і стратегічних інтересів країни, а також забезпечення прав і свобод громадян.

Мета статті полягає у з'ясуванні правової сутності поняття «валюта» та існуючі форми валютних цінностей, які регулюються національним законодавством.

Безперечно, що митниця завжди була і є одним з найвагоміших показників державності й незалежності країни, віддзеркаленням її владного і фінансового суверенітету.

У межах цього дослідження не розглядатимемо питання історії виникнення та розвитку митної справи загалом і митної служби зокрема. Однак можливість чіткого та якісного розв'язання проблем, що пов'язані з правовими відносинами, які виникають у діяльності митних органів (передусім з адміністративними правовідносинами), потребує глибокого усвідомлення як сутності самих правових відносин, так і сутності діяльності митних органів.

Розглядаючи останню через призму функцій і компетенції митних органів України, звернімось не до історії митної справи загалом, а до її вузькоспеціальної частини. Тож у контексті нашого дослідження цікавлять не самі органи, як суб'єкт правовідносин чи орган державного управління, а саме шляхи історичного розвитку функцій і компетенції, яка нині властива митним органам.

Знаємо, що головною вимогою є дотримання митного і господарського законодавства, а також нормативних актів, якими регульовано зовнішньоекономічну діяльність. Слід погодитись із думкою Мельник А. Ф. про те, що «зовнішньоекономічна політика України має бути спрямована на сприяння економічному розвитку країни» [3, с. 42]. При цьому, за його словами, митне законодавство повинно також рухатись у напрямі до світових стандартів і це повністю правильно.

Важливо відмітити, що митна справа – це одним із головних чинників забезпечення національної безпеки держави, головним завданням якого є забезпечення захисту митного кордону України завдяки проведенню митних процедур і встановлення митних платежів. До головних і важливих процедур слід зарахувати митний контроль і митне оформлення, а саме перевірку товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний

кордон України.

Знаємо, що предметом митного контролю можуть бути товари, транспортні засоби, об'єкти права інтелектуальної власності та інші речі. Важливо відмітити, що під час здійснення митних процедур головну увагу приділяють питанню переміщення через митний кордон України валюти. Зауважуємо, що О. Ківалов стверджує: «у сучасних умовах національна економіка стає дедалі більш відкритою» [2, с. 38]. Зростання обсягів міжнародної торгівлі визначає актуальність питання переміщення валюти.

Наголошуємо на тому, що валютне регулювання на міжнародному рівні будується із валютного контролю міністерств фінансів держав, центральних банків та центральних банків міжнародних валютних організацій.

Варто відмітити, що переміщення валютних цінностей вимагає значної уваги з боку митних органів України. Під «переміщенням валюти», слід розуміти «переміщення валютних цінностей через митний кордон України з метою подальшого їх використання за межами держави для проведення валютно-фінансових операцій» [9, с. 305]. Валюта – це грошова одиниця держави, що використовується як засіб розрахунків при проведенні митного контролю це стосується переміщення вітчизняної і іноземної валюти (а точніше, йдеться про готівку).

Відомо, що термін «готівка» визначається так: «...готівка валюти України і готівкова іноземна валюта у вигляді банкнот та монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної держави, банкноти та монети, вилучені з обігу, або такі, що вилучаються з нього, або підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу (крім монет, що належать до банківських металів), і дорожні чеки» [7].

Відомо, що національна і іноземна валюта не охоплюють повністю коло валютних цінностей у державі, окрім національної і іноземної валюти

в вигляді грошових знаків та коштів на рахунках в банківських і інших кредитно-фінансових установах до валютних цінностей сюди відносяться:

- «це платіжні документи і інші цінні папери (акції, боргові розписки, акредитиви, облігації, банківські накази, депозитні сертифікати, купони до них, векселі (тратти), чеки, інші фінансові і банківські документи), що виражені у валюті України, іноземній валюті чи банківських металах»;

- «це банківські метали - золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (аффіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у злитках та порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, виготовлені з дорогоцінних металів» [1, с. 243].

Якщо порушувати правила переміщення валюти через митний кордон України, то це тягне за собою важкі наслідки для держави. Зокрема, наражається на небезпеку банківська система України, оскільки истематичне вчинення таких порушень спричиняє падіння курсу національної валюти, а це як ми знаємо веде до негативних наслідків економіки вцілому.

Знаємо, що незаконне переміщення валюти через митний кордон України – це основний чинник розвитку сектору тіньової економіки у державі та спричиняють погіршення ситуації у сфері національного виробництва, а це незаконне переміщення валюти доволі часто використовується як засіб фінансування організованої злочинності і терористичних угруповань.

Тому таке порушення порядку переміщення валюти через митний кордон становить значну небезпеку не тільки для конкретної держави, а й для світу взагалі. Тому, установлюючи окремі правила переміщення валюти, держави мають уникнути незаконного обігу валюти та захистити себе від зовнішніх загроз економічного характеру.

Валютний контроль в сфері переміщення валюти через митний кордон – це врегульований нормами права різновид фінансового

контролю, що здійснюється спеціально уповноваженими органами та установами за допомогою методів контролю та нагляду при здійсненні валютних операцій підконтрольними суб'єктами з метою забезпечення дотримання вимог валютного законодавства.

До завдань валютного контролю, що потребують закріплення на законодавчому рівні, доцільно віднести:

- визначення відповідності проведених валютних операцій чинному законодавству і наявності необхідних для них ліцензій і дозволів;

- перевірку виконання резидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою; перевірку обґрунтованості платежів в іноземній валюті;

- перевірка переміщення валюти та валютних цінностей через митний кордон України;

- перевірку повноти та об'єктивності обліку та документації стосовно валютних операцій. Оскільки принципи виступають фундаментом, на якому повинні будуватися усі конкретні нормативно-правові акти у сфері валютного контролю та юридично значущі дії контролюючих суб'єктів, вважаємо за доцільне сформулювати визначення принципів валютного контролю як теоретично обґрунтованих і нормативно закріплених правових, процесуальних та організаційних основ здійснення валютного контролю, які визначають його загальну спрямованість. Валютний контроль поєднує в собі правові та економічні основи, тому, крім загальноправових, він повинний мати свої спеціальні принципи, які відповідають особливостям такої діяльності.

Запропоновано виділити спеціальні принципи валютного контролю, такі як:

- принцип обмеження обігу валюти в господарському та цивільному обігу;

- принцип державної реєстрації та обліку валютних операцій;

- принцип спеціальної правосуб'єктності органів валютного контролю;

- принцип монополістичної ролі Національного банку України у сфері здійснення валютного контролю.

Валютний контроль є елементом державної валютної політики, який пов'язаний з державним управлінням валютно-фінансовими правовідносинами. У зв'язку з цим встановлено, що він як економіко-правове явище має свій, властивий йому зміст і правовий механізм. Вважаємо, що правовий механізм валютного контролю складається з об'єктів контролю, суб'єктів контролю, напрямів, форм, методів валютного контролю, а також процесу валютного контролю, що потребують закріплення в Законі України «Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні» та Митному кодексі України.

Список використаних джерел:

1. Банківське право України / Жуков А. М., Іоффе А. Ю., Кротюк В. Л. та ін. ; під ред. А. О. Селіванова. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 450 с.

2. Ківалов С. В. Митна політика та митне право в Україні. Одеса : Юридична література, 2006. 360 с.

3. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Расіна А. Ю. Державне управління : підручник. Київ : Знання, 2009. 582 с.

4. Положення про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України № 147 від 27.02.1993 р. *Зібрання постанов Уряду України*. 1993. № 7. Ст. 150. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147-93-п#Text>. (дата звернення : 27.01.2021).

5. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>. (дата звернення : 26.01.2021).

6. Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій : Закон України № 2402-ХІІ від 03.06.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 33. Ст. 474. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-12#Text>. (дата звернення : 12.01.2021).

7. Про затвердження Положення про валютний контроль : постанова Правління Національного банку України від 08.02.2000 р. № 49. *Офіційний вісник України*. 2000. № 14. Ст. 573. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0209-00#Text>. (дата звернення : 17.01.2021).

8. Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій : постанова Правління Національного банку України № 275 від 17.07.2001 р. *Офіційний вісник України*. № 34. Ст. 45. (втратив чинність від 07.11.2011). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-01#Text>. (дата звернення : 19.01.2021).

9. Про затвердження форми Декларації про валютні цінності, доходи та майно, що належать резиденту України і знаходяться за її межами : наказ Міністерства фінансів України № 207 від 25.12.1995 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0018-96#Text>. (дата звернення : 10.01.2021).

10. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України № 959-ХІІ від 16.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. Ст. 377. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>. (дата звернення : 10.01.2021).

Павлюк Н. М.
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»*

Бохінська Ж. Ю.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

Ключовим етапом реформування національного законодавства відповідно до європейських стандартів – здійснення комплексних заходів, спрямованих на завершення підготовки до трансформації інституту робочого часу та формування нормопроєктного матеріалу, не лише придатного для негайного включення його до правової системи України, а й здатного завдяки своїм змістовним і зовнішнім характеристикам покращити стан гарантування прав людини та громадянина.

Отже, виникає потреба кардинального перегляду концепції законодавчого регулювання робочого часу у нашій країні в частині пристосування до реалій сьогодення. Оскільки Україна вибрала напрямок європейського розвитку з моменту своєї незалежності, про що передусім свідчать приклади набуття змін чинного законодавства згідно до міжнародних стандартів, тому необхідно врахувати досвід провідних країн в частині впорядкування трудових відносин.

Процес вдосконалення чинного законодавства згідно європейських стандартів у сфері трудового права в цілому й робочого часу зокрема не може вважатися завершеним без взаємодії ефективного регулювання контролю за підтриманням належного стану реалізації законодавчих

нововведень. Так, на думку І. П. Лаврінчука, ефективність адміністративних способів забезпечення реформованої системи трудових прав здатна істотно підвищитися після впровадження такої системи трудового інспектування, яка була б підкріплена функцією консультування, інформаційної та рекламної роботи [1, с. 115]. На цей час максимально наближеним до наведеного переліку функцій є перелік функцій, якими уповноважена Державна служба України з питань праці [2], а отже, основна проблема полягає не у створенні нової інституції з контрольними повноваженнями, а в підвищенні ефективності діяльності наявного органу за допомогою незначного коригування переліку його функцій та обов'язків, а також інтенсивної роботи з особами, які представляють цей орган у його відносинах з учасниками трудових правовідносин. На думку деяких дослідників, правовою основою діяльності такого важливого елемента інституційного контролю за належною реалізацією положень трудового законодавства, що складається із внутрішньодержавних та імplementованих європейських норм, як інспекції праці, є єдиний законодавчий документ, зміст якого визначав би питання контролю за неухильним дотриманням положень трудового права [3, с. 116]. Погодимось з цим, зважаючи, що наявність контрольного органу дала б можливість оптимізувати діяльність такого органу, проте фіксація норм у декількох законодавчих актах (за умови узгодженості їх змісту) не здатна стати перешкодою при реалізації інспекцією праці своїх функцій. Імplementація трудових норм, у тому числі європейських, на думку О. М. Ярошенка, була б неповноцінною без належної реалізації захисної функції трудової юстиції (маються на увазі спеціалізовані суди, які, окрім традиційних функцій, виконуватимуть функцію соціального примирення) [4, с. 10]. Доцільно погодитися з позицією автора в частині важливості належної реалізації захисної функції органами судової влади.

На цей час більш важливим є вироблення специфічного підходу національних судів щодо вирішення трудових конфліктів, а також тих, що стосуються питань робочого часу. Цей підхід полягатиме в активному використанні надбань *acquis communautaire* Співтовариства (включно з рішеннями Суду ЄС та рекомендаційними правовими актами). Основи такої системи закладені в Угоді про асоціацію між Україною, з одного боку, ЄС та Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншого. Так, Угодою створено механізм, що складається з трьох органів: – Рада асоціації, створена з членів Уряду України, Ради ЄС та Європейської Комісії. Основні функції Ради асоціації полягають у контролі, моніторингу, застосуванні та виконанні положень Угоди. Цей орган наділений найбільшою кількістю повноважень, унаслідок чого він є ключовим суб'єктом серед міжнародних спеціалізованих утворень, здатних надавати правову та організаційну підтримку компетентним національним органам України при реалізації ними своїх функцій у сфері впровадження стандартів ЄС у сфері робочого часу. А також відповідальний за здійснення зовнішнього контролю за діяльністю національних суб'єктів, уповноважених виконувати завдання з перебудови чинної законодавчої системи. Комітет асоціації, що допомагає Раді під час виконання нею своїх обов'язків і є за своєю суттю допоміжним органом, який не має широкого кола власних повноважень та може розглядатися як відносно відокремлений елемент Ради асоціації. Парламентський комітет асоціації, утворений із членів Європейського Парламенту та Верховної Ради України, створений як платформа для обговорення будь-яких аспектів, що стосуються питань, які виникають у ході асоціації України до ЄС. Це утворення може розглядатися лише як другорядна інституція, здатна задавати загальні вектори розвитку діяльності з імплементації європейського законодавства, на противагу Раді асоціації та національним органам влади України.

Зважаючи на викладене в дослідженні, можна говорити про наявність у правовому механізмі імплементації європейських норм про робочий час у національне трудове законодавство таких істотних складових, як: 1) європейська правова основа стандартів у сфері стандартів робочого часу, що складається з розпоряджень, де фіксуються норми, які регулюють питання робочого часу, а також практики їх тлумачення та застосування (у тому числі, але не лише – судової практики); 2) нормативно-правовий механізм імплементації стандартів ЄС у сфері робочого часу на рівні законодавчого та підзаконного правового регулювання (аналіз змісту стандартів, які стосуються визначених груп правових відносин, що є предметом правового регулювання аналогічних правових актів на території Співтовариства, а також застосування обмежень щодо нормативноправових актів, які не відповідають *acquis communautaire* ЄС); 3) організаційно-правовий механізм вдосконалення європейських норм про робочий час, що складається із системи інституцій, наділених передбаченим законодавством колом функцій і повноважень (які необхідні для належної перебудови законодавчої системи України відповідно до стандартів ЄС, а також взаємозв'язку між ними).

Отже, з вищенаведеного можна зробити висновок, що правовий механізм імплементації стандартів ЄС у сфері робочого часу в національне трудове законодавство – це комплекс нормативно-правових процедур та організаційних заходів, застосовуваних уповноваженими загальними й спеціалізованими інституціями, що діють на національному та міжнародному рівнях. Мета якого полягає в якісному включенні в національне законодавство та правозастосовну практику системи норм, які закріплені в *acquis communautaire* ЄС для встановлення адекватних пропорцій між робочим часом і часом відпочинку залежно від потреб працівників, розрахованих з огляду на особливості виконуваної ними

трудової функції, характеристик та шкідливості виробництва, враховуючи вік, стан здоров'я, тощо, а також законні інтереси роботодавців.

Оскільки прийнятий євроінтеграційний курс України передбачає приведення своєї нормативно-правової бази у відповідність до обов'язкового мінімуму законодавства ЄС. Таким чином, чинним законодавством України згідно з положеннями Директиви [5] вкрай необхідно врахувати зауваження і передбачити в новому Кодексі законів про працю наступні вимоги з метою адаптації чинного законодавства до стандартів ЄС: визначення понять «робочий час», «нічний час», «нічний працівник», «позмінний працівник», «мобільний працівник», «офшорна робота», «робота, пов'язана з особливими ризиками або значним фізичним чи розумовим навантаженням»; обмеження тривалості робочого часу у 8 годин (будь-який період, що становить тривалість 24 години), під час якого нічні працівники, робота яких пов'язана з особливими ризиками або значними фізичними чи розумовими навантаженнями, виконують нічну роботу матимуть гарантії та безпечні умови праці, та позмінний режим роботи згідно Директиви [5].

Робимо висновок про те, що хоча низку законодавчих положень уже враховано у профільних нормативно-правових актах, але загалом стан імплементації Директиви № 2003/88/ЄС необхідно вдосконалити врахувавши усі зазначені зауваження щодо суперечностей, невідповідностей та необхідних вимог, які присутні в Аналізі рівня відповідності національного законодавства вибраним директивам ЄС з безпеки та гігієни праці [6], який реалізовувався в Україні у 2017-2019 рр. МОП за фінансування ЄС. Фахівцями проекту встановлено, що станом на квітень 2018 року рівень повної відповідності національного законодавства до Директиви [5] становить лише 7,3 %, у той час як норми, які не передбачені або суперечать, а також частково відповідають зазначеній

директиві: не передбачено – становлять 85,5 %; суперечать – 3,6 %; частково відповідають – 3,6 %, відповідно.

Працюючи над удосконаленням вітчизняного трудового законодавства з орієнтацією на законодавство ЄС, необхідно чітко дотримуватися пріоритету природного права на працю і пов'язаних з ним трудових прав.

Гармонізація вітчизняного законодавства про працю із трудовим законодавством ЄС потребує вбудовування в нього наднаціональної системи права. Для цього необхідно переглянути роль держави, зокрема судової гілки влади в регулюванні відносин у сфері праці. Важливо, що законодавство ЄС, регулюючи публічні та приватні аспекти несамостійної праці, надає державам-членам ЄС право в приватних сферах самостійно обирати форми, способи, методи реалізації європейських стандартів. У питаннях публічного характеру законодавство ЄС має рамкові умови регулювання. Європейське законодавство безальтернативно закріплює зобов'язання державою вжити заходів щодо захисту прав працівників, а саме нагляду та контролю дотримання законодавства праці роботодавцями.

Тобто підвищена увага до умов праці та безпеки виробництва важлива в дотриманні державою належних умов праці. Як показує досвід Європи, в цих країнах, усвідомлюючи економічну нерівність працівника і роботодавця, гарантування та охорона прав працівників здійснюється і через реалізацію політики контролю за охороною праці на підприємствах. Забезпечення трудових прав працівників у Європі показує, що свобода і демократія у сфері праці можуть існувати тільки за умов дотримання учасниками трудових правовідносин трудового законодавства і контролю за їхнім дотриманням відповідними уповноваженими органами. Такий підхід до охорони і захисту державою трудових прав працівників повинен стати для України орієнтиром у процесі реформування трудового законодавства, зокрема, держава не повинна дистанціюватися від проблем

порушень трудових прав працівників і особливо в частині дотримання правил з безпеки та гігієни праці.

Список використаних джерел:

1. Лаврінчук І. П. Забезпечення трудових прав за Європейськими стандартами. *Юридична наука*. 2011. № 1. С. 113-118.
2. Положення про Державну інспекцію України з питань праці, затв. указом Президента України № 386/2011 від 06.04.2011 р. *Офіц. вісник України*. 2011. № 29. Ст. 1224.
3. John Graversgaard. How can Labour Inspection support Labour Prevention? On the Role of Labour Inspection in Small and Medium Enterprises. *Danish Labour Inspector*. 2000. № 10.
4. Ярошенко О. М. Джерела трудового права України : автореф. дис. ...д-ра юрид. наук : спец. 12.00.05 / НЮАУ ім. Я. Мудрого. Харків, 2007. 38 с.
5. Директива 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 04.11.2003 р. про деякі аспекти організації робочого часу. URL : <http://www.minjust.gov.ua/45891>. (дата звернення : 02.02. 2021).
6. Аналіз рівня відповідності національного законодавства вибраним директивам ЄС з безпеки та гігієни праці, трудових відносин. Директива № 2003/88/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 04 листопада 2003 р. про деякі аспекти організації робочого часу. URL : www.ilo.org/UkraineEUProject. (дата звернення : 17.02.2021).

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Березіна Є. А.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ

Митна діяльність є чи не найважливішою у становлення держави як самостійної та економічно незалежної країни у світі. На законодавчому рівні все має бути настільки продумано, улагоджено, щоб в процесі застосування митних приписів не виникало жодних проблем, але, навпаки, особа, яка перетинає кордон чітко усвідомлює свої дії, а в разі виникнення проблем, працівниками митниці швидко врегульовувалося б будь-яке питання.

Звичайно, щоб все було на належному практичному рівні, важливим є її теоретичне підґрунтя, де науковці, досліджуючи різноманітні митні ситуації чітко їх охарактеризовують та пропонують шляхи для виходу з проблемних ситуацій. До таких важливих питань сучасності належать і митні режими, якими і керуються особи при перетині ними кордону.

Тут слід пригадати вчення Д. Приймаченка, котрий, аналізуючи особливість органів митниці та їхню діяльність у здійсненні ними митної справи в країні, вважає, що основні напрямки їх діяльності є наслідком поділу їх діяльності за змістом на однотипні та взаємопов'язані напрями впливу. Крім того вони є уособленням призначення цього виду органу влади у її виконавчій сфері. Звичайно, слід зазначити, що це безпосередньо буде стосуватися і діяльності митних режимів у митній сфері.

Таким чином, аналізуючи достатню кількість юридичної літератури, необхідно зазначити, що, беручи за основу зацікавлення держави у митній сфері, розмежування напрямів діяльності митних режимів можна об'єднати у такий поділ:

- напрям діяльності у сфері фіскальності, що полягає у тому, щоб стягувати різноманітні оплати у митній діяльності, щоб поповнювати державну казну через її зовнішньоекономічні дії;

- напрям діяльності через стимуляцію, тобто це законне звільнення від митних оплат та використання заходів нетарифного регулювання, упрощення митних процедур, для того, щоб стимулювати суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, сприяти активному розвитку національного виробництва, взаєминам у міжнародній торговельній та економічній сфері, взаємодіям у різних соціальних сферах тощо;

- захисний напрям діяльності, що полягає у використанні заходів регулювання не тарифів та має за ціль захищати національні та економічні зацікавленості країни через запровадження особливостей проведення ліцензій, квоту та других нетарифних обмежень при здійсненні поміщенні товарів у визначені митні режими;

- контрольний напрям діяльності полягає у забезпеченні дотримання приписів чинного законодавства країни, які регулюють питання митної сфери, при цьому застосовуються виокремлені способи та види, які притаманні виключно контролю органів держави у сфері їхнього управління;

- регулятивний метод діяльності, особливості якого полягає у використанні порядку в процесі переміщення товару у митний режим, та, який пов'язаний із його перетинанням через митницю, його особливим статусом та всіма діями митного характеру, які з ним пов'язані.

Тому, важливість дотримання митного режиму, який чітко визначається чинними правовими приписами, які чітко регулюють

особливості його застосування та дотримання, щоб не було жодних митних порушень у цьому напрямі.

Питання митних режимів та їх правове регулювання є досить важливим для будь якої країни. Адже правильне їх застосування є великим кроком до не порушення митних приписів, безпроблемне перетинання кордону, а також належне наповнення державної казни законним шляхом, що в свою чергу тягне за собою економічне підняття держави, так і суспільства загалом.

Тому, дослідження митних режимів на науковому рівні допомагає пізнати проблемні питання та знаходити шляхи виходу із них. Тому, запозичення вчень у даній сфері, їх наукове обґрунтування на теренах нашої держави, використання правових приписів розвинених країн, все це у своїй сукупності дає позитивні результати і в майбутньому їх практичному застосуванні, щоб врегульовувати та підняти на високий рівень застосування митних режимів у практиці.

Щоб належним чином розглянути проблемні питання митних режимів, необхідно розглянути їх класифікацію. Оскільки, як слушно зазначають вчені, за її допомогою можна:

- дослідити особливості кожного з видів приписів та можливостей їх взаємозв'язку;
- позначити чіткі кордони впливу держави регулятивного характеру на суспільство через право;
- постановити шляхи удосконалення законотворчої та правозастосовної практики, а також підвищити її ефективність тощо.

В цей же час вони наголошують, на тому, що «складність суспільних відносин, які регулюються правом, та багатоаспектність самої категорії «право» визначає можливість класифікації норм за різноманітними критеріями».

Таким чином, беручи до уваги той факт, що наша країна обрала європейський вектор свого розвитку, спонукає наших законотворців прийняти такі правові приписи, які б відповідали стандартам та вимогам Європейського Союзу.

Саме тому, важливим є всебічне дослідження удосконалення митного законодавства, особливо питання митних режимів, щоб усі митні дії, пов'язані з ними, були відкритими, чистими та прозорими. Крім того, необхідно враховувати усі особливості митного європейського законодавства, старатися наші внутрішні чинні приписи скасовувати, змінювати чи створювати, щоб його удосконалити, а таким чином, привести до європейських стандартів чим і підняти авторитет нашої держави на міжнародній арені.

Тому, підсумовуючи особливості митних режимів нашої країни, враховуючи зацікавленість держави щодо прозорості їх виконання, можемо виокремити такі режими у митній сфері:

- перша категорія митних режимів, які на нашу думку є найважливішими у зовнішньоекономічній діяльності будь-якої країни, належать імпорту та експорту як митні режими, спрямовані на забезпечення фінансових інтересів держави від зовнішньоекономічної діяльності; захист її економічних та інших національних інтересів;

- друга категорія характеризує митні режими, які мають перевагу: митний склад, транзит, тимчасові ввезення товарів на митну територію, вільна митна зона тощо. Тобто, ціллю таких режимів є стимуляція суб'єктів до здійснення зовнішньоекономічної діяльності країни, розвиток внутрішнього виробництва, покращення взаємозв'язків на міжнародній арені;

- третя категорія митних режимів виокремлює такі, яких немає зазначено у чинних приписах митного європейського законодавства, але

які є допоміжними та необхідними у надійному здійсненні існуючих митних режимів у країні.

Таким чином, важливо з вищевикладеного усвідомити, що обравши проєвропейський напрям розвитку, наша країна та її громадяни, мають активно працювати над тим, щоб якнайшвидше законотворці приймали, змінювали чи скасовували ті правові приписи, які б якнайкраще б підходили до європейських стандартів, а від громадян-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності країни, вимагається правова свідомість, яка буде спрямовувати в правильне правове русло їхні дії, що будуть спрямовані на чесність, відкритість та прозорість у використанні митних режимів. І тоді, наша держава завоює авторитет серед розвинених країн світу, піднявшись на високий правовий та економічний рівень розвитку.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Довгалець В. Л.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

МИТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Питання митної діяльності будь-якої країни завжди займає чи не найперше місце у справах країни загалом. Адже кожна країна має сусідів, активно з ними співіснує та розвивається спільними економічними зусиллями задля розвитку та забезпечення суспільного блага. Тому, над важливим є своєчасне прийняття тих правових актів, що відповідатиме належному рівню розвитку відносин між розвиненими країнами, сприятиме їх удосконаленню, підноситиме економічний розвиток країни на високий рівень та займатиме авторитетне місце на міжнародній арені.

Таким чином дотримання та виконання митних норм, що існують при виникненні відносин у митній сфері, важливі для існування правильної та законної атмосфери в суспільстві, та й в країні загалом. Адже для держави, яка прагне бути правовою, соціальною та демократичною, важливим є дотримання усіх правових приписів та належне їх виконання і застосування.

Питання боротьби з митних порушеннями деяким чином вдосконалив Митний кодекс України, що був прийнятий у 2012 році. Хоча, тут слід зазначити, що більшість правових приписів були зазначені ще у Митному кодексі, прийнятому у 2002 році. Але, слід наголосити на тому, що новий погляд на митні порушення, які визначені у кодексі 2012 року,

більш підпадають під фаховий аналіз та потребують обґрунтування на належному науковому рівні.

Таким чином, різноманітність поглядів науковців на митні правопорушення, їхні ознаки та різнобарвну класифікацію, свідчить про те, що дане питання є досить актуальним та вкрай важливим для розвитку демократичної, соціальної та економічно розвиненої держави. Звичайно, є багато питань ще не зовсім досліджених, але розвиток митної сфери спонукає постійно розглядати в науковому ракурсі питання митних правопорушень та більш глибоко розкривати їх, притягаючи винних осіб до відповідальності та всіляко призупиняючи вчинення таких проступків.

Крім того, законотворці мають попрацювати з митними приписами, щоб належним чином впорядкувати суспільні взаємини у митній сфері та удосконалити їх таким чином, щоб не було бажання в особи, яка перетинає митний кордон, порушувати митні норми та приносити шкоду економічному сектору країни.

Проблеми сьогодення у митній сфері є досить відкритими та слід якнайшвидше як законотворцям, так і громадянам країни намагатися їх долати, оскільки наша держава є, у правовому полі, партнером у міжнародних взаєминах та зобов'язана дотримуватися міжнародних правових приписів, щоб займати відповідне місце у світовій спільності. Та на жаль, моменти митних порушень збільшуються, і на фоні усіх інших правопорушень є досить помітними. Серед них багато місця має контрабанда, яка є величезною незаконною плямою на фоні митної справи у країні.

Звичайно, є усвідомлення кожного в тому, що необхідно дотримуватися усіх митних приписів, але й на законотворцях лежить величезний обов'язок щодо створення таких правових приписів, згідно яких особа, що вчинила незаконні дії має нести належну відповідальність

або ж оплачувати такий штраф, щоб її зупиняв навіть при думці вчинення порушення.

Отже, як бачимо з вищевикладеного, що для подолання митних правопорушень є важливим є попередження або здійснення профілактики, яка забезпечить здійснення захисної функції органів, які провадять контролюючу діяльність, що у свою чергу призведе до пониження кількостей й інших порушень, в тому числі й кримінальних, що чиняться у митній сфері.

З боку органів держави та організацій громади теж важливими є такі кроки щодо здійснення профілактики запобігання митних порушень, а саме:

- підняття правової свідомості людей та, відповідно, пониження митних порушень;
- утворення належної системи створення та виконання рішень органів держави, звільнення їх працівників, котрі є хабарниками та, відповідно, зменшиться корупційні прояви;
- працювання на поменшання кримінальних вчинків, пов'язаних з економічними питаннями країни, належне покращення економічного становища держави та вихід з тіньової економіки;
- належна охорона прав, свобод та законних інтересів юридичних й фізичних осіб органами охорони країни;
- напрацювання припинення спонукань та умов щодо вчинення митних порушень;
- належне перехоплення проникненню та перевезенню заборонених предметів і речей до обігу, через митну територію країни;
- належне опрацювання митної дисципліни серед осіб, котрі перетинають кордон.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що є дуже важливим є прийняття певних приписів, які б були спрямовані саме на врегулювання

питань профілактики, але не тільки митних правопорушень, а й проступків загалом. Адже, на наш погляд, такий підхід країни, допоможе передбачати вчинення особами порушення правових приписів, розвиваючи різними способами їх правову свідомість, доносячи прийняття тих приписів, які б регулювали такі незаконні вчинки, а також вказували на великі грошові штрафи, які б зупиняли кожного, хто б хотів здійснити неправомірні дії.

Практика розвинених країн нам показує, що швидке реагування на вчинення проступків, великі штрафні санкції, притягання усіх винних (не залежно від правового статусу в суспільстві), допомагають уникнути порушення митних приписів, вчасно призупинити злі вчинки, а також, показати усім – наслідки таких дій – відповідальність особи-порушника, яка суттєво вплине на його фінансове становище та спонукає його більше не вчиняти протиправних дій у митній сфері. Це в свою чергу, піднімить авторитет країни на міжнародній арені та допоможе належним чином розвинути економічному її секторі, а також зміцнить зовнішньоторгівельні стосунки з розвиненими країнами, що також позитивно вплине на розвиток держави, та й суспільства загалом.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Біб І. Б.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тривалий час загальнотеоретичні та цивілістичні дослідження концентрувалися на визначенні правової природи, виявленні характерних ознак та особливостей окремих наукових категорій, таких як норма права, правовідношення, права та обов'язки, юридичні факти, санкції, відповідальність тощо. Ця тенденція була обумовлена потребою вирішення найбільш нагальних питань, виявлених правозастосовною практикою.

Правове регулювання у найбільш загальному розумінні передбачає впорядкування суспільних відносин через вплив на поведінку людей. Для того, щоб привести активність людини у відповідність із певними уявленнями про необхідну (бажану) поведінку в конкретній ситуації, першим кроком має стати формулювання орієнтиру – моделі поведінки в межах відповідної ситуації. Тому зрозуміло, що першою стадією механізму цивільно-правового регулювання визнається формування та дія юридичних норм.

Зазначимо, що захист суб'єктивних цивільних прав у механізмі цивільно-правового регулювання пов'язаний з іншими стадіями цивільно-правового регулювання нерозривними системними зв'язками.

Зокрема, при прийнятті та введенні в дію норми права законодавцем формулюється загальне правило поведінки й одразу ж визначаються

способи досягнення бажаної фактичної поведінки учасників суспільних відносин. Не є принциповим у даному випадку, буде це зроблено в єдиній нормі матеріального права чи досягнення даної мети потребуватиме звернення до інших статей (пунктів) нормативно-правового акту. У всіх випадках надання правила поведінки загальнообов'язкового характеру з необхідністю передбачає наявність способів приведення фактичної поведінки зобов'язаної особи до відповідної моделі.

Тому, оскільки правове регулювання досягає своєї мети через наділення осіб суб'єктивними правами й обов'язками, повернення особи до належної моделі поведінки в разі відхилення від неї неможливе поза існуванням суб'єктивних прав в одного суб'єкта та кореспондуючих юридичних обов'язків у іншого. Захист суб'єктивних прав тісно пов'язаний також зі стадією здійснення цих прав і виконання обов'язків. Основним завданням захисту є саме подолання перешкод, які створюються уповноваженій особі на шляху здійснення свого права, через забезпечення виконання зобов'язаною особою покладених на неї обов'язків.

Звичайно, сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що звернення уповноваженої особи до суду за захистом своїх прав далеко не завжди має мету саме здійснити належне позивачеві суб'єктивне право за сприяння державного примусу. Якщо захист є реакцією саме на невизнання чи оспорення, вочевидь, відповідний позов не може вважатись примусовим здійсненням права, адже він буде спрямований лише на усунення невизначеності у належності суб'єктивного права. Утім з такою ж упевненістю можна стверджувати, що усунення цієї невизначеності є передумовою належного здійснення суб'єктивного права і, зрештою, все одно має зробити можливими відповідні фактичні дії уповноваженої особи. Таким чином, навіть у цьому випадку очевидним є нерозривний зв'язок захисту і здійснення суб'єктивного права.

Наведений аналіз дає підстави для висновку про те, що захист суб'єктивних цивільних прав займає важливе місце в механізмі правового регулювання і реалізується в межах стадії застосування права.

Особливостями захисту суб'єктивних прав у механізмі правового регулювання слід визнати специфічні юридичні факти, з настанням яких виникає можливість захисту, та реалізацію захисту суб'єктивного права через належні способи захисту.

Русаль Л. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Бурак Я. А.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ

Визначення поняття та переліку організаційно-правових форм соціального діалогу має важливе теоретичне і практичне значення. Дослідження поняття соціального діалогу тісно пов'язане з його організаційно-правовими формами.

Такі організаційно-правові форми соціального партнерства як взаємні консультації, колективні переговори щодо підготовки та укладення колективних договорів і угод, участь працівників та їх представників в управлінні організаціями, участь найманих працівників у розподілі прибутку на умовах, визначених у колективному договорі, спільне розв'язання колективних трудових спорів (конфліктів), запобігання їм, організація примирних та арбітражних процедур; діяльність органів соціального партнерства; паритетна участь представників сторін в управлінні соціальним страхуванням; обмін інформацією між сторонами соціального партнерства; контроль за виконанням спільних рішень та ін.

Варто наголосити, що законодавство виділяє лише організаційно-правові форми соціального діалогу, при цьому не визначає суть та зміст самого поняття організаційно-правової форми.

Досліджуючи поняття соціального діалогу та його організаційно-правові форми, слід зазначити, що ці питання мають важливе теоретичне та практичне значення. Вивчаючи соціальний діалог, ми у будь-якому випадку стикаємось з його організаційно-правовими формами. Тому

підтримуємо висновок про необхідність законодавчого закріплення поняття організаційно-правових форм соціального діалогу, під якими необхідно розуміти конкретні види взаємодії суб'єктів соціального діалогу з метою забезпечення їх соціально-економічних прав та інтересів і узгодженого регулювання відносин у сфері застосування найманої праці.

Аналіз організаційно-правових форм соціального діалогу дозволяє зробити висновок, що вони передбачають спільну діяльність сторін у вирішенні соціально-економічних відносин, ухвалення певного рішення, взяття на себе певних зобов'язань, їх виконання сторонами або здійснення контролю за їх діяльністю.

Організаційно-правові форми соціального діалогу в Україні за своєю суттю передбачають в основному процес співпраці держави, роботодавців та працівників щодо врегулювання основних соціально-економічних питань. Вони беруть участь безпосередньо, а можуть і через представницькі органи. Співпраця відбувається як на державному, так і галузевому, територіальному чи локальному рівні.

Держава через свої органи може бути безпосереднім учасником соціального діалогу, повноцінною стороною співпраці, або бути посередником чи арбітром у примирних, погоджувальних процедурах.

Ще одним обов'язком держави є сприяти розвитку усіх форм соціального діалогу. Держава повинна сприяти розвитку усіх організаційно-правових форм соціального діалогу у сфері праці.

Однак, організаційно-правові форми мають ряд недоліків, що негативно впливають на рівень соціального діалогу. Зокрема, необхідно вдосконалювати національне законодавство, що регулює соціальний діалог, оскільки воно не відповідає вимогам норм Міжнародної організації праці.

Держава регулюючи порядок проведення переговорів, співпраці, поза увагою залишає питання щодо запобігання заздалегідь виникненню конфліктних ситуацій.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коталєвіч Г. Д.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Як уже зазначалося, захист прав суб'єктів підприємницької діяльності є реакцією на порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного права та реалізується на стадії примусового застосування права. Особливістю даної стадії механізму є те, що захист прав суб'єктів підприємницької діяльності завжди реалізується певним способом, під яким зазвичай розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється поновлення (визнання) порушених, оспорюваних чи невизнаних прав, відновлення майнового стану потерпілого та вплив на порушника.

Для вітчизняної правової системи традиційним є виокремлення так званих «загальних способів захисту», які характеризуються універсальністю застосування. Відтак, передбачено доволі широкий перелік способів захисту, а саме: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності

органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Визнання права цілком справедливо визнається належним способом захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності у випадках, коли суб'єктивне цивільне право не визнається або оспорується іншою особою, а також у разі відсутності в уповноваженої особи документів, які засвідчують (підтверджують) належність їй відповідного суб'єктивного права. Метою подання відповідного позову є усунення невизначеності у правовідносинах і створення умов для реалізації суб'єктивного права.

Як свідчить правозастосовна практика останніх років, окрім справ про захист права власності, основні труднощі стосовно застосування даного способу захисту в судів виникають під час розгляду спорів про визнання поруки припиненою.

Передусім, вочевидь, потребує додаткового обґрунтування теза про те, що визнання права, як способу захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, рівною мірою означає як наявність права, так і його відсутність або й відсутність обов'язків. Положення п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України в цій частині вельми категоричні: уповноважена особа може заявити вимогу про визнання свого суб'єктивного права. Здебільшого у спорах про захист права власності умовою застосування такого способу захисту є належність позивачеві невизнаного суб'єктивного права. У свою чергу, наявність суб'єктивного права означає існування кореспондуючого йому обов'язку, що є принциповою характеристикою змісту цивільних правовідносин.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сичак О. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВНУТРІШНЬО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЧИННИКАМ

Взаємодія правоохоронних органів у сфері протидії корупції є шляхом підвищення ефективності відповідної діяльності тільки. Для цього важливе значення має визначення форм та методів узгоджених дії. Форми взаємодії окреслюють її зовнішнє вираження, являючи сталі поєднання підстав, способів, засобів взаємодії. Методи ж ілюструють шляхи досягнення цілей, вказуючи на способи та засоби взаємодії.

Кількість та різноманіття суб'єктів протидії корупції за статусом, місцем в механізмі держави, обумовлює розбіжності форм та методів взаємодії. Якщо враховувати ще і рівні взаємодії, то кількість форм та методів взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії корупції ще збільшується. В загальному вигляді форми та методи взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії корупції можна поділити на правові (формальні), що впливають з положень законодавства України, та організаційно-тактичні (неформальні).

Найбільш ефективною формою процесуальної взаємодії правоохоронних органів називають слідчо-оперативну групу, діяльність якої характеризується насамперед проведенням процесуальних заходів, підпорядкованих єдиній цілі й узгоджених між собою шляхом розробки єдиного плану. Кожен з учасників слідчо-оперативної групи, діючи в межах своєї компетенції, зберігає функціональну самостійність. Робота в

складі слідчо-оперативної групи дає можливість негайно використовувати інформацію, отриману оперативним шляхом.

Виходячи з того, що на сьогодні основним завданням контролю повинно визначатися виявлення причини виникнення відхилень в розвитку системи, застосування заходів для усунення і досягнення запланованого результату, звертаємо увагу на необхідність забезпечення результативності громадського контролю як форми взаємодії правоохоронних органів та громадянського суспільства в аспекті застосування заходів для усунення виявлених недоліків правоохоронної діяльності, правопорушень з боку правоохоронних органів тощо.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що форми та методи взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії корупції характеризують зовнішній прояв відповідно спільної діяльності. Форми взаємодії являють собою сталі поєднання методів спільної діяльності, для здійснення якої існують певні підстави та умови. Методи взаємодії характеризують способи, засоби та прийоми за допомогою яких правоохоронні органи, уповноважені на протидію корупції в Україні спільно діють.

Для різних видів взаємодії характерні різні форми та методи спільної діяльності, які можна поділити на правові і неправові форми та методи. Неправові використовуються суб'єктами протидії корупції за власним розсудом, виходячи з конкретних потреб та завдань (консультації, інформування тощо). Правові форми та методи взаємодії чітко врегульовані законодавством в аспекті підстав та порядку застосування, а тому їх обрання суб'єктом протидії корупції можливе лише на підставі норм права, уповноважуючих конкретного суб'єкта на застосування певної норми права та використання певної форми чи методу взаємодії, хоча при цьому, як і для не правових форм, правові використовуються виходячи з конкретних потреб та завдань (доручення шляхом видання процесуального акту, письмовий запит на отримання інформації тощо).

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Стенавський І. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АКТИ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Акт правосуддя є результатом здійснення тільки функцій та виконання завдань суду щодо справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Таким чином, акт правосуддя, маючи всі ознаки, властиві актам суду, характеризується специфічними рисами, що обумовлені функціями, завданнями, характером діяльності, в результаті якої він приймається. Саме це дозволяє виділити акти правосуддя з усієї системи актів суду як окремий вид.

Водночас слід констатувати, що не всі судові рішення в цивільному процесі можна віднести до актів правосуддя, виходячи зі змісту самого поняття «правосуддя». Тому характеризуючи поняття «акт правосуддя», не можна обійтися без аналізу самої категорії «правосуддя».

Наявність широкого спектру наукових поглядів на сутність правосуддя, використання науковцями даного терміну в різних значеннях, навіть не завжди пов'язаних з діяльністю судів (превентивне правосуддя, відновне правосуддя, альтернативне правосуддя тощо) не завжди дозволяє чітко відмежувати діяльність суду щодо відправлення правосуддя від

інших видів судової діяльності, яка відбувається в порядку цивільного судочинства. Це породжує проблему визнання за тими чи іншими судовими актами, судовими рішеннями значення актів правосуддя.

Розглядаючи правосуддя лише як діяльність, не можна охопити того впливу судової влади на матеріальні правовідносини сторін юридичного спору, який і характеризує сутність правосуддя, адже діяльність суду щодо розгляду та вирішення цивільних справ відбувається лише в межах цивільних процесуальних правовідносин.

Зміст категорії «правосуддя у цивільних справах» найкращим чином визначається на основі його співвідношення з поняттям «цивільне судочинство», яке характеризується як визначений законом порядок (форма) здійснення правосуддя у цивільних справах, розгляду та вирішення цивільних справ.

Як цивільне судочинство, так і правосуддя у цивільних справах – це категорії, які характеризують практичну реалізацію функції держави із здійснення судового захисту прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб у цивільних та інших приватноправових відносинах. Однак якщо правосуддя здійснюється виключно судом, то цивільне судочинство – це процес взаємодії суду та учасників судового процесу. Цивільне судочинство неможливо собі уявити без активної участі в ньому учасників судового процесу, особливо тієї особи, яка звертається до суду за захистом порушеного права, оскільки суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ЦПК України, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ЦПК України випадках.

Тобто категорія «цивільне судочинство» найбільш тісно пов'язана з самим процесом розгляду та вирішення цивільних справ (процесуальною діяльністю), а «правосуддя» – з його результатом. Цей результат

характеризується якісним станом вирішення матеріально-правового спору, віднесеного до компетенції суду, за якого суд, керуючись верховенством права, своїм владним велінням вносить правову визначеність у відносини сторін спору, здійснюючи захист порушеного, невизнаного або оспорюваного права, чи охоронюваного законом інтересу особи, яка звернулася за таким захистом. Отже лише ті судові рішення, що приймаються судом в цивільному судочинстві, які втілюють у собі владне вирішення судом юридичного спору, або іншого питання, віднесеного до цивільної юрисдикції суду, можуть вважатися актами правосуддя у цивільних справах. Такими судовими рішеннями є рішення судів першої інстанції, постанови судів апеляційної та касаційної інстанцій, та судовий наказ як особлива форма судового рішення.

Русаль Л. М.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Тихоліз І. Я.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ СУБРОГАЦІЇ У СТРАХОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Подвійна правова природа суброгації, тобто віднесення її до випадків заміни кредитора у зобов'язанні, з одного боку, та конструкції права зворотної вимоги особи, яка виконала чужий обов'язок, – з іншого, зумовлює необхідність визначення її місця серед суміжних правових категорій. Насамперед потребують розмежування попарно такі поняття, як суброгація і цесія, а також суброгація і регрес.

Співвідношення досліджуваних понять, окрім відсутності законодавчого визначення та неоднозначного судового тлумачення, ускладнено неоднаковим розумінням.

Аналіз теоретичної дискусії щодо співвідношення суброгації та цесії дає можливість виокремити принаймні три різних підходи. Перший з них розглядає суброгацію як різновид цесії, а відтак встановлює між ними взаємний зв'язок як видового та родового понять відповідно. Відповідно до другого підходу суброгація та цесія визнаються видовими поняттями одного роду – інституту заміни кредитора у зобов'язанні.

Таким чином, і суброгація, і цесія опосередковують заміну кредитора у зобов'язанні, а тому мають характер сингулярного правонаступництва та у принципі спричиняють однакові правові наслідки: право вимоги

переходить до нового кредитора в повній своїй юридичній тотожності, зі своїм характером, своїми придатками, гарантіями .

Проте суброгація та цесія є різними способами заміни кредитора у зобов'язанні, а тому важливим є встановлення видових відмінностей цих понять, які можна окреслити у площині їх цілеспрямування, підстав та умов здійснення. Цілеспрямування суброгації та цесії розкривається через ті інтереси суб'єктів, які вони покликані забезпечувати. До того ж погоджуємось із думкою, що з характером таких інтересів пов'язана основна відмінність між досліджуваними поняттями. При цесії маємо співпадаючі та зустрічні інтереси первісного кредитора (відступити своє право вимоги) та нового кредитора (набути таке право). Тому мета цесії полягає у введенні в цивільний оборот зобов'язального права вимоги, тоді як суброгація спрямована на захист інтересів нового кредитора в отриманні відшкодування витрат на виконання обов'язку боржника за одночасного дотримання інтересів первісного кредитора в отриманні такого виконання. Через це суброгація розглядається як різновид зворотної вимоги, що зближує її з регресом.

Таким чином, «суброгація» та «цесія» є видовими поняттями одного роду – заміни кредитора у зобов'язанні, а отже, мають спільну правову природу – належать до видів сингулярного правонаступництва. У той же час видові ознаки цих понять на рівні цілеспрямування, підстав виникнення й умов здійснення зумовлюють необхідність їх чіткого розмежування в чинному законодавстві та практиці його застосування, що потребує подальшого наукового аналізу.

Разом з тим питання про співвідношення суброгації із регресом (правом зворотної вимоги до боржника) є дискусійним. Наявність спільних ознак суброгації та регресу не означає тотожність цих понять і не заперечує притаманних їм відмінностей. Насамперед, слід вказати на різну правову природу досліджуваних категорій. Так, суброгація є різновидом

заміни кредитора у зобов'язанні, тому належить до заміни особи у зобов'язанні, під якою розуміють перехід прав чи обов'язків однієї із сторін зобов'язання третій особі, з одночасним припиненням цих прав чи обов'язків для сторони, що їх передає.

Таким чином, «суброгація» та «регрес» є відмінними поняттями, які розрізняються за правовою природою, своїми конструкціями та правовими наслідками. Одночасно наявність спільних ознак на рівні цільового спрямування та підстав виникнення зумовлює необхідність чіткого легального розмежування суброгації та регресу як на рівні загальних положень про зобов'язання, так і в контексті окремих цивільно-правових інститутів (порука, страхування тощо).

Русаль Л. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Целюх В. В.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ІТ-ОБ'ЄКТІВ

Суспільні відносини в цифровому середовищі зачіпають інтереси різних суб'єктів права, що вимагає чіткої регламентації їхніх прав та обов'язків. Суб'єктами ІТ-правовідносин можуть виступати фізичні та юридичні особи за допомогою цифрових ідентифікаторів (квазісуб'єктів), таких, як комп'ютерні коди, ІР-адреси, персональні ідентифікатори, нікнейми тощо. В літературі також відмічається, що суб'єктами правовідносин є «цифрові істоти (штучний інтелект у різних формах, цифрові двійники та ін.)».

Діджиталізація суспільних процесів змінює характер національної економіки та міжнародної інвестиційної політики, без якої неможливо побудувати мережу інфраструктури, яка стимулює розвиток бізнесу, що працює із цифровими технологіями, та підтримувати процес трансформації нової економіки загалом. Вплив цифрової економіки може розглядатися як результат поширення, впровадження, а також створення нового технологічного середовища для системи права як на національному, так і на міжнародному рівні. Цифрова економіка формує запит на формування комплексних галузей права на основі особливих правових режимів та принципів. До складу комплексних галузей входять норми інших галузей права, у них використовуються методи регулювання з різних галузей права. Комплексні галузі права на відміну від основних галузей займають певне, нерівнозначне з ними місце, а також розвивають та доповнюють

ую систему права. Вони регулюються за допомогою законодавчого простору, в який входять норми різних галузей права. Для регулювання комплексних галузей права має бути врахований підхід, що застосовується в галузях законодавства комплексного характеру, в частині обігу даних, штучного інтелекту, технологій децентралізованого ведення реєстрів тощо. Виникає необхідність пристосування правових інститутів до продиктованих умов. Чинні правові норми не забезпечують повною мірою системного підходу до формування цифрової економіки, а інколи призводять до фрагментарності регулювання, що не дозволяє повною мірою реалізувати переваги цифрової економіки. Норми «класичних» правових конструкцій повною мірою не можна застосовувати до нових відносин, що вимагає перегляду чинних правових режимів.

На сьогоднішній день правова природа ІТ-об'єктів як об'єктів цивільних прав є предметом наукової дискусії. В юридичній літературі немає єдності у визначенні сутності таких об'єктів; кола прав, що виникають щодо таких об'єктів; переліку віртуальних об'єктів, що можуть вважатися об'єктами цивільного права.

Особи, реалізуючи свої потреби за допомогою доступних їм телекомунікаційних засобів, використовують запрограмовані можливості, надані розробниками і операторами соціальних мереж, месенджерів тощо. В результаті за рахунок традиційного інформаційного обміну інтернет-користувачі акумулюють значний обсяг інформації, що має для них як матеріальну, такі нематеріальну цінність і соціальну значимість, а також заробляють привілейований статус в межах діючих програм лояльності, розміщених у глобальній мережі різними організаціями. Наявність особливого статусу в свою чергу визначає можливість отримання користувачами преференцій і матеріальних благ в межах використання таких сервісів і ресурсів.

Отже, ІТ-об'єкти – це особливе явище, до якого неможливо

застосувати традиційні правові режими речей або майнових прав. Під ІТ-об'єктами пропонується розуміти сукупність нематеріальних створених з використанням сучасних інформаційних технологій об'єктів у цифровій формі, права щодо яких реалізують суб'єкти цивільного права.

ІТ-об'єкти є нематеріальними і не потребують матеріалізації в реальному світі, вони існують тільки в цифровій формі, створюються за допомогою кодування з можливим застосуванням криптографії і можуть бути відтворені тільки за допомогою спеціальних технічних пристроїв.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ТА ВІДНОШЕННЯ ДО ЦЬОГО ПРОЦЕСУ НАСЕЛЕННЯ

В Україні після здобуття незалежності було прийнято значну кількість законів та розпочато важливий процес, який триває і зараз – судову реформу. При здійсненні судової реформи прийнято три закони, які врегульовували діяльність судів, а саме у 2002 р., 2010 р. та 2016 році. Проте, кількість прийняття законів про судоустрій та статус суддів не вплинуло на позитивні аспекти проведення судової реформи в Україні, а швидше навпаки заплутало її проведення.

Судова реформа відмічається такими проблемними аспектами:

- Відношення до зміни повноважень верховного суду, зокрема в частині видання керівних роз'яснень судам для забезпечення єдності законодавства.

Процес відміни обов'язкового характеру роз'яснень відбувався поступово з 21 червня 2001 р., після запровадження так званої малої судової реформи запроваджено втрату роз'ясненнями характеру обов'язкових. Це відображено у Законі України «Про судоустрій України» [1] – у п. 2 ч. 2 ст. 47 якого було закріплено лише повноваження давати судам «роз'яснення з питань застосування законодавства» [2, с. 28].

Проте Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. змінив повноваження Пленуму ВС України. Право «за результатами узагальнення судової практики давати роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими

судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції» передано Пленуму вищого спеціалізованого суду [3, с. 8].

Такий підхід не отримав одностайної підтримки у представників судової системи, зокрема суддів ВС України. У листі ВС України від 12 липня 2010 року до Президента України зазначається, що несумісними з конституційним визначенням Верховного Суду України як найвищого судового органу є і положення Закону, якими суттєво звужуються повноваження Пленуму Верховного Суду України. Так, Пленум Верховного Суду України позбавляється права надавати судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; у разі необхідності визнавати нечинними роз'яснення Пленуму вищого спеціалізованого суду. На практиці це унеможливить однакове застосування Закону всіма судами загальної юрисдикції, спричинить масові конфлікти між судами різних спеціалізацій щодо їх компетенції, що в підсумку неминуче негативно позначиться на якості правосуддя, ефективності судового захисту прав та свобод громадян і призведе до істотного збільшення кількості звернень громадян України до Європейського суду з прав людини.

Ускладнив розуміння юридичної природи роз'яснень вищого та найвищих судових органів України у кримінальних справах Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. Цей закон закріпив за Пленумом вищого спеціалізованого суду право видавати роз'яснення рекомендаційного характеру, проте не регламентував ні їх статусу, ні правил подальшого застосування постанов. Проте, відповідно до ч.ч. 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних

повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, котрий містить відповідну норму права.

Законом від 03.10. 2017 р. ч. 2 ст. 46 доповнено Закон України «Про судоустрій і статус суддів» пунктом 10² такого змісту: Пленум Верховного Суду за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ [4].

- Порядок прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який не відповідає вимогам законодавства.

Колишній член Венеціанської комісії Марина Ставнійчук вказує на неконституційність прийняття цього закону через недотримання процедури, зокрема спочатку ухвалення закону «Про судоустрій і статус суддів» на підставі попередньої редакції Конституції України, а потім прийняття змін в саму Конституцію України [5].

- Постійні зміни в побудові судової системи і навіть назві судових органів. Зокрема відповідно до судової реформи Верховний Суд України тепер називається Верховний Суд, тобто без вказівку на країну.

Внаслідок таких аспектів судової реформи в Україні негативне відношення з боку населення до проведення такої реформи та прийняття нових законодавчих актів.

Центр Разумкова провів дослідження «Ставлення громадян України до судової системи».

На запитання, чи вважають громадяни рішення суду по справі справедливим кожен п'ятий відповідає негативно з таких причин:

- суддя недостатньо добре ознайомився з матеріалами справи (26,9 %);

- одна сторона найняла кращого адвоката (25,4 %);

- сторона пов'язана з органами влади (20,2 %) чи дала хабар судді (14,0 %).

Відповідаючи на запитання: чим найчастіше керуються законники під час винесення судового рішення, респонденти зазвичай говорили, що власною вигодою (33,2 %).

У ставленні до судової реформи переважає негатив (43,4 %), тільки 13 % бачать у ній позитивні моменти.

Тільки 22,0 % опитаних погоджуються з тим, що сьогодні судді є повністю або в цілому незалежними.

Про свою недовіру до судової системи в цілому повідомили 77,7 % респондентів, а про довіру – 11,4 %. Це навіть менше за відсоток довіри громадян до Верховної Ради.

При цьому місцевим судам довіряють 14,0 %, ВС – 17,5 %, а КС – 18,6 %. Вчені припускають, що це є наслідком недовіри до державних органів у цілому (не довіряють державному апарату 82,9 % опитаних). Адже, наприклад, новоствореному Вищому антикорупційному суду, який навіть не почав діяльність, довіряють ті самі 14,2 % респондентів.

Проте в суспільстві дещо переважають позитивні очікування від судової реформи. Так, відносна більшість опитаних (38,1 %) вважає, що кроки, які вже зроблені, однозначно або швидше сприятимуть зростанню довіри громадян до судової системи. Протилежної думки дотримується кожен четвертий [6].

Таким чином, судова реформа в Україні містить багато негативних аспектів, які впливають на відношення до судової системи населення в теперішній період.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій України : Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3018-III. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 64 с.
2. Кухнюк Д. В. Роз'яснення Пленуму Верховного Суду України як засіб забезпечення однакового застосування законодавства судами України. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 12. С. 26-30.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI. *Голос України*. 3 серпня 2010. № 142 (4892). С. 7-26.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. (дата звернення : 10.03.2021).
5. Ставнійчук про судову реформу команди Зеленського: КС має всі підстави визнати судову реформу Порошенка неконституційною. URL : <https://ukranews.com/ua/news/639657-stavnijchuk-pro-sudovu-reformu-komandy-zelenskogo-ks-maye-vsi-pidstavu-vyznaty-sudovu-reformu>.
6. Довідна О. Ставлення громадян до вітчизняної Феміди покращилося до рівня 2012 року. Куди рухатися далі? В. 25 (1427) 29.06-05.07.2019 р. URL : https://zib.com.ua/ua/138280-stavlennya_gromadyan_do_vitchiznyanoi_femidi_pokraschilosya_.html.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Єфремова Л. О.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ТА СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В теорії права для забезпечення матеріальних інтересів при інтелектуальній власності потрібно не тільки набути таких прав, а повністю їх здійснити. Про значення правильного задоволення прав цілком правильно вказував В. П. Грибанов, що «будь-яке суб'єктивне право становить собою соціальну цінність лише постільки, поскільки його можна реалізувати, тобто скористатися наданими цим суб'єктивним правом можливостями для задоволення матеріальних і культурних потреб управомоченої особи» [1, с. 22]. Звичайно, постійне декларування прав не сприяє їх здійсненню, а навпаки зростає незадоволення в особи при неможливості використати таке право на практиці.

В науковій літературі з проблем цивільного права часто зустрічається дослідження здійснення видів цивільних прав [2, 3, 4, 5, 6, 7]. Але при інтелектуальній власності характерним виділяють для здійснення майнових прав значну сукупність засобів, які відмінні від інших та складають механізм здійснення майнових прав інтелектуальної власності.

Н. І. Мірошникова надає таке визначення вказаного поняття при здійсненні прав інтелектуальної власності: «механізм здійснення прав є сукупністю усіх умов і засобів, що забезпечують реалізацію передбачених

цивільним законом можливостей у вигляді конкретних суб'єктивних прав» [7, с. 24-26]. Вказане поняття загалом правильне, проте не уточнює умов і засобів, які використовуються в такому випадку, а тільки вказано що вони використовуються для реалізації визначених у цивільному законі прав. Для визначення майнових прав інтелектуальної власності потрібно пристосувати визначення з врахуванням специфіки прав інтелектуальної власності.

З іншого погляду, більше процесуального надає таке визначення Є. В. Вавілін: «механізм здійснення суб'єктивних прав та виконання обов'язків – це законодавчо обумовлений порядок організації юридичних способів, засобів і дій учасників цивільного обороту, що забезпечує фактичне досягнення суб'єктом правової цілі (отримання блага). Елементами механізму здійснення цивільних прав та виконання обов'язків є суб'єктивні права; суб'єктивні обов'язки, юридичні факти, способи здійснення прав (виконання обов'язків), засоби і форми здійснення (встановлення, діяння, юридичні процедури)» [2, с. 99]. Для узагальненого поняття механізму здійснення прав у цивільному законодавстві підходить вказане визначення, проте здійснення прав інтелектуальної власності потребує додаткового пояснення.

Список використаних джерел:

1. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва : Статут, 2000. 411 с.
2. Вавилин Е. В. Осуществление и защита гражданских прав / Рос. акад. наук, Ин-т государства и права. Москва : Волтерс Клувер, 2009. 360 с.
3. Горбась Д. В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб: поняття, способи, межі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
4. Дерюгина Т. В. Пределы осуществления гражданских прав : монография. Москва : Зерцало-М, 2010. 246 с.
5. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.
6. Максименко С. Т. Осуществление гражданских прав и исполнение обязанностей : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 1970. 17 с.
7. Мирошникова Н. И. Механизм осуществления субъективных гражданских прав : учеб. пособ. Ярославль : Изд-во Яросл. гос. ун-та, 1989. 82 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Калита В. М.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВА ДИТИНИ ПРИ ОТРИМАННІ АЛІМЕНТІВ

Відповідно до законодавства дитина має право на утримання, причому наявність такого права не пов'язане із наявним статусом батьків такої дитини. Наприклад, це укладений шлюб, зафіксоване розлучення або встановлення опіки чи піклування над певною дитиною. Матеріальні зобов'язання по відношенню до неповнолітньої дитини залишаються.

У ст. 190 СК України передбачено здійснення майнових прав дитини шляхом набуттям такою дитиною права власності на майно, коли припиняється право на аліменти. Такі відносини утворюють двосторонні права та обов'язки для особи, яка у них вступає, зокрема з однієї сторони припиняються аліменти, з іншої потрібно управляти майном дитини до настання повноліття.

Проте, з вказаного інституту в теорії сімейного права та практиці завжди виникає багато запитань. Звичайно, велика частина з них стосується утримання дитини після отримання вказаного майна, зміна ситуації в утриманні дитини, можливість утримувати майно, яке передане для припинення аліментних зобов'язань. Всі названі питання впливають перш за все на матеріальне утримання дитини та забезпечення її першочергових потреб, для виховання, лікування, утримання та інших потреб.

Названі питання важко вирішити однозначно через відсутність точного правового регулювання питання припинення права на аліменти у випадку набуття дитиною нерухомого майна. У зв'язку з наявністю такої ситуації в різних випадках питання вирішуються не однаково, що ускладнює вдосконалення вказаного інституту в теорії та застосування його на практиці.

Вказаний інститут сімейного права розвивається всього декілька років, але наявні цікаві наукові дослідження вказаної проблеми.

В. В. Собучева та А. В. Малько вивчали права на майно загалом в сімейному праві [1], Я. М. Шевченко, І. В. Венедіктову забезпечення прав на майно в цивільному законодавстві [2; 25], І. В. Спасибо-Фатєєву, Я. В. П'янову, М. В. Ус присвячували свої дослідження способам захисту майнових прав [3, с. 58-69].

Вказану досліджувала А. Б. Сасова при характеристиці прав дітей на житло [3, с. 638-645]. Припинення аліментних відносин через передання права на майно вивчали Л. В. Афанасьєва [4], Л. В. Сапейко [5], О. В. Розгон [6]. Проблемні аспекти припинення права на аліменти у зв'язку із набуття нерухомого майна у власність вивчав Р. І. Ташьян [3, с. 183-191].

В науковій літературі з сімейного права відсутні дослідження, що вирішують всі проблемні аспекти припинення аліментних зобов'язань у зв'язку із набуттям права на майно.

В ст. 6 СК України дитиною визнається така особа, яка не досягла повноліття. У Декларації прав дитини вказано таку норму, відповідно до якої дитина повинна бути забезпечена належним харчуванням, житлом, відпочинком і медичним обслуговуванням [7]. З метою виконання такої міжнародної норми у національному сімейному законодавстві передбачено необхідність матеріального забезпечення дитини. Звернемо увагу на міжнародну норму про належне житло, тобто приміщення, що відповідає встановленим вимогам, в якому може нормально проживати дитина. Тому

припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно характеризується наявністю вимог, які потрібно врахувати при здійсненні такого права.

Вчені на основі проведення аналізу норм цивільного законодавства вказують ознаки майнових інтересів дитини:

- для малолітньої – право здійснювати дрібні побутові правочини з метою задоволення побутових потреб дитини, які потрібні для фізичного, духовного або соціального розвитку та відрізняються невеликою вартістю;

- у випадку неповнолітньої особи – права розпоряджатися власним заробітком, стипендією чи доходами, бути учасником (засновником) юридичних осіб, у випадку дозволу на таке в установчих документах, самостійно укладати договір банківського вкладу і ним для своїх потреб.

В юридичній літературі з питань сімейного права не чітко визначені матеріальні права дитини та інтереси, а припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям дитиною нерухомого майна загалом становить проблему для характеристики через недослідженість та складність такої проблеми на практиці.

Список використаних джерел:

1. Субочев В. В. Законные интересы / под ред. А. В. Малько. Москва : Норма, 2008. 496 с.
2. Шевченко Я. М. Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах : монографія / Я. М. Шевченко. Харків : Харьков юридический, 2011. 528 с.
3. Харьковская цивилистическая школа: защита субъективных гражданских прав и интересов : монография / И. В. Спасибо-Фатеева, М. Н. Сибилев, В. Л. Яроцкий и др. ; под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2014. 672 с.
4. Афанасьєва Л. В. Аліментні правовідносини в Україні : монографія. Луганск, 2006. 224 с.
5. Сапейко Л. В. Правове регулювання аліментних обов'язків батьків та дітей : автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 16 с.
6. Розгон О. В. Межі та обмеження права власності : монографія. Харків : ЛЛС, 2006. 188 с.
7. Декларація прав дитини : ООН; Декларація, Міжнародний документ, Резолюція від 20.11.1959 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_384.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Петрик О. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Вивчення історії завжди має велике значення для юридичних питань. Причому при переході до правової держави та громадянського суспільства дослідження кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні. Це пояснюється необхідністю вирішення питання недоліків правового регулювання названого виду кримінальної відповідальності.

Порівняння вирішення таких питань в історичному аспекті показує юридичну ефективність застосування певної кримінальної відповідальності на практиці. Врахувати попередні недоліки правового регулювання та правильно визначити доцільну відповідальність не допустить здійснення наявних у законодавстві недоліків з метою його вдосконалення.

Питання характеристики кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні у своїх публікаціях в різній мірі досліджували такі вчені: В. А. Головчук, О. Г. Білоконь, Г. І. Богонюк, М. О. Букач, М. А. Князькова, Е. О. Летягіної, В. М. Малов, В. П. Мороз, О. М. Румянцев, Д. А. Харьковський та інші.

Але комплексних досліджень в юридичній літературі достатньо мало, причому частина з них торкається порівняльної характеристики

правового регулювання кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні в Україні та закордонних країнах.

Важливим недоліком дослідження питань кримінального права загалом та визначеного питання, зокрема відмічаємо практичну відсутність періодизації історії українського кримінального законодавства, що впливає на визначення періодів названого питання.

У зв'язку з таким не вирішеним питанням потрібно вибрати з наявних в юридичній літературі видів періодизації такий, що підходить для кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні:

Перший період – це час Київської Русі (з X ст. по XIII ст.);

Другий період – польсько-литовська доба і період козачини (від XIV до XVII ст.);

Третій період – перебування України при території Росії та Польщі (від XVII до XVIII ст.);

Четвертий період знаходження України в складі Російської імперії та Австро-Угорщини (від XIX ст. до 1917 р.);

П'ятий період відноситься до радянського періоду (1917-1991 рр.);

Шостий період – це сучасний період, який починається від 1991 року [1, с. 37].

Вказані періоди відрізнялися певними нормативними актами, проте відносно кримінальної відповідальності за невиконання рішення суду у кримінальному провадженні питання вирішувалось не завжди визначено, а часто взагалі були відсутні нормативні акти, які здійснюють правове регулювання вказаного питання.

В інших випадках у законодавстві історичних періодів наявні помилки правового регулювання у кримінальних нормах.

В першому періоді найважливішим джерелом права була Руська Правда, виділяють Коротку (XI ст.) і Просторову (XIII ст.) редакції вказаного нормативного акту [2].

Вказаний документ діяв включно до 1529 року на терені тих українських земель, що входили до складу Великого князівства Литовського, а також на Галичині у складі Речі Посполитої.

Але цікавим фактом відмічаємо повну відсутність правових норм про невиконання судового рішення у Руській Правді. З цього приводу правильно відмічає А. І. Друзін, що у названий період історичного розвитку права «навіть чи ... можуть виникнути передумови для криміналізації такого діяння, як невиконання вимог судового акта: феодална адміністрація в особі князя і його уповноважених осіб сама приймала закони, сама вершила суд, у відповідності з їх приписами і сама ж їх і виконувала. Застосування засобів кримінального примусу з боку влади щодо до себе самої за невиконання прийнятого нею ж рішення виглядає, меншою мірою нелогічним у конкретному історичному контексті» [3].

Така ситуація пояснюється порядком існування системи управління та виглядом судової системи, відмінним від теперішнього. Відсутність розподілу влади не викликало проблем із захистом порушених прав, адже просто не існувало судової гілки влади у її класичному розумінні та недоліків і посягають на винесенні нею рішення у зв'язку з цим.

Після віднесення частини українських земель до Великого князівства Литовського правові норми, які діяли на західноукраїнських землях, певною мірою змінилися [4, с. 3].

Помічаємо згадку про назване діяння у Судебнику Казимира (1468 р.), який загалом визначає порядок здійснення судочинства та обов'язковість виконання вироку суду, але не передбачає кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення, тому аналізуючи

вказаний історичний документ приходимо до невластивої для практики думки, що в той період всі судові рішення відповідали закону. Але наявна відповідальність у випадку самовільної зміни вказаного у вирокі покарання самим виконавцем цього покарання [4, с. 50].

Враховуючи відсутність кодифікованого характеру документа, поряд із ним почали діяти Литовські статuti 1529, 1566 та 1588 рр. Такі документи застосовувались до 40-х років XIX ст. Відповідні норми права пізніше використовувалися при кодифікації «малоросійських прав» у XVIII і XIX ст. [5, с. 641-642].

Подібне формулювання для встановлення кримінальної відповідальності за посягання на судові рішення знаходимо в арт. 11 розділу 6 Литовського статуту 1529 р., саме у цьому документі вказано порядок примусового виконання судового акту. Наприклад, у випадку не сплати особою грошової суми, яка передбачена рішенням суду в передбачений строк, застосовується примусове вилучення майна боржника. У випадку недостатності такого майна, відповідач повинен був борг відпрацювати [6, с. 113, 247].

Також в арт. 13 розділу 1 вказаного документу передбачено відповідальність особи, яка через необережність випустила з в'язниці боржника або засудженого за іншим обвинуваченням. Винний у такому діянні повинен був відшкодувати ту грошову суму чи іншу шкоду, яку спричинив відпущений ним боржник [6, с. 56, 211].

Другий Литовський статут набрав чинності у 1566 р. Порівняно з Першим статутом, у цьому нормативному акті правовий матеріал систематизовано більш досконало. Зокрема, у розділі IV арт. 59 «Про терміни виплати грошових» вже встановлено строки виконання судових рішень, пов'язаних із грошовими виплатами, та відповідальність осіб, які таке рішення не виконали, що спричиняло звернення на майно боржника [7, с. 321]. В названому розділі вказані норми про заходи забезпечення

виконання судового рішення і відповідальність за його невиконання. Зокрема, у випадку не виплати боржником грошової суми у визначений строк, на нього покладали обов'язок виплатити «заклад ..., такий великий, як у самій справі йдеться...» [7, с. 324]. Далі спостерігаємо значно суворіші покарання.

Наприклад, при повторній відмові у виконанні рішення суду застосовувалось вилучення належного майна винного на користь позивача і держави. При наступному невиконанні рішення суду, до такої особи застосовувалась смертна кара [7, с. 324]. Відповідальність передбачалась при невиконанні дій із вилучення майна боржника після закінчення вказаних термінів, що полягала у відшкодуванні позивачу всієї шкоди і збитків, якої той зазнавав [7, с. 325].

В наступній редакції вказаного Статуту від 1588 р. вказано відповідальність боржника за передачу майна, яке підлягало вилученню третій особі (арт. 95 розділу IV) [8, с. 187]. У вказаному Статуті вже запроваджено відповідальність третіх осіб, що перешкоджали виконанню рішення суду на користь позивача. Така відповідальність полягала у наявності грошового стягнення та штрафу [8, с. 189]. Таким чином, спостерігаємо наявність об'єктивної сторони складу злочину та визначене покарання за його вчинення.

Таким чином, саме у вказаному документі вперше в історії нашої держави регламентовано виконання судового рішення, передбачено кримінальну відповідальність за невиконання такого рішення або навіть перешкоджання виконання.

Для Правобережної України від 1654 р. України діяло Соборне уложення 1649 р. Але вказаний документ не передбачав кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення і загалом судова система не була належним чином розділена.

В нормах козацького звичаєвого права кримінальна відповідальність за такого виду злочину також не згадується.

В 1743 р. запроваджено «Права, за якими судиться малоросійський народ», які детально регламентували порядок здійснення судочинства та відповідальність за невиконання судового рішення порівняно з попереднім історичним етапом визначення даного питання.

В п.п. 2-6 артикулу 9 глави сьомої вказаного документу встановлювалося покарання за посягання на возного – особу, на яку було покладено виконання судових рішень, – у зв'язку з його діяльністю, а також за перешкоджання виконанню возним своїх функцій у судочинстві. Пункт 6 артикулу 9 встановлював відповідальність самого возного або осіб, які допомагали йому у здійсненні повноважень, які під час виконання обов'язків з виконання судового рішення самі спричиняли сварку, знеславили, побили або вбили особу, щодо якої виконується судове рішення [9]. Видно різні тогочасні аспекти призначення покарання за невиконання судового рішення.

Наприклад, у ст. ст. 270, 271 розділу IV «Про злочини і проступки проти порядку управління» Уложення передбачено відповідальність за такий злочин «опір виконанню судових ухвал чи інших постанов і розпоряджень влади, владою встановлених, а також і законним діям чиновника в здійсненні його повноважень». У вказаних статтях навіть відмічаємо різну кваліфікацію вчиненого злочину. Так, за ступенем важкості виділяли застосування зброї при вчиненні злочину (ст. 291), опір без зброї, який поєднувався з побоями або іншими насильницькими діями (ст. 292) та утримання чиновника від законного виконання ним службових обов'язків погрозами, які дозволяли останньому вважати себе в небезпеці (ст. 293) [10, с. 256-259].

В розділі «Про злочини та проступки по службі державній та громадській» вказано наявність відповідальності за невиконання або

неналежне виконання судових рішень, що набрали законної сили [10, с. 265]. У такий період часу частина нашої держави перебувала під впливом інших країн, тому на Закарпатті діяв Угорський кримінальний кодекс 1879 р., що вказував відповідальність за протиправні діяння при здійсненні правосуддя [11, с. 442-445].

З погляду кількості збільшилися норми при вчиненні злочинів проти правосуддя за Кримінальним уложенням Російської імперії 1903 р. В главі VII «Про протидію правосуддю» та «Про злочинні діяння по службі державній і суспільній» названо відповідальність у випадку невиконання розпорядження суду у цивільному судочинстві та відповідальність службовців за невиконання ухвал, рішень або вироків суду [12].

Кримінальні кодекси УРСР 1922 р. та 1927 р. не містили окремого розділу про злочини проти правосуддя, проте такі злочини відносили до іншого виду, а саме до державних злочинів. Вперше главу «Злочини проти правосуддя» вказано у Кримінальному кодексі Української РСР 1960 р.

У названому КК РСР 1960 р. внесено ст. 182 з таким формулюванням відповідальності за невиконання вироку суду: «Утаювання майна, що підлягає конфіскації, або утаювання чи розтрата майна, на яке накладено арешт або яке описано». Вже 12 січня 1983 р. КК Української РСР доповнено ст. 183 «Невиконання вироку суду про позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю». Пізніше до видів покарань за вказаний злочин передбачено відповідно позбавлення права особи, щодо якої винесено вирок, займати певні посади або займатися певною діяльністю, що має вплинути на особу, яка вчиняє такий злочин.

Від 4 травня 1990 р. прийнято норму про доповнення КК Української РСР ст. 176⁴ з таким змістом: «умисне невиконання посадовою особою рішення, вироку, ухвали чи постанови суду або перешкоджання їх виконанню, – карається штрафом від двохсот до чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати».

В КК України за невиконання рішення суду передбачено застосування кримінальної відповідальності відповідно до ст. 382, а саме «Невиконання судового рішення». Норма статті 382 КК України містить вказівку на службову і вказано нову важливу ознаку набуття вироком, рішенням, ухвалою та постановою суду законної сили. Проте, норма вказаної статті 382 КК України вдосконалена та вказана у прикінцевих положеннях Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року [13]. Відповідно до тогочасних змін у законодавстві вказана стаття поділялась на чотири частини.

З цього стає зрозуміло, що навіть у теперішньому КК України норма про кримінальну відповідальність за невиконання судового рішення за декілька названих років свого існування значно вдосконалилась, проте наявні перспективи для подальшого уточнення цієї норми права.

Проаналізувавши наведені в юридичній літературі періоди кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення цілком зрозуміло, що кримінальна відповідальність у випадку вчинення такого злочину пов'язана з вдосконаленням всієї системи правосуддя, тому характеризується довгим періодом запровадження і вдосконалення [14, с. 189-191].

Список використаних джерел:

1. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії і методології. Львів, 1992. 168 с.
2. Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. Москва : Юрид. лит., 1984. Т. 1. 432 с.
3. Друзин А. И. Уголовно-правовое обеспечение реализации судебного акта : дис. ... канд. юрид. наук. Ульяновск, 2001. 275 с.

4. Ковальова С. Г. Судебник великого князя Казимира Ягайловича : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 112 с.
5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / голова ред. ком. Ю. С. Шемчушенко. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5. 736 с.
6. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2002. Т. 1. 462 с.
7. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2003. Т. 2. 560 с.
8. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. В. Ківалова, П. П. Музиченка, А. І. Панькова. Одеса, 2003. Т. 3. 568 с.
9. Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743 / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 1997. 547 с.
10. Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. Москва, 1988. Т. 6. 431 с.
11. Хрестоматія з історії держави і права України : навч. посіб. / за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2000. Т. 1. 472 с.
12. Уголовное уложение: приложение к № 5 «Журнала Министерства Юстиции» (май 1903 г.). Санкт-Петербург : Сенатская типография, 1903. 144 с.
13. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення : 08.02.2021)
14. Налуцишин В. В. Історико-правовий аспект розвитку кримінального законодавства за невиконання судового рішення на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2016. № 2 (58). С. 182-192.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сушко Я. О.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

МАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вказана категорія прав є новою категорією для цивілістичної доктрини та законодавства. Але право інтелектуальної власності почало формуватися значно пізніше, ніж інститути цивільного права, у XVII–XVIII століттях, коли в окремих країнах були прийняті перші закони у сфері авторського права і права на винахід.

Тому актуальним залишається питання щодо юридичної природи майнових прав інтелектуальної власності та їх місця у системі цивільного права. Вирішення даного питання має концептуальне значення для подальшого дослідження майнових прав інтелектуальної власності, визначення поняття і змісту цих прав, виявлення особливостей їх набуття, здійснення та захисту.

У юридичній науці запропоновано цілу низку теорій щодо юридичної природи майнових прав інтелектуальної власності. Це питання щоразу привертає увагу дослідників, а тому огляд відповідних теорій широко представлено у літературі дорадянського періоду та у роботах сучасних учених. Вплив на формування національного законодавства у сфері інтелектуальної власності справили проприетарна теорія (від англ. property – власність) та теорія виключних прав.

У цьому аспекті варто зазначити, що законодавство, яке діяло у різні часи на території сучасної України, містило неоднакові підходи щодо

визначення юридичної природи прав на результати творчої діяльності. У період становлення України як незалежної держави у законодавстві став відчуватися помітний вплив проприетарної теорії. Зокрема, у 1991 р. було прийнято закони «Про власність» [1], «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності» [2] та низку інших, які проголошували результати творчої діяльності об'єктами права власності. Показовим у цьому контексті є вживання щодо зазначених результатів терміну «право власності», тобто навіть без прикметника «інтелектуальної», що по суті ототожнювало права на результати творчої діяльності із правом власності. Пізніше, у 1993 р., було прийнято більшість чинних донині спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, які сприйняли неоднакові підходи до визначення юридичної природи прав на різні об'єкти інтелектуальної власності. Торкаючись цього питання, В. М. Коссак зазначив, що закони про інтелектуальну власність в Україні не послідовні у своїх методологічних вихідних позиціях – одні проголошують результати інтелектуальної діяльності об'єктами права власності (законодавство про промислову власність), інші – лише виключне право на використання цих результатів (авторське право і суміжні права) [3, с. 281]. Варто зазначити, що більшість законів у сфері промислової власності хоч і оперують термінами «право власності», «власник патенту», «власник свідоцтва», «договір про передачу права власності» тощо [4, с. 35], проте зміст майнових прав на відповідні об'єкти визначають не через тріаду правомочностей власника, а більшою мірою з позиції виключних прав.

У Конституції України 1996 р. [5] теж не передбачено чіткого підходу щодо розглядуваного питання. Ст. 54 Основного Закону оперує поняттям «інтелектуальна власність». У ст. 41 Конституції України передбачено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності. Тобто,

з одного боку, ст. 41 розмежовує «власність» і «результати інтелектуальної, творчої діяльності», але поширює на останні тріаду правомочностей власника.

Зміст названого суб'єктивного права, зокрема, щодо його майнової складової, ЦК України розкриває, в цілому, з позиції виключних прав. Хоча, як і в спеціальному законодавстві, ця ідея проведена не до кінця, оскільки не усі майнові права інтелектуальної власності визначені як виключні. Такий підхід ЦК України одержав неоднакову оцінку серед вітчизняних учених-цивілістів. Зокрема, О. А. Підпригора зазначив, що проголошення у ЦК України на результати інтелектуальної, творчої діяльності права інтелектуальної власності поклато край дискусії щодо юридичної природи цього права [6, с. 98]. Своєю чергою О. О. Підпригора зауважила, що виділення поняття «право інтелектуальної власності» відмежувало його від загального поняття «права власності», що є не дуже доречним з огляду на те, що законодавство України про інтелектуальну власність визнає результати творчої, інтелектуальної діяльності об'єктами права власності без будь-яких обмежень чи винятків [7, с. 315].

Таким чином, законодавство України не містить однакового підходу при вирішенні питання юридичної природи майнових прав інтелектуальної власності – у Конституції України, ЦК України та відповідних спеціальних законах у сфері інтелектуальної власності відчувається вплив як проприетарної теорії, так і теорії виключних прав.

Список використаних джерел:

1. Про власність : Закон України від 07.02.1991 р. № 697-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 20. Ст. 249. (Втратив чинність).
2. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності : Закон України від 13.12.1991 р. № 1977-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 12. Ст. 165. (Втратив чинність).
3. Коссак В. М. Захист інтелектуальної власності, які здійснюються у вигляді іноземної інвестиції. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2003. Вип. 38. С. 280-285.
4. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності: проблеми правового регулювання. *Актуальні проблеми права інтелектуальної власності* : матер. ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 червня 2011 р.) / за ред. О. І. Харитонової. Одеса : НУ ОЮА, 2011. С. 34–37.
5. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 30. Ст. 141.
6. Підпригора О. А. Загальні положення про право інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2003. № 7. С. 97-101.
7. Підпригора О. О. Основні новели четвертої книги Цивільного кодексу України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2004. Вип. 39. С. 315-318.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Астремський Р. С.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Іванюк У. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Петринич О. Г.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Психологічний супровід це узагальнене поняття, що включає в себе комплекс теоретичних основ розвитку певного явища з спеціально підібраними психотехнологічними заходами. Під психотехнологіями мають на увазі: «динамічне, довільне, гнучке (за часом та модальностями) управління людиною своїми психічними станами, адекватними умовам життєдіяльності та праці. Управління психічними станами та ресурсами розглядається як раціональне витрачання енергетичного ресурсу та його своєчасне й якісне відновлення» [3, с. 71].

На практиці психотехнології як етап формуючого експерименту можна впровадити шляхом застосування практичним психологом набору грамотно підібраних ігор (ділових та рольових), вправ, дискусій, психогімнастичних заходів, що об'єднані в одну тренінгову програму. Дана програма мала на меті розвинути, вдосконалити та покращити наявний рівень розвитку комунікативних здібностей та їх складових, що були виділені у теоретичному розділі.

Основними принципами розвитку комунікативних здібностей є:

- Принцип діалогізації взаємодії, тобто такого міжособистісного спілкування, яке враховує думку кожного опонента, де головні акценти розставленні на взаємоповазі, довірі.

- Принцип постійного зворотного зв'язку, тобто можливість почути сторонню думку від решти учасників, які цим прагнуть допомогти пізнати себе та відкоригувати свою поведінку у безпечних умовах тренінгової групи.

- Принцип самодіагностики. Тренінг містить коротенькі опитування, самостереження, застосування малюнків та інших вправ, які спрямовані на більш глибоке пізнання себе.

- Принцип оптимізації розвитку. Тобто в тренінгу було застосовано вправи, мета яких стимулювати, мотивувати та заохочувати розвиток досліджуваних, спрямовуючи їх в потрібне русло.

- Принцип гармонізації інтелектуальної й емоційної сфер. Під час занять використовувати поєднання вправ та ігор, які б задіювали роботу як інтелектуальної, так і емоційної сфери особистості [1, 2, 4].

Перерахуємо основоположні пункти, які необхідно враховувати при складанні програми розвитку комунікативних здібностей:

1) розвиток комунікативних здібностей – це обов'язково систематичний та планомірний процес, що має зосереджуватись на виділених компонентах: комунікативно-мовленнєвий, перцептивний та інтерактивний.

2) дотримання гармонійності у розвитку кожного з перерахованих структурних компонентів комунікативних здібностей;

3) забезпечення найбільш доречного співвідношення змісту комунікативних здібностей та тих особливостей спілкування, які перед досліджуваними висуває їх професійна діяльність;

4) застосування сучасних психологічних та педагогічних технологій як результативного та дієвого механізму розвитку комунікативних здібностей працівників.

Особливості програми психологічного супроводу розвитку комунікативної компетентності полягають у такому:

«1) особистісний і комунікативно-професійний розвиток та саморозвиток здійснюються на основі особистісно орієнтованого, діяльнісного і комунікативно-діалогічного підходів;

2) інноваційність психолого-педагогічних заходів полягає у виробленні і збалансованому розвитку комунікативних вмінь та навичок відповідно до виокремлених структурних компонентів комунікативної компетентності – з акцентом на розвитку невербальних засобів спілкування;

3) у підґрунті програми – створена модель розвитку комунікативних здібностей з урахуванням багатоплановості змісту її структурних компонентів (див. рис. 1);

4) співвіднесення психологічних особливостей розвитку комунікативних здібностей, визначення комплексних заходів щодо становлення відповідних професійно-комунікативних характеристик у цих фахівців;

5) застосування групової та індивідуальної форм роботи з учасниками;

6) методична діяльність включає: міні-лекції, ділові ігри, програвання навчальних «міжособистісних ситуацій», застосування інтерактивних методів роботи, міні-тренінги, тренувальні вправи, виконання навчально-комунікативних завдань, рефлексивне обговорення результатів практичних занять тощо;

7) використання інформаційних технологій у навчальному процесі;

Рис. 1. Схема плану розвитку комунікативних здібностей

8) виховання стійкої мотивації до навчання і комунікативно-професійного вдосконалення» [5, с. 85].

Як бачимо з рисунка 1, психолого-педагогічні заходи з розвитку комунікативних здібностей фахівців і передбачали формування таких їх структурних компонентів, як когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний. Вони містили в собі низку методів і засобів з розвитку комунікативної компетентності, а саме: міні-лекції, проблемні семінари, комунікативні експрес-тренінги, діагностування отриманих знань і вмінь, метод педагогічних «ситуацій міжособистісної взаємодії», навчально-дидактичні та рольові ігри.

Запропонована програма розвитку комунікативних здібностей та спілкування, розвиває комунікативну компетентність і дає змогу вправлятися досліджуваним працівникам у виробленні та вдосконаленні таких вмінь, як вміння вступати в контакт з іншою людиною і ставати на її позицію, вміння діяти злагоджено у спілкуванні, вміння взаємної підтримки у міжособистісній взаємодії, вміння розв'язувати конфліктні ситуації, здатність використовувати доцільно невербальні засоби спілкування, вміння володіти голосом та інтонаціями, вміння викладати свої думки логічно, стисло й аргументовано, вміння уважно слухати свого співрозмовника, а також вироблення здатності до емпатійності, тактовності, поважного ставлення до партнера зі спілкування тощо.

Отже, для розвитку комунікативних здібностей досліджуваних необхідно формування таких структурних компонентів здібностей, як когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний. Вони включали методів і засобів з розвитку комунікативних здібностей: міні-лекції, проблемні семінари, комунікативні експрес-тренінги, діагностування отриманих знань і вмінь, метод педагогічних «ситуацій міжособистісної взаємодії», рольові ігри.

Ефективність застосування програми продемонстровано на рисунках у вигляді графіків, що засвідчують позитивну динаміку досліджуваних якостей.

Список використаних джерел:

1. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. С. 464.
2. Инханян Н. Б. Лингвистические основы формирования в языковом педагогическом вузе лингвосоциокультурной компетенции. *Іноземні мови*. 1995. № 3-4. С. 69-74.
3. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. Москва : Знание, 1979. 48 с.
4. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
5. Смирнова Е. А. Формирование коммуникативной компетентности студентов в условиях непрерывного образования : автореф. дис. на соискание научн. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва, 2007. 39 с.

Гнатко М. М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Треф'як К. Л.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СОЦІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

Розвиток практично будь-якої сучасної соціальної організації (підприємства, установи, закладу тощо) неможливий без періодично впровадження в ній суттєвих змін, причому змін, котрі передбачають не повернення до якихось минулих, таких, що практикувалися колись раніше, форм її функціонування, а саме змін комплексно-оновлювального характеру, які, як правило, означаються саме як зміни інноваційні.

Це пов'язано з тим, що динаміка загальних змін у сучасних суспільствах, частиною яких якраз і є соціальні організації, є досить високою, і щоб не «випасти з контексту» останні мають у своєму функціонуванні відповідати такій динаміці. Окрім того, у багатьох сферах суспільної життєдіяльності, зокрема, в економічній сфері, має місце доволі високий рівень конкуренції між цими організаціями, що особливим чином спонукає їх до динамічних, оптимізуючи їхнє функціонування, нововведень.

У свою чергу, інноваційні зміни в соціальній організації з необхідністю ставлять їхній персонал перед вимогою істотним чином перебудувати свою звичну професійну діяльність і внутрішньо-організаційну поведінку загалом, що створює для співробітників

організації додаткові складнощі і викликає у них різноманітні поведінкові реакції, часто-густо, негативного характеру.

Основна форма негативних реакцій співробітників соціальної організації на інноваційні зміни в ній виражається в опорі цим змінам.

Якими ж є причини такого опору?

Наукова класифікація цих причин ґрунтується на виділенні імперативного особистісного протиставлення людини майже всім, суб'єктивно не очевидно покращуючим наявну реальність, змінам. При цьому системний теоретичний аналіз відповідних літературних джерел засвідчує, що багато авторів уникають вирішення проблеми даної класифікації та пропонують несистематичний перелік причин опору змінам [1; 4]. Наприклад, одна з класичних праць Р. Дафта про сучасне управління [6] подає такі причини спротиву змінам: власні інтереси, відсутність розуміння та довіри, невизначеність, різні оцінки та цілі. Інший відомий фахівець з управління людськими ресурсами, М. Армстронг [2], особливо висвітлює бар'єри опору: новий шок, економічний страх, нещастя, символічний страх, загроза міжособистісних стосунків, загроза статусу чи компетенції. Дж. Гонсальвес та Р. Гонсальвес розглядають такі основні джерела опору змінам: страх перед невідомим, страх перед новим, страх втратити владу, незнання переваг та / або недоліків організаційних змін та відсутність інформації щодо причин такого роду змін [8]. У своїй роботі, присвяченій даній проблематиці, Ф. Окумус та Н. Гемінгтон висувають ще одну версію переліку причин опору змінам: високі витрати на зміни, фінансові проблеми, обмеження в часі, інші пріоритети в діяльності організації, технічні проблеми, страх перед невизначеністю, страх щось втратити в ході впровадження змін, брак навичок та ресурсів, поганий досвід, адаптація до поточної ситуації, стабільна організаційна культура, внутрішня політика, потужні профспілки та державне втручання [4]. Очевидно, що запропоновані варіанти відображають

погляди авторів на причини опору організаційним змінам і навряд чи можуть бути використані як основа для достеменної діагностики та технологій подолання опору персоналу соціальних організацій впровадженням організаційним інноваціям.

Окрім того, у відповідних наукових публікаціях робляться спроби деякого впорядкування уявлень щодо основних чинників зумовлювання опору співробітників соціальних організацій організаційним змінам у їхніх структурах. Р. Бухбіндер [3] виділяє декілька груп таких ключових факторів опору персоналу організаційним змінам:

- психологічні – особисті характеристики людини, життєвий досвід та пов'язані з цим очікування, неоднозначність характеру змін, вікові процеси, прагнення до стабільності процесів;

- соціальні – вплив загальносоціального та групового середовищ, офіційне та неформальне спілкування, соціальний статус та роль, існування організаційних субкультури та антикультури;

- організаційні – поширення організаційних чуток, відсутність зацікавленості керівника організації та підтримки вищого керівництва у відповідних змінах, відсутність стратегії організаційних змін, відсутність заохочення поведінки нового працівника, негативний досвід змін, відсутність відповідальної особи для контролю змін, небажана зміна умов праці;

- професійні – страх не впоратися з новими професійними завданнями;

- економічні – зміна заробітної плати, дефіцит (нестача) організаційного бюджету для належного втілення змін, зміна системи розподілу ресурсів за організаційними підрозділами / проєктами.

У концептуальній праці Дж. Грінберга та Р. Бейрона «Організаційна поведінка: від теорії до практики» розглядаються дві групи особистісних бар'єрів працівників соціальних організацій щодо організаційних змін у

них: індивідуальні та організаційні. До першої групи бар'єрів автори відносять відсутність економічних гарантій, страх перед невідомим, загрози соціальним відносинам, звичку та нездатність визнати потребу змін, а до другої групи – структурну інерцію, інерцію робочої групи, загрозу існуючому розподілові впливу і влади в організації та кепський досвід минулого впровадження організаційних інновацій [5].

С. Розенберг виділяє три групи чинників поведінкового опору персоналу соціальних організацій до організаційних змін:

– особистісні – особистісне ставлення особи до змін як таких; страх перед невідомим; нерозуміння функціональних цілей організації, страх невдач; порушення звичного алгоритму роботи; відсутність винагороди за готовність до прийняття організаційних змін; втрата особистих контролю, стабільності та становища в організації;

– організаційні – неефективне керівництво організацією; недієва організаційна культура; параметри організації та гнучкість в управлінні нею; відсутність управлінської підтримки; відсутність довіри між керівниками та виконавчими працівниками; неспроможність керівництва організації успішно протидіяти опорі організаційним змінам; відсутність взаємодії між різними рівнями організаційно-корпоративної ієрархії; адміністративна змова та конфлікти в організації; відсутність належного негативного оцінювання неефективної організаційної роботи;

– конкретно-антиінноваційні – чинники, пов'язані з безпосередніми конкретними особливостями, характеристиками та практичним значенням конкретних організаційних змін, поширеними уявленнями серед співробітників організації про недостатню актуальність, важливість та обґрунтованість організаційних змін, погане планування та неефективне їх впровадження [4].

Дж. Жордж і Г. Джоунс [7] розрізняють три групи резистентних бар'єрів щодо впровадження організаційних змін у персоналу організацій

(сил, що протистоять цьому впровадженню): організаційні, групові та індивідуальні.

До власне організаційних вони відносять розподіл між співробітниками організації повноважень, функцій, диспозицій і «конфліктних» взаємодій, а також внутрішньо-організаційні обмеження для цих співробітників, посадово-функціональну структуру організації та її організаційну культуру; до групових – групові норми, групову згуртованість, групове мислення та групову ідентифікованість; до індивідуальних – переживання невизначеності, ненадійності власного становища в організації при суттєвих змінах в її функціонуванні, суб'єктивно-селективне сприймання інноваційних процесів в організації, усталені організаційно-діяльнісні звички.

М. Госе також виділяє три групи причин поведінкової протидії персоналу соціальної організації організаційним змінам у ній.

1. Індивідуальні причини: несприймання необхідності змінювати звичні форми і методи індивідуальної організаційної діяльності, втрата можливості розслаблюватись на роботі; загрози фінансовій безпеці працівника; страх втрати роботи, індивідуальних винагород за неї, автономії, свободи виконавських дій та контролю за своїм робочим місцем; відчуття фізичної чи емоційної неспроможності при роботі з новими організаційними технологіями; уявлення про непотрібність, недоречність, недоцільність запровадження відповідних організаційних змін, про неможливість проведення в організації адекватного навчання інноваційній діяльності на нових посадах; страх перед необхідністю конкурувати за нові престижні посади і робочі місця; небажання пристосовуватися до нових умов здійснення організаційної діяльності зі затратою значних енергетичних ресурсів і зусиль; побоювання того, що в нових умовах організаційної діяльності доведеться працювати більше,

енергійніше, інтенсивніше; побоювання браку інформації про обсяг та особливості роботи в нових організаційних умовах тощо.

2. Соціально-групові причини: страх втрати традиційних колег-друзів та соціальних відносин, страх порушення конструктивної взаємодії з колегами, побоювання спровокованого організаційними змінами тиску з боку відповідної групи колег, страх втрати індивідуальної відповідності її оновленим нормам і цінностям.

3. Організаційні причини: недотримання організаційних норм і ціннісних орієнтацій, відсутність ефективної координації та взаємозалежності в оновленій організації, збільшення серйозного ризику втрати згуртованості організації, взаємоузгодженості у діяльності її співробітників, виникнення додаткових витрат різноманітних ресурсів на забезпечення функціонування організації та зростання вже наявних таких витрат, зміна процедур функціонування організації, виникнення атмосфери недовіри між працівниками організації, зміна основних джерел влади в організації, побоювання переважання недоліків над перевагами у втілюваних організаційних змінах [9].

Підсумовуючи, слід зазначити, що причини спротиву працівників соціальної організації змінам у ній є різноманітними, та всі вони пов'язані з необхідністю для цих працівників суттєвим чином змінювати усталений контекст їхньої професійної діяльності та соціально-психологічного простору їхнього внутрішньо-організаційного буття.

Список використаних джерел:

1. Аверьянова Е. Формирование готовности к инновационной деятельности будущих профессионалов. *Социальная политика и социология*. 2010. № 10. С. 61-86.
2. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8-е изд. / пер. с англ. под ред. С. Мордовина. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 512 с.
3. Бухбиндер Р. Организационные изменения: проблема сопротивления персонала и пути ее решения. *Вестник Омского университета*. Серия «Экономика». 2009. № 4. С. 100-106.
4. Герберт Д., Розенштиль Л. Организационная психология. Человек и организация / пер. с нем. Харків : Изд-во Гуманитарный центр, О. А. Шипилова. 2006. 624 с.
5. Гринберг Дж., Бэйрон Р. Организационное поведение: от теории к практике / пер. с англ. О. Бередикина, В. Соколова. Москва : ООО «Вершина», 2004. 912 с.
6. Дафт Р. Менеджмент. 8-е изд. / пер с англ. Санкт-Петербург : Питер, 2011. 800 с.
7. Жордж Дж., Джоунс Г. Организационное поведение. Основы управления : учеб. пособ. / пер. с англ. под ред. проф. Е. Климова. Москва : ЮНИТИ-ДАТА, 2003. 512 с.
8. Gonçalves, J. M., Gonçalves, R. P. S. (2012) Overcoming resistance to changes in information technology organizations. *Procedia Technology* 5. Pp. 293-301.
9. Hossein M.M.J. Evaluation effect of management information system Implementation on personnel resistanc ecauses in Isfahan power plant management corporation in Iran. *Mahboubeh Delshad Dastjerdia*. *Procedia Computer Science* 3 (2011). Pp. 1296-1303.

Гнатко М. М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Треф'як К. Л.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СТИЛІ ПОВЕДІНКОВОГО РЕАГУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ЗМІНИ В НІЙ

Персонал соціальної організації, що піддається значущим інноваційним змінам, неминуче реалізує поведінкове реагування на ці зміни, оскільки вони істотним чином трансформують його функціонування в організації та, зрештою, і весь контекст його внутрішньо-організаційного буття.

Це поведінкове реагування стосується всіх співробітників організації, але воно характеризується значними міжіндивідуальними відмінностями, що є цілком закономірним з огляду, зокрема, на наявність загально-особистісних індивідуальних відмінностей між ними.

Цей стилістико-поведінковий аспект реагування співробітників соціальної організації на зміни в ній, при всій індивідуалізованій розмаїтості його втілення, все ж, як засвідчують відповідні дослідження [1; 2; 7], набуває деяких типових форматів, які потребують свого науково-психологічного аналізу.

Найчастіше, при вивченні особливостей індивідуального реагування співробітників соціальної організації на зміни в ній, вдаються до опертя на так звані диспозиційний (настановленнєвий), типологічний та динамічний підходи до цього явища.

Перший з них тяжіє до орієнтації на виділенні в особі психологічного бар'єру щодо сприймання організаційних нововведень, толерантності до невизначеності у власній діяльності, схильності до організаційно-поведінкового експериментування. Як базові інтегративно-структурні компоненти визначального особистісно-психологічного інструменту реагування особи на нововведення в її соціальній організації – соціального настановлення – постають когнітивна, афективна та конативна його складові. Як визначальні особливості ситуації організаційних змін у різних концепціях, що втілюють цей підхід, розглядаються то її новизна, то невизначеність, складність, суперечливість її певних аспектів тощо.

Комплексним диспозиційним підходом, запропонованим О. Советовою, є розгляд в контексті даної проблематики узагальненої диспозиційної системи особистості людини в її зорієнтованості на інноваційні соціальні ситуації [9]. Передбачається, що ставлення особи до соціальних змін визначається узагальнено – диференційованою ієрархічною особистісно-диспозиційною системою, причому тією її складовою, яку доречно означити як інновативна диспозиційність або ж як інновативний модусом особистісно-диспозиційної системи особи.

Під інновативною диспозиційністю О. Советова розуміє схильність відповідної особи до змін і нововведень, вважаючи при цьому, що це складова частина всієї диспозиційної структури її особистості [9]. Дана дослідниця використовує поняття «інновативна диспозиційність», спираючись на загальну особистісно-диспозиційну концепцію В. Ядова [10]. Вважається, що інновативна диспозиція має складну ієрархічну структуру, відповідну принципам організації загальної диспозиційної структури особистості людини. Відповідний типологічний підхід базується на виділенні найрізноманітніших критеріїв визначення особливостей реагування особи на соціальні зміни: ступеня прийняття нею змін (Е. Роджерс), ключових характеристики її соціальної поведінки

(А. Журавльов), способів подолання невизначеності соціальних ситуацій (Р. Мертон), ключових моделей взаємодії зі світом, що змінюється (С. Морес), сукупності «інноваційних» соціальних настановлень та стилів мислення (К. Мюсельвейт) [3-5].

Окрім типологій, які мають прямий стосунок до сприймання особою соціальних змін, розглядаються типології, які дозволяють з високим ступенем адекватності побічно прогнозувати ставлення особи до таких змін, наприклад, типологія Р. Кейрсі, заснована на юнгіанській типології особистісних орієнтацій людини. У даній типології виявляються такі типи як винахідник і консерватор [8].

Слід відзначити, що теорії диспозиційного та типологічного підходів до особливостей індивідуального реагування співробітників соціальної організації на зміни в ній концентруються на узагальненні реакцій людей на соціальні зміни і не завжди беруть до уваги динамічний аспект перебігу цих реакцій. Для цілісно-системного ж аналізу особистісних чинників прийняття персоналом соціальних організацій організаційних змін в них важливо розглядати такі реакції в динаміці їхнього розгортання.

Динамічний підхід до розуміння особливостей індивідуального реагування співробітників соціальної організації на зміни ґрунтується, зокрема, на констатації багатьох дослідників даного явища того, що для більшості людей властивим є перманентно-стабільне ставлення до соціальних змін, а розгортання останніх – за включення людини в їхній перебіг – до вияву чотирьох варіантів поведінкового реагування, кожен з яких виступає, певною мірою, одним з послідовних етапів цього включення.

1. Інтервенція (В. Сатир), заперечення (Е. Кюблер-Рос, М. Вейсборд, С. Скот і Д. Джейф) – домінування в даному реагуванні невіри в реальність організаційних змін і впевненості в їхній, принаймні, індивідуальній, неприйнятності.

2. Сум'яття (В. Сатир, М. Вейсборд), гнів і вагання (Е. Кюблер-Рос), опір (С. Скот і Д. Джейф) – емоційно насичений стан невизначеності з переважанням несприйняття організаційних змін.

3. Інтегрування (В. Сатир), вникання (Е. Кюблер-Рос, С. Худоба і Д. Джейф), налаштування (М. Вейсборд) – стан вживання в процес організаційних змін з певною надією на позитивне організаційне майбутнє і перших спроб жити і працювати в нових організаційних умовах.

4. Практичне включення (В. Сатир), прихильність (С. Скот і Д. Джейф), реалізація, задоволеність (М. Вейсборд) – стан прийняття організаційних змін, готовності жити і працювати в нових організаційних умовах [3; 4; 6; 11].

Послідовно комплексний погляд на проблему поведінки персоналу соціальної організації в ситуації організаційних змін в ній, з необхідністю повинен припускати об'єднання трьох зазначених основних підходів до даної проблематики: диспозиційного, типологічного і динамічного. Для цього важливо вибудувати відповідну загальну концептуальну модель, що дозволяє описувати і прогнозувати поведінку особи в ситуації організаційних змін. Для побудови такої моделі реагування людини на відповідні організаційні зміни важливо, по-перше, описати характеристики її настановлення на соціальні зміни, по-друге, виявити типові способи, прийоми і тактики поведінки особи в ситуації соціальних змін, по-третє, описати найбільш характерні її когнітивні та емоційні реакції на такі зміни. На основі вищевикладеного, доречно в дослідженні обраної проблематики спиратися на такий теоретичний конструкт, як індивідуальний стиль реагування особи на соціальні зміни, під яким розуміється надання нею переваги певних способам взаємодії зі ситуацією цих змін, способам, котрі виражаються в когнітивних, афективних та конативних реакціях особи на відповідні зміни.

За матеріалами спеціально підготовленого варіанту контент-аналізу, проведеного на даному теоретико-пошуковому етапі дослідження, було виявлено чотири типових інтегративних соціальних настановлення особистості на типову соціальну ситуацію невизначеності (ситуація оновлення – один з варіантів такої ситуації), які умовно були означені як заперечення (відторгнення), орієнтування (вживання), обґрунтування (налаштування), прийняття.

Отже, перше таке типове настановлення – заперечення соціальних змін – виражається в загальному негативному ставленні носія цього настановлення до таких змін, їхнє однозначне відторгнення. При цьому у висловлюваннях осіб з актуалізованим даним настановленням, як правило, переважають посилення на об'єктивну відсутність необхідності цих змін. Притаманним їм є також емоційне відсторонення від «нав'язуваних» змін.

Друге зі зазначених типових настановлень – вживання в процес розгортання впроваджуваних соціальних змін – виражається в зміщенні акценту носієм даного настановлення з відсутності необхідності цих змін на індивідуальні складнощі та обтяження при спробах включення в контекст втілення даних змін. При цьому останні описуються і переживаються таким носієм як емоційно напружена ситуація.

Третє з цих настановлень – налаштування на толерування впроваджуваних соціальних змін – проявляється в схильності до обґрунтування необхідності останніх. При цьому яскраво виражені позитивні емоції від цих змін у носіїв даного настановлення не мають місця, вони радше фокусуються на пошуку оптимального для них «вписування» в контекст впроваджуваних соціальних змін.

Нарешті, четверте з даних настановлень – прийняття соціальних змін, що втілюються в реальність – виявляє себе у схваленні носіями даного настановлення цих змін та орієнтації на самостійний пошук переваг і вигод від них. При цьому такі носії сприймають означені зміни як

нормальне і закономірне явище, приймаючи їх на когнітивному та емоційному рівнях як належну даність.

Як видно з вищенаведеного, типова стилістика поведінкового реагування співробітників соціальної організації на інноваційні зміни в ній виявляє себе в чотирьох основних типах такого реагування, в основі кожного з яких лежить превалююче у відповідної особи соціальне настановлення на відповідні сприймання, емоційне оцінювання та поведінкове втілення відображення соціальної ситуації невизначеності, в котрій вона перебуває.

Список використаних джерел:

1. Андреев А., Сокол О. Сопротивление изменениям в организации: причины и диагностика. *Менеджмент инноваций*. 2008. № 1 (01). С. 86-91.
2. Басенко В., Жуков Б., Романов А. Организационное поведение: современные аспекты трудовых отношений : учеб. пособ. Москва : Изд. «Дашков и К», 2012. 384 с.
3. Герберт Д., Розенштиль Л. Организационная психология. Человек и организация / пер. с нем. Харків : Изд-во Гуманитарный центр / А. О. Шипилова. 2006. 624 с.
4. Джуэлл Л. Индустриально-организационная психология : учебник. Санкт-Петербург, 2001. 392 с.
5. Журавлев А. Социальная психология личности и малых групп: некоторые итоги исследования. *Психол. журнал*. Т. 34. № 4. 2003. С. 4-15.
6. Ньюстром Джон В., Кейт Дэвис Организационное поведение / пер. с англ. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 448 с.
7. Очковская М. Способность к инновациям и стимулирование творческого климата в организации. *Инновации*. 2011. № 1. С. 95-128.

8. Райгородский Д. Методики и тесты. Практическая психодиагностика : учеб. пособ. Самара : Бахрах-М, 2004. 784 с.

9. Советова О. Инновативные диспозиции личности, их взаимосвязь и влияние на отношение к социальным изменениям. Санкт-Петербург : Новость, 1999. 188 с.

10. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Ядов В. А., Магун В. С., Борзикова П. В., Водзинская В. В., Каюрова В. Н. и др. ; под ред. В. А. Ядова. Ленинград : Наука, 1979. 264 с.

11. Jex, S.M. (2002) Organizational psychology: a scientist-practitioner approach, John Wiley & Sons, NY.

Закалик Г. М.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Милян Л. М.

директор СЗШ № 23 м. Львова

Скоропад Р. І.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Я-ОБРАЗ ПІДЛІТКА

В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Психіка людини – це складна система, в якій існування та функціонування будь-яких процесів чи явищ, є необхідними елементами цієї системи. Перебування людини в соціальному середовищі створює умови для її соціалізації, які відображаються у свідомості та самосвідомості, а об'єднавчим ядром особистості стає сформований Я-образ і, відповідно Я-концепція.

Я-образ – це психологічний феномен усвідомлених уявлень про себе і ставлення людини до себе. Збалансованість відносин різних особистісних утворень (потреб, мотивів, ціннісних орієнтацій, самооцінки, образів Я-реального та Я-ідеального) характеризує гармонійну особистість. Гармонія відображає рівномірність та збалансованість розвитку психічних утворень.

Гармонія виступає в ролі конгруентності (узгодженість, цілісність особистості), коли її самосприйняття (образ власного Я) наближене до Я-ідеального, тобто «Я», якого людина прагне досягти.

Тематика дослідження соціалізації особистості та формування Я-образу є актуальною в умовах сьогодення, що викликане не лише соціальними, економічними та політичними змінами, які зараз відбуваються у нашому суспільстві, але й психологічними зрушеннями, які

можуть спостерігатися на фоні тривожності та стресу, підсиленими пандемією.

Формування Я-образу має важливе значення у розвитку людини, оскільки складає каскад сформованості особистості в цілому і пов'язано із набуванням нею життєвого досвіду, що забезпечує її внутрішню узгодженість із самою собою. Разом ці складові визначатимуть як буде діяти людина в конкретній ситуації, як вона застосовуватиме чи інтерпретуватиме свої вчинки та дії інших людей, а також визначатиме її очікування, що відобразатимуться в уявленнях щодо того, що може статися чи відбутися.

Д. О. Леонтьєв зазначає, що «Я – це форма переживань людиною своєї особистості, форма, в якій особистість відкриває сама себе». Звідси впливають такі функції самосвідомості: пізнання себе, удосконалення себе і пошук сенсу життя [4, с. 11]. Такий погляд ґрунтується на уявленнях про особистість як єдності можливого і необхідного, в рамках якого людина може, задіюючи рефлексивну свідомість, виходити за межі необхідного в можливе.

Період пубертату – ранньо-юнацького віку відзначається активним формуванням Я-образу особистості. Виходячи з поглядів й концепція У. Джеймса та враховуючи вікові особливості особистості, у цей час найбільш характерним стає формування соціального та духовного «Я». Соціальне Я, представлене конгломератом Я-образів, що створюються під впливом комунікації, тиском чи впливом на людину соціальних норм і правил, які вона засвоює як суб'єкт взаємостосунків, занурюючись в культуру. Відповідно духовне «Я» можна представити як свідомість (мислення), занурену в ціннісний зміст буття [2].

Формування здорового та реального Я-образу, а відповідно й Я-концепції є важливим етапом становлення особистості, що вимагає

обов'язкової соціалізації – перебування в соціумі, контакти із соціумом, отримання позитиву від соціуму.

Я-концепція складається з Я-образів, що є сприйняттям самого себе (когнітивний компонент), позитивного чи негативного ставлення до себе (афективний компонент) і сукупності уявлень суб'єкта, спрямованих «на самого себе», на основі чого він будує власну поведінку (поведінковий компонент).

У процесі свого росту та психологічного розвитку в індивіда з'являється прагнення до збереження чи підвищення самооцінки, зростає самоповага, створюється позитивний образ себе, що є необхідною умовою збереження психічного здоров'я людини, її внутрішньої цілісності та стабільності [5].

Формування Я-концепції в підлітковому віці пов'язано з аналізом нових знань про себе та про свої особливості і побудовою інтегрального, цілісного уявлення про себе, яке бере участь в саморегуляції поведінки особистості підлітка, стимулює його активність і визначає прагнення до самовираження.

В описі Я-концепції важливе місце відводиться «справжньому (актуальному) Я». У структуру цього психічного утворення включають те, якою людиною здається собі в дійсності в даний момент. Тобто можна говорити про «Я-теперішнє». Воно відіграє вирішальну роль в адаптації особистості в актуальних соціальних ситуаціях. Як тільки ситуації змінюються, то «справжнє Я» зазнає деяких змін, внаслідок гнучкого реагування та регулювання поведінки, що сприяє адаптації особистості до змінених умов середовища [1].

До відносно стійкою підструктурою «Я-концепції» є «динамічне Я», що являє собою той тип особистості, яким індивід поставив перед собою мету стати. Воно наближене до «Я ідеального», хоча відрізняється більш реалістичними намірами та оцінюванням власних сил і можливостей.

«Ідеальне Я» формується через завищені уявлення про себе самого, особливо вираженим воно може бути в підлітковому віці, оскільки нема сформованої оцінки щодо результату реалізації своїх можливостей, що залежить від соціального статусу особистості та можливості досягнення нею успіху [3].

З досягненням зрілості особистість зазвичай все більшою мірою стає реалістом, тому можна припустити, що структура «фантастичного Я», під кінець юнацького віку, поступово згортається.

На сьогодні важливою проблемою постає вивчення шляхів вироблення у підростаючої особистості норм загальнолюдської моралі, формування стійкої особистісної позиції. Як відомо, велику спрямованість у цьому напрямку мають сучасні психологічні технології, а також освітні та виховні впливи.

Хоча існують певні труднощі дослідження Я-образів, пов'язані зі складністю перехідного вікового періоду дитини та властивою цьому віковому етапу різкою зміною раніше вироблених уявлень про себе і навколишній світ, що накладаються на емоційне самопочуття, становлення Я-концепції та зумовлюють його поведінку. Особливого значення у становленні Я-концепції підлітка набувають смисложиттєві орієнтації, які є фундаментальними характеристиками феномену сенсу життя і акме, формування структурних ієрархій. Вони відіграють суттєву роль у позитивному становленні особистості.

В умовах напруженої соціальної, екологічної та демографічної ситуації частішають випадки виникнення різних порушень в поведінці дітей підліткового віку, що проявляються як цинізм, жорстокість, агресивність, порушення емоційних зв'язків з близькими людьми, негативне самоставлення, що можуть переростати у протиправну поведінку. Тобто зміни, які відбуваються в самосвідомості накладають свій відбиток на поведінку.

Ще однією проблемою, яка має суттєвий вплив на формування Я-образу – постає усе більше заглиблення підлітків у віртуальне середовище. Особливості конструювання ідентичності особистості в умовах віртуального комунікативного простору та усвідомлення впливу «віртуальної ідентичності», що відображається на формуванні реального образу Я, в який вплітаються нові стратегії самопрезентації та самовираження. Зокрема, ведення облікового запису або інформація про користувача – аккаунт – представлений переважно не справжнім ім'ям, а нікнейм; візуальна особистість – не власне фото, а віртуальна маска – аватар; комунікація часто втрачає відчуття культури і людської гідності; вигадані відомості про себе тощо. Сукупно – це самопрезентація такого собі супергероя, в образ якого глибоко вживається особистості.

Отже, в умовах сьогодення необхідна посилена увага не лише вчителя як взірця, але й увага з боку батьків у період, коли дитина перебуває в домашніх умовах і часто призначена сама собі.

Список використаних джерел:

1. Грись А. М. Адаптивні функції образу Я неповнолітніх. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Т. XIII. Ч. 5. Київ : Гнозис, 2011. С. 85-94.
2. Джеймс У. Психология / под ред. Л. А. Петровской. Москва : Педагогика, 1991. 368 с.
3. Закалик Г. М., Терлецька Ю. М., Шувар Н. М. Психологія розвитку та успіху особистості : навч. посіб. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2019. 448 с.
4. Леонтьев Д. А. Новые ориентиры понимания личности в психологии: от необходимого к возможному. *Вопросы психологии*. 2011. № 1. С. 3-27.
5. Цукерман Г. А. Психология саморазвития – задача для подростков и их педагогов. Москва : Интерпракс, 2016. 156 с.

Закалик Г. М.
*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Шувар Н. М.
*кандидат біологічних наук,
магістр психології,
учитель СЗШ № 23 м. Львова*

Дженджера О. А.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗДАТНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В ПЕРІОД ДОРΟΣЛІШАННЯ

Становлення особистості відбувається під час її соціалізації, триває все життя і залежить не лише від місця її локації, але й від вікових особливостей.

Особливого значення адаптація набуває у старшому підлітковому віці, що найчастіше пов'язано із зміною навчального закладу (вступ до вищого навчального закладу), що має ряд відмінностей у викладанні, умовах виконання обов'язків, а також розширенням сфер діяльності особистості. Часто активна участь людини в процесі соціалізації, зміна її життя і оточення вимагають пришвидшення адаптації та прояву важливих якостей та творчої ініціативи.

Адаптація означає формування властивостей людини, що характеризують її стійкість до умов середовища, виражаючи рівень пристосування до нього. Як зазначає Л. В. Боярин, існує доволі велике різноманіття адаптаційних процесів, серед яких найважливіше значення для людини має соціальна адаптація [1, с. 55-56]. Соціальна адаптація – є динамічним системним процесом, ефективність якого залежить від

взаємодії людини й ситуації. Вона складається з двох взаємопов'язаних елементів: це постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; результат активного пристосування індивіда до умов соціального середовища [3]. Як інтеграційний показник стану особистості, вона визначає ступінь адекватного сприйняття навколишньої дійсності, системи стосунків і спілкування з оточенням, здатність оцінювання стану власного організму, а також ставлення до праці, навчання, до організації дозвілля і відпочинку; здатність до самообслуговування і взаємного обслуговування в сім'ї і колективі, при цьому адаптувати поведінку, відповідно до очікувань інших [5, с. 13]. В умовах існування суспільства нового інноваційного типу, соціальна адаптація є процесом і результатом, а також властивістю особистості як саморегулюючої системи. Водночас соціальна адаптація є її спроможністю до продуктивної життєдіяльності у суспільстві, до якого вона належить, готовністю до пошуку адекватних прийомів реалізації своєї адаптаційної активності [2, с. 487].

Соціально-психологічна адаптація є способом взаємодії індивіда із середовищем, в процесі якої відбувається обмін ролями суб'єкта та об'єкта, внаслідок чого можна керувати процесом адаптації та регулювати відповідні процеси інтеріоризації. Це залежатиме від: різноманітності засобів передачі інформації про соціальне середовище; способів встановлення з соціальним середовищем позитивних зв'язків. Однак, внаслідок дії певних стресових ситуацій, виробляється особистісна когнітивна стратегія, а континуум стратегій адаптації набуває двох полюсів: один з них – це адаптація, представлена ефективними стратегіями, а інший – дезадаптація, представлена неефективними стратегіями. Простір між цими полюсами – це стратегії, які встановлюють ступінь адаптації або дезадаптації особистості [6, с. 32].

У період старшого пубертату найчастіше відчувається переживання кризи адаптації і виділяють такі аспекти як: у професійній адаптації – неможливість пристосування до характеру, змісту, умов та організації навчального процесу, можливості напрацювання навичок самостійності в навчальній роботі – соціально-психологічний аспект, що проявляється у складності пристосування індивіда до групи, побудові взаємовідносин з нею, напрацювання власного стилю поведінки; аспект культурної адаптації, що передбачає фрустраційний процес входження в нову субкультуру, де існують нові цінності, норми, традиції.

А. Налчаджян, характеризуючи адаптаційний процес, виділяє декілька видів адаптації: нормальна адаптація, девіантна або неконформістська адаптація, патологічна адаптація [4, с. 143]. Під нормальною адаптацією розуміють адаптивний процес особистості, що призводить її до стійкої адаптованості в типових проблемних ситуаціях без патологічних змін її структури і без порушень норм тієї групи, в якій індивід розвивається і де протікає його активність. Різновидом соціально-психологічної адаптації – є девіантна адаптація, яку умовно поділяють на два підвиди: неконформістська та новаторська (інноваційна, творча) адаптація [4, с. 147]. Неконформістська адаптація – це соціально-психічна адаптація особистості, завдяки якій вона долає внутрішньо-групову проблемну ситуацію незвичними для членів цієї групи способами, методами і шляхами, через що опиняється в конфліктних стосунках з їх носіями та існуючими нормами групи. Відповідно, в особистості можуть виникати нові проблемні ситуації, які вимагають зміни адаптивних механізмів і тактик поведінки. В умовах сьогодення важливим різновидом девіантної адаптації є новаторська або творча поведінка, що стає певним видом діяльності або виконання ролі, в результаті якої особистість створює нові цінності, здійснює нововведення в тих чи інших областях культури [1, с. 58]. Необхідно виділити також змішаний тип соціально-

психічної адаптації, який виникає в проблемних ситуаціях, коли людина частково фрустрована, але одночасно стоїть перед вирішенням конструктивних завдань, пов'язаних з її соціальними ролями.

Часта зміна середовища існування молодого людини викликає не лише зовнішнє пристосування, але й внутрішнє. Разом з адаптацією особистості до зовнішніх, об'єктивних соціальних ситуацій, існує і внутрішня адаптація або коадаптація. Внутрішня адаптація може проявлятися як:

- внутрішня адаптація, спрямована на вирішення внутрішніх конфліктів і інших внутрішньо-психічних проблем особистості;

- внутрішня структурна адаптація у вузькому аспекті, яка є процесом координування будь-якого адаптивного механізму;

- внутрішньоструктурна адаптація в широкому сенсі, яка є пристосуванням адаптивного механізму або адаптивного комплексу до усієї структури особистості.

Отже, входження особистості у якісно нове соціальне середовище вимагає пристосування до нього, що має сприяти успішному процесу соціалізації особистості. Вивчення адаптаційних процесів показує, що адаптація є різноплановим та інтегральним феноменом, який вимагає від особистості внутрішніх змін (так званої внутрішньоструктурної перебудови) та зміни у поведінці, що забезпечує подолання не лише внутрішньо особистісного конфлікту, але й активну участь її свідомості.

Рівень адаптованості особистості є ознакою високої інтегрованості і зумовлює задоволення дефіцитарних потреб або Д-мотивацію й відмежованості від параметрів самоактуалізації, а з іншого – самоактуалізація втілює буттєву мотивацію розвитку.

Список використаних джерел:

1. Боярин Л. В. Теоретичний аналіз вивчення проблеми соціальної адаптації у психологічній літературі. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. № 3 (32). С. 54-60.
2. Воскресенко О. А. Социальная адаптация обучающихся в высшей школе в контексте проблемы социализации личности. *Современные наукоемкие технологии*. 2016. № 9-3. С. 485-489.
3. Галецька І. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. *Вісник Львівського університету. Сер. Філософські науки*. 2003. Вип. 5. С. 433-442.
4. Налчаджян А. А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Эксмо, 2010. 368 с.
5. Прохоров А. О. Саморегуляция психических состояний: феноменология, механизмы, закономерности. Москва : ПЕРСЭ, 2005. 352 с.
6. Шапкин С. А., Дикая Л. Г. Деятельность в особых условиях: компонентный анализ структуры и стратегии адаптации. *Психол. журн*. 1996. № 17 (1). С. 19-34.

Закалик Г. М.
*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Шувар Н. М.
*кандидат біологічних наук,
магістр психології,
учитель СЗШ № 23 м. Львова*

Струс Е. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРИЧИНИ НЕУЗГОДЖЕНОСТІ СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ ПОДРУЖНЬОЇ ПАРИ

Напевно для більшості молодих людей, які мають побратися, шлюб виглядає як святкова і радісна подія, а згодом їх спільне життя стає повсякденною і нецікавою рутинною. Часто очікування, на які сподівалися Він і Вона, не співпадають з реальністю, виникають життєві труднощі і згодом настає жорстокий висновок – шлюб невдалий.

То чому молоді люди, які любили, так гарно ставилися один до одного перед одруженням і складали клятву про вірність і підтримку, які мали такі чудові наміри, неспроможні й далі йти по життєвому шляху і отримувати задоволення від спільного життя? Одним із факторів появи розбіжностей у поглядах подружжя є неузгодженість ролей, що може ставати прецедентом порушень у стосунках і викликати конфлікт.

Тема дослідження причин неузгодженості сімейних ролей є актуальною в умовах сучасного українського суспільства. Мета дослідження – виявити основні причини неузгодженості ролей між подружжям.

Подружня гармонія – це багатокomпонентна система, що визначається рівнем культури та вихованістю партнерів, їхніми індивідуально-типологічними якостями, національними традиціями, звичаями, соціальними установками й цінностями тощо. Гармонія в сім'ї включає також сферу міжособистісних стосунків подружжя, їхню сексуальну та поведінкову відповідність [2].

Важливим етапом у створенні сімейної гармонії є підготовка молодих людей до шлюбу. Кожен з них має свої шлюбно-сімейні уявлення, знання про шлюб та сім'ю, ставлення до сім'ї як соціального інституту тощо.

Важливою умовою формування здорової сім'ї є психологічна готовність до шлюбу – це інтегроване психологічне утворення, яке включає стійку позитивну мотивацію шлюбу, актуалізацію знань, умінь і навичок особистості, індивідуальні якості сім'янина, здатність до емпатійного розуміння партнера, конструктивну поведінку в сім'ї; а також – це процес та результат діяльності подружжя [6].

Злагода панує у тих сім'ях, де подружжя готове взяти на себе відповідальність за виконання власних обов'язків і надати підтримку шлюбному партнеру. Функції сім'ї різноманітні, частина з них настає відразу, а решта виникають і доєднуються до існуючих поступово. Спільне проживання, виконання побутових функцій, створення психологічного комфорту, фізичне, психологічне та сексуальне задоволення, прагнення проводити вільний час разом – це той початок сімейного життя, який прагнуть відчути усі молодята [3].

Готовність до сімейного життя має визначатися й здатністю забезпечити належну матеріальну основу функціонування сім'ї. У молодого подружжя це постає однією з причин, коли нестача грошей, відсутність житла призводить до перших сварок [6].

Часто невідповідність до шлюбу, поспішність вибору шлюбного партнера, неправильні чи нереалістичні погляди на деякі питання сімейного благоустрою у швидкому часі стають проблемою і дають тріщини сімейного благополуччя.

Напевно не зайвим буде відзначити, що в усіх демократичних суспільствах, зокрема в українському, спостерігаються певні тенденції, які змінюють функції сім'ї – від загальноприйнятого спільного економічного і побутового простору, де має бути психологічна підтримка й комфорт, де чоловік – забезпечує економічний достаток, а дружина – оберігає домашнє вогнище. Як зазначає Е. В. Козловська, психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків включає константні та динамічні компоненти. Розвиток динамічних компонентів готовності забезпечує ефективно перетворення сімейної структури через аналіз партнерами ефективності власних поведінкових схем [4].

Певні тенденції розвитку суспільства такі як: збільшення економічної незалежності жінок, відміна правової дискримінації незаконнонароджених дітей, розширення асортименту товарів, які полегшують побут самотніх чоловіків і жінок, послаблення примусових повноважень держави у сфері особистого життя людей, дають можливість змінити погляди подружжя на свої функціональні зобов'язання [6]. В нинішній сім'ї жінка прагне до соціальної активності, включення у трудовий колектив та привнесення економічного достатку.

У тих сім'ях, де жінка залишається домогосподаркою, часто виникають непорозуміння щодо її самоізоляції від суспільства і відчуття суспільної нереалізованості [1]. Окрім цього на неї падає більше функціональних обов'язків: виконання господарсько-побутової, виховної, психотерапевтичної функції тощо. Відгородження від суспільства з часом супроводжується станом апатії та може призводити до ряду проблем психологічного характеру.

Народження дитини в сім'ї – це ще одне випробування для молодих людей на зрілість та готовність змінити свій статус. Готовність до прояву усвідомленого батьківства є запорукою сумлінного виконання членами сім'ї своїх батьківських обов'язків [5].

Отже, як показує аналіз наукової літератури, нинішня молодь часто відчуває неготовність до шлюбу та виконання своїх сімейних обов'язків. Частими причинами стають не лише певні економічні та соціальні проблеми суспільства, але й порушене сприйняття сімейних ролей, а через них порушення в цілому рольової структури, що характеризується зниженням участі у домашніх справах чоловіків та збільшенням навантаження на жінок, що призводить до розбіжностей, які можуть ставити причинами подружніх конфліктів та розлучень. Для профілактики та запобігання розлучень таким сім'ям необхідний психологічний супровід.

Список використаних джерел:

1. Варга А. Я. Семейные мифы в практике системной семейной психотерапии. *Журнал Практической психологии и психоанализа*. 2001. № 1-2. URL : <https://psyjournal.ru/articles/semeynye-mify-v-praktike-sistemnoy-semeynoy-psihoterapii>.
2. Закалик Г. М. Він і вона: екологія міжособистісних стосунків та особистісне благополуччя. *Стратегія екологічної безпеки України: соціально-економічний та правовий вимір*: збірник V Круглого столу. 2020. С. 76-83.
3. Закалик Г. М. Вплив духовності на уявлення студентської молоді про майбутню сім'ю. *Наука і духовність у системі сучасного управління*: збірник тез Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 19 квітня 2012 р.). Львів : СПОЛОМ, 2012. С. 120-122.

4. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2011. 16 с.
5. Красін С. А. Аналіз поглядів студентів на усвідомлене батьківство. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. Вип. 4 (85). С. 123-134.
6. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодого сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.

Іванюк У. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Дмитрук Т. А.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Дослідженнями вітчизняної психологічної школи встановлено, що навчання виступає як джерело, засіб розвитку особистості. Адже, навчання веде до розвитку, але за своєю суттю має розвиваючий характер, який спрямований на цілі розвитку особистості, відбір змісту освіти. Даний процес формує світогляд, цінності і ціннісна орієнтація.

Характерною рисою під час навчання підлітків в системі освіти є формування самооцінки. Її особливості впливають на всі сторони їхнього життя: взаємини з оточуючими, емоційний інтелект, творчі здібностей та успішні результати в навчанні. За низької самооцінки підліток недооцінює свої можливості і прагне до виконання тільки найпростіших завдань, що заважає його самоствердженню. Неадекватно завищена самооцінка також може стати джерелом особистісних проблем. Крім того, самооцінка виступає доказом ймовірних психологічних проблем окремих підлітків і взаємовідносин у колективі. Оскільки для підлітка переважно референтною групою є шкільний колектив, проблеми в навчальній діяльності найчастіше виникають саме через невідповідний статус особи в групі в сукупності (а також через або внаслідок) з неадекватною самооцінкою [2, с. 138].

Так, С. Рубінштейн, характеризуючи розвиток самосвідомості в підлітків, проводить його через декілька етапів – від повного нерозуміння себе до все більш визначеної та іноді такої самооцінки, що різко хитається. У процесі розвитку самосвідомості центр уваги підлітків усе більше переноситься від зовнішнього боку особи до її внутрішньої сторони, від окремих рис до характеру в цілому [4]. Іноді відбувається перебільшення своєї своєрідності й усвідомлення духовних, ідеологічних масштабів самооцінки. Як результат підліток самовизначається як особистість на більш високому рівні.

На думка вчених, за даними В. Н. Куніциної [3], в образі сприйманого людиною будь-якого віку головними для підлітка є фізичні особливості, елементи зовнішності, потім – одяг і зачіска, виразна поведінка. З віком збільшуються обсяг та адекватність оцінюваних ознак; розширюється коло використовуваних категорій і понять; знижується категоричність суджень і з'являються велика гнучкість та різнобічність; у фізичному вигляді іншої людини, одязі, зачісці починають відзначатися ознаки, що відображають характер, своєрідність, індивідуальність, неповторність.

Сприйняття підлітком інших людей може бути обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами: характером емоційного ставлення, ступенем розвитку пізнавальних здібностей, розумовим розвитком, емоційно-психічним станом і минулим досвідом. Установка сприймати інших людей певним чином пояснюється також індивідуальними особливостями підлітка, впливом на нього групової думки та стереотипів, що склалися в суспільстві [1, с. 53].

Присутній також певний зв'язок між характером самооцінки та навчальною, громадською активністю.

Самооцінка старших підлітків є більш різноманітною та узагальненою. Кількість якостей, які вони усвідомлюють, удвічі більша,

ніж у молодшій підлітковій групі. Проявляється певна соціальна зрілість, усвідомлення себе готовими до життя.

Суттєвий вплив на поведінку підлітка мають його обов'язки та доручення. Базуючись на власній самооцінці опосередковуються емоційно-оцінним відношенням до певних норм і цінностей. Адже, у підлітків є підвищена необхідність у схваленні і визнанні оточуючими. Тому відбуваються активний пошук такого середовища, в якому б було позитивне ставлення до нього, його вчинків.

Формування адекватного ставлення до себе можливе завдяки оцінці суджень значущих людей, з якими спілкується підліток. При цьому великий вплив має педагог, психолог. Адже, оцінка підлітка, якщо вона об'єктивна, справедлива, доброзичлива, сприймається без внутрішнього опору та стимулює працю над підлітком. Виховна мета діяльності педагога передбачає можливість виправити недоліки підлітка та досягти успіхів.

Молода людина зі здоровою самооцінкою частіше виявляє позитивні поведінкові характеристики, такі як: діє самостійно і зріло; пишається своїми досягненнями; сприймаючи розчарування та відповідально з ним справляючись; пробувати нові речі та виклики; допомагати іншим, коли це можливо.

Отже, вагомий внесок у формуванні самооцінки підлітків забезпечується через систему освіти, коли відбувається перехід від однієї життєвої стадії до іншої через зростання самосвідомості в процесі загального розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Просвещение, 1998. 464 с.
2. Выготский Л. С. Проблемы возраста. Собр. соч. Т. 4. Москва : Восток, 1993. С. 258.
3. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 544 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2005. С. 551-586.

Іванюк У. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Закалик Г. М.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ляшенко А. М.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЛІДЕР У СУЧАСНОМУ ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Особливості діяльності будь-якого колективу полягають не лише у забезпеченні виконання поставлених завдань щодо дотримання випуску якісної продукції чи її реалізації. У сучасних умовах велика увага з боку адміністрації приділяється й фаховості працівників, їх компетентності у певній сфері виробництва, злагодженій роботі усіх підрозділів. Умови існування підприємства та пошук шляхів його конкурентоздатності вимагає перегляду ставлення до лідерства та виявлення лідерів у межах колективу.

Постійна зміна в соціальній, економічній та політичній сферах часто призводить до появи нових неформальних лідерів, а стається це через прояви ними своїх переваг і якостей.

Тому тематика вивчення лідерських якостей лідера, його роль в колективі залишається актуальною проблемою дослідження.

Як зазначає американський менеджер Л. Якокка: «все управління, в кінцевому результаті зводиться до стимулювання активності інших людей» [4]. Чи стосуються ці слова до лідера? Значною мірою так.

Беззаперечним є те, що пряме стимулювання здійснюється керівником. Процес стимулювання може бути різним і залежатиме від установок керівника стосовно колективу [1]:

- за активно-позитивної установки керівника до працівників, стимулювання проводиться через доброзичливе ставлення до усіх підлеглих, налаштованість на позитивні очікування, а при хороших показниках – висловлювання подяки, преміювання;

- за байдужої установки – ставлення до підлеглих як до «роботів», які зобов'язані справно виконувати свої функції, а тому їх праця – це обов'язок, зобов'язання чи дії, згідно посадових інструкцій;

- за приховано негативної – недовіра до працівників, тому їм потрібно вказувати на недоліки, уживати покарання або принаймні застосовувати примус, без якого справа не зрушиться з місця, а на похвалу, позитивні стимули чи заохочення вони не заслуговують;

- за функціональної установки – поділ працівників здійснюється на хороших, середніх і поганих, стимулювання відповідно до того у яку категорію віднесли працівника;

- за ситуативної установки – це стимулювання залежить від настрою керівника, а не від поведінки чи успішності діяльності співробітників, тому застосовуються необґрунтовані санкції, що ведуть до тенденцій захисту, непередбачуваних спалахів конфліктів або пристосування до настрою керівника.

Лідери – це особистості, обрані членами колективу, яким він надає перевагу у вирішенні певних робочих питань, внесення інноваційних змін чи улагодження спорів. До їхньої думки прислухаються, коли потрібно прийняти складне рішення. До них можуть звертатися, коли потрібен захист перед неправомірними діями когось із працівників чи навіть керівництва. Вони можуть допомагати керівникам у розв'язанні складних виробничих питань. Їх називають неформальними лідерами. Вони

виступають специфічним і своєрідним буфером між прямою керівною ланкою і працівниками нижчих рангів. На їхню долю випадає згладження конфліктів. Вони часто беруть на себе ніким не приписані обов'язки прийти на допомогу чи виступити арбітром. Вони – «душа колективу» і хороші друзі. Перелік якостей таких людей далеко не вичерпаний, незважаючи на те, що вивчення їх ролі у колективі приділяється увага у наукових дослідженнях [3].

За сприятливої ситуації необхідність появи лідера може пояснюватися потребою в творчому збагаченні новими ідеями, запровадження інноваційних розробок чи створенні технологічних новинок для полегшення умов праці. Такі особистості надихають колектив, втілюють надії на ріст виробничих потужностей і зростання добробуту працівників. Якщо вони успішно співпрацюють з керівництвом, то у колективі формується здорові трудові стосунки. Якщо керівник бачить у лідері загрозу власній кар'єрі, то це може породжувати ситуації непримирення чи відкритої боротьби за владу.

Байдужість чи негативне ставлення керівника до підлеглих можуть призводити до погіршення взаємовідносин в колективі, утворення конфліктуючих угруповань й висування обранця «від низів» – неформального лідера, який має позиції відмінні від керівника. Звичайно, що він буде підбурювати колектив проти такого управлінця, чим ще більше посилюватиме негативні тенденції. Крім того, поява «синдрому менеджера» підтверджує актуальність використання інструментів стрес-менеджменту для ефективного управління організацією [2, с. 31].

Отже, лідер у колективі – це переважно працівник, який не належить до керівного складу, а тому сприймається колективом, як рівний з ними і «свій серед своїх». Маючи такі ж права, як більшість працюючих, алоє володіючи певним набором унікальних якостей він стає висуванцем, на

якого колектив покладає великі надії. Залежно від його позиції залежить і взаємодія з керівником і формуватиметься певний клімат у колективі.

Тому виявлення якостей лідера, його здатність до співпраці з керівництвом та його вплив на соціально-психологічний клімат потребують окремих досліджень для кожного колективу.

Список використаних джерел:

1. Дорофеев В. Д., Шмелева А. Н., Шестопад Н. Ю. Менеджмент : учеб. пособ. Москва : ИНФРА-М, 2008. 448 с.
2. Іванюк У. В. Стрес-менеджмент як інструмент ефективного управління організацією. *Innovative Educational Technologies : European Experience and Its Application in Training in Economics and Management. Training.* Poland : WSBiP, 2018. С. 31-33.
3. Закалик Г., Шувар Н. Лідерство як важливий фактор успіху особистості. *Філософсько-психологічні аспекти лідерства в бізнесі, освіті та державі* : збірник тез IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15 берез. 2019 р.) / за ред. В. П. Мельник ; відповід. за вип. Н. І. Жигайло, Ю. В. Максимець. Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 75-77.
4. Яккока Ли. Карьера менеджера. Москва : Прогресс, 1991. 278 с.
URL : <http://library.asue.am/open/4872.pdf>.

Коропатов О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Закалик Г. М.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТОВАНOSTІ МОЛОДІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ

Фактором становлення особистості є процес соціалізації, про успішність якої можна судити на основі оцінювання адаптованості до соціального середовища. Виявлення особливостей адаптації в умовах сьогодення зумовлена розвитком та інтенсифікацією впровадження інформаційних технологій, де на арену виходять не лише взаємодії у системі «людина-людина», а зміщення акценту в систему «людина-комп'ютер/техніка», що висуває певні вимоги до адаптаційних можливостей людини. Молодь – це покоління, яке напевно найбільш пристосоване до комп'ютерної техніки. Водночас, варто наголосити й на тому, що в останні роки інтегрованість молоді в соціальну систему суспільства не можна вважати успішною. Перш за все, це пов'язано з тим, що відбувається переорієнтованість суспільства на конкурентоздатність молоді на ринку праці, підвищення рівня вимог до соціальної адаптації, шляхом посилення деяких аспектів соціалізації молоді та мотивації формування її поведінки. В умовах постійного перебування в «полоні» комп'ютерної техніки та застосування можливостей соціальних мереж, молодь часто знижує свій комунікативний потенціал, оскільки виключає можливість міжособистісного контактного спілкування.

Тому з'ясування адаптаційних соціально-психологічних можливостей особистості залишається вкрай актуальним питанням.

Дослідженням адаптації молоді присвячені праці Г. П. Медведєва, Ю. С. Колесникова, С. А. Гапонова, Л. М. Балабанової та ін.; розглянуто основні аспекти формування їхніх адаптивних характеристик – у працях А. А. Алдашевої, Н. С. Кантоністової, Т. В. Середи; розроблено теорію саморегуляції функціональних та психічних станів особистості, показано особливості її поведінки і діяльності – у працях К. О. Абульханової-Славської, О. А. Конопкіна, А. Б. Леонової та В. І. Моросанової. Адаптація вважається формою соціальної активності особистості.

Соціалізація, за поглядами суспільства, має базуватися відповідно до наявних у нього універсальних, моральних, інтелектуальних і навіть фізичних ідеалів [4, с. 20]. Поряд із цим, створюючи все більше потреб і бажань, людині надається свобода вибору для їх прояву і реалізації [3, с. 223]. Іншими словами соціалізація – це умови або можливості, які надає суспільство для реалізації особистості, тоді як адаптація означає формування властивостей людини, що характеризують її стійкість до умов середовища, виражаючи рівень пристосування до нього.

Серед різновидів адаптації найважливіше значення має соціальна адаптація, що є процесом активного включення людини в соціальне середовище, де створюються умови її інтеграції в суспільство, у процесі якої відбувається формування самосвідомості й рольової поведінки, здатності до самоконтролю й налагодження адекватних взаємостосунків [2, с. 325].

Як зазначає І. Галецька «соціальна адаптація – це динамічний системний процес, ефективність якого залежить від взаємодії людини й ситуації». Вона складається з двох взаємопов'язаних елементів: соціальна адаптація як постійний процес і як результат активного пристосування індивіда до умов соціального середовища [1, с. 439].

Метою дослідження було виявити особливості соціальної адаптації молоді та її вплив на соціально-психологічний клімат у колективі. У дослідженні брали участь 120 студентів першого курсу ЗВО, яких діагностовано за такими методиками: «Дослідження соціально-психологічної адаптації» (К. Роджерс – Р. Даймонд, адаптація О. К. Осницького), «П'ятифакторний опитувальник особистості» (Дж. Ховард, П. Медіна, Ж. Ховард, адаптація А. Б. Хромова), «Шкала загальної самоефективності» (Р. Шварцер, М. Єрусалем, адаптація В. Г. Ромек) та експрес-методика на «Виявлення соціально-психологічного клімату в колективі» (СПК).

За результатами проведенного дослідження було виявлено, що переважно молоді люди проявляють ознаки адаптивності, а їхні показники соціально-психологічної адаптованості не відхиляються від норми і були на середньому рівні. Поряд із цим, у частини осіб ранньо-юнацького віку відзначалися достатньо низькі показники соціально-психологічної адаптивності, що від'ємно корелювало з низьким рівнем самоефективності ($r=-0,67$, при $p < 0,001$), та поєднувалося з такими особистісними рисами як: емоційна нестійкість ($r=-0,69$, при $p < 0,001$), інтровертованість ($r=-0,39$, при $p < 0,001$), відчуження ($r=-0,39$, при $p < 0,001$). Ймовірним стає те, що неадаптованість веде до відчуження і породжує відчуття самотності [5, с. 26], а вона спричинює більше занурення у віртуальний світ.

Аналіз соціально-психологічного клімату у студентському колективі вказував на те, що ті молоді люди, які почувалися неадаптованими, відзначали, що клімат у їхньому колективі малосприятливий для їхнього розвитку. При цьому більш вираженими були показники емоційної та поведінкової компонентів СПК, тоді як пізнавальна компонента відповідала середнім значенням, що може вказувати на незадовільний психологічний клімат колективу із суперечливим ставленням частини студентів до одногрупників.

Тобто дезадаптованість створювала проблеми у пристосуванні до нових умов життя та впливала на соціально-психологічний клімат у колективі.

Список використаних джерел:

1. Галецька І. Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. *Вісник Львівського університету. Сер. Філософські науки*. 2003. Вип. 5. С. 433-442.
2. Гангал А. В. Інтеріоризація соціальних норм як складова соціалізації особистості. *Гілея : наук. вісник*. 2014. Вип. 89. С. 323-328.
3. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. Москва : Канон, 1995. 352 с.
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. Москва : Наука, 1991. 575 с.
5. Закалик Г. М., Городна Н. В. Прояв самотності та соціально-психологічної адаптації в осіб ранньо-юнацького віку. *Психологічні виміри культури, економіки, управління : наук. журн.* Вип. VI. 2015. Квітень. С. 18-33.

Осадча О. О.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Іванюк У. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Петринич О. Г.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПСИХОЛОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ У ПОДАЛЬШОМУ НАДАННІ НИМ ІНШИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ

Підвищення інтересу до проблем психодіагностики в нашій країні останніми роками багато в чому пов'язане з розвитком психологічної служби і появою нової професії – практичний психолог. Ці фахівці з'явилися в школах і дошкільних установах, пунктах профконсультацій, в медичних установах і на підприємствах. Можна виділити декілька областей практичного використання результатів психодіагностичної роботи.

По-перше, психодіагностика інтенсивно застосовується в цілях оптимізації процесів навчання і виховання. З її допомогою може вирішуватися цілий ряд завдань, які стоять перед працівниками освітньо-виховних установ, – від дитячих садочків і шкіл до інтернатів різного типу.

По-друге, діагностика є важливою складовою діяльності фахівців з профвідбору, профнавчання і профорієнтації, яка здійснюється у спеціальних пунктах профконсультацій, в установах служби зайнятості, на підприємствах і в спеціалізованих учбових закладах. Ця робота покликана

допомогти кожному вибрати найбільш відповідну професію або робочий пост, знайти шляхи швидкого та ефективного оволодіння професійними знаннями і навичками, досягти необхідного рівня кваліфікації, стати професіоналом.

По-третє, сферою практичного застосування результатів психодіагностичних випробувань є клініко-консультаційна і психотерапевтична робота. У цьому випадку важливим завданням психодіагностики є пошук причин виникнення конкретної проблеми у консультованого (складнощі в стосунках з близькими, нав'язливі страхи і переживання) і вибір способів і прийомів, сприяючих їх розв'язуванню.

І. М. Галян дає таке визначення: «Психодіагностика (грец. *psyche* – душа і *diagnostikos* – здатність розпізнавати) – галузь психологічної науки, що розробляє теорію, принципи, інструменти оцінювання і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості, змінні соціального оточення, в якому здійснюється життєдіяльність особистості» [1, с. 59].

Психодіагностика – це дисципліна, яка займається психологічною оцінкою та діагностикою, персонологією та психопатологією завдяки використанню інтегрованого переліку анкет, особистісних опитувальників, тестових батарей та методів тестування (психометричних та проєктивних), клінічних інтерв'ю, нейропсихологічних обстежень та спостережень; тип використовуваних прийомів та засобів час від часу змінюється залежно від контексту та мети оцінки, віку та типу можливих труднощів оцінюваних суб'єктів. Психодіагностичне обстеження є діяльністю психолога, кінцевим результатом якої є побудова психологічного діагнозу.

Комплексна персонал-діагностика здійснюється з метою виявлення знань, вмінь, досвіду працівників та їх врахування в подальшому професійному зростанні, підвищенні кваліфікації тощо.

Практичне дослідження проводилось із педагогічними працівниками 45 осіб та 15 чоловік обслуговуючого персоналу. База дослідження – це Бірківський НВК «ЗОШ 1-3 ст. – ДНЗ» ім. Тараса Шевченка.

Щодо практичного дослідження то виявлено, що ті досліджувані, які виявили свою групу, як згуртовану є екстравертами за опитувальником Айзенка та за методикою Лірі покірно-сором'язливими, співпрацюючими та альтруїстичними, проявляли товариську та залежність за методикою «Q-сортування» (В. Стефансона). Ті ж досліджувані, які оцінюють рівень згуртованості групи як нижче середнього та низький є інтровертами за методикою Айзенка та за методикою Лірі авторитарними, домінуючими та агресивними та нетовариську і прогнення до «боротьби» за методикою «Q-сортування» (В. Стефансона). Виходячи з отриманих результатів даній групі було запропоновано програму тренінгу згуртованості в групі. Мета тренінгу: згуртування групи і побудова ефективного командної взаємодії.

Отримані такі результати за шкалою «авторитарний» у 44 осіб, тобто 73 %. Після проведеного тренінгу результати знизилась. Ця шкала проявилась у 24 осіб, тобто 40 %. Серед досліджуваних за шкалою «незалежний/домінуючий» отримані такі результати 93 % тобто 55 осіб. Після проведеного тренінгу ця шкала проявилась у 30 осіб, тобто 50 %. Результати за шкалою «агресивний» у 60 %, а після проведеного тренінгу результати знизилась і виявились у 50 %. Результати за шкалою «недовірливий/скептичний» виявлено у 80%. Після проведеного тренінгу результати знизилась. Ця шкала проявилась у 27 осіб, тобто 45 %. Результати за шкалою «покірливо-сором'язливий» у 20 %. Після проведеного тренінгу результати зросли. Ця шкала проявилась у 33 %. Результати за шкалою «заздрісний» у 46,6 %. Після проведеного тренінгу результати знизилась. Ця шкала проявилась у 30 %. Результати за шкалою «співпрацюючий» у 53,3 %. Після проведеного тренінгу результати зросли. Ця шкала проявилась у 71 %. Результати за шкалою «альтруїстичний» у

40 %. Після проведеного тренінгу результати знизились. Ця шкала проявилась у 51 %.

За методикою «Визначення опосередкованої групової згуртованості» (В. С. Івашкін, В. В. Онуфрієва) виявлено, що високий рівень у 26 %. Середній рівень виявлено у 31 %, а низький рівень – у 43 %. Після тренінгу високий рівень виявлено у 52 %, середній рівень у 44 %, низький 4 %.

За результатами методики Сішора виявлено високий рівень згуртованості у 20 %, вище середнього у 23 %, середній у 10 %, нижче середнього у 30 %, низький у 17 %. Після проведеного тренінгу виявлено високий рівень згуртованості у 51 %, вище середнього у 30 %, середній у 15 %, нижче середнього у 4 %, низький у не виявлено.

Стосовно методики «Q-сортування» (В. Стефансон) результати наступні. До тренінгу тенденцію до залежності виявлено у 36 %, а тенденцію до незалежності виявлено у 64 %. Після тренінгу тенденцію до залежності виявлено у 67 %, а тенденцію до незалежності виявлено у 33 %. До тренінгу тенденцію до товариськості виявлено у 60 %, а тенденцію до нетовариськості виявлено у 40 %. Після тренінгу тенденцію до товариськості виявлено у 94 %, а тенденцію до нетовариськості виявлено у 6 %. До тренінгу тенденцію прийняття «боротьби» виявлено у 52 %, а «уникнення боротьби» виявлено у 48 %. Після тренінгу тенденцію прийняття «боротьби» виявлено у 20 %, а «уникнення боротьби» виявлено у 80 %.

Повторна діагностика показала позитивну динаміку вимірюваних показників, тому вважаємо, що вчасно проведена діагностична діяльність соціального психолога організації сприяє виявленню можливих проблем в колективі працівників та дасть можливість спланувати програму розвитку чи корекції бажаних якостей згідно виявлених показників шляхом психодіагностики підтверджена.

Список використаних джерел:

1. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2011. 464 с.
2. Психодиагностика: теория и практика : пер. с нем. / под ред. Н. Ф. Талызиной. Москва : Прогресс, 1986. 207 с.
3. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика : навч. посіб. Харків : НТУ «ХП», 2018. 245 с.
4. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности : учеб. пособ. Москва : Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. 512 с.

Шувар Н. М.

*кандидат біологічних наук,
магістр психології,
учитель СЗШ № 23 м. Львова*

Закалик Г. М.

*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Андрасі А. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ФЕНОМЕН ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Період юнацтва – це та життєва віха, яка є однією із найзначущіших у житті особистості. Вона насичена не лише психічними змінами та формуванням новоутворень, що часто відзначається психологами, але й багата з огляду на енергію, порив, прагнення реалізуватися, бути потрібним для країни і спільноти. Одним із феноменів життя молоді є їхня участь в різноманітних соціально значущих добродійних проектах. Однак цей аспект чомусь чи не найменше досліджений та висвітлений в науковій літературі.

Мета дослідження – визначення місця волонтерства у формуванні суспільства загалом і молоді зокрема.

В історії України практика надання різних видів допомоги потребуючим є достатньо відомою. Вона здійснювалася в часи Київської Русі та Галицько-Волинського князівства, в епоху українського відродження та у роки другої світової війни. Людей, які займалися благодійністю називали добродійцями, добротворцями, благодійниками і меценатами. До понять, якими характеризують людей, здатних творити

добро у XVIII століття додається ще одне – «філантропія» (з грецької – «людинолюбство»), яке слугувало синонімом благодійництва з громадським акцентом.

Благодійництво і милосердя були релігійною нормою і важливою складовою моралі, хоча ці поняття не тотожні.

Відомими галицько-волинськими фундаторами були Мстислав Володимирович і Данило Галицький, польсько-литовські благодійники князь Любарт, князь Б. Глинський, А. Немерович, які давали власні землі і кошти на побудову церков [7]. В епоху українського відродження добре відомі пожертви, які сприяли заснуванню братств, зокрема Успенське братство у 1585 році у Львові, а згодом у багатьох містах Галичини, Холмщини, Підляшшя. Родини Острозьких і Розумовських, Петро Конашевич-Сагайдачний, Петро Могила, Іван Мазепа, Григорій Галаган, Іван Скоропадський, Богдан Лепкий та інші приділяли свій час і кошти релігійним та культурним справам України [1], сприяли збереженню та розбудові української нації, стаючи на захист української культури, мистецтва, освіти, науки, мови [8]. Неоціненна роль митрополита Андрея Шептицького, названого «духовним батьком українського народу». Він власні кошти скеровував на підтримку молодих талановитих художників і поетів, на його збереження збудовано лічницю, створено величезну колекцію ікон, відкрито однорічну рільничу школу; викуплено ліси на Тернопільщині, на основі чого засновано заповідник, що зберегло унікальну флору і фауну від нищення німцями у роки війни 1941-1944 років [4, с. 330]. Перелік імен далеко не повний і його можна було б продовжувати, але навіть ці жертводавці є зразками для молоді в умовах сьогодення.

За останні роки в Україні відзначається трансформація ставлень людей до благодійності. Благочинні акції – це важливі чинники як національної безпеки, так і національної єдності у подоланні кризових явищ у військовій,

соціальної, політичної, економічної, медичної, транспортної й інших галузях. Люди та організації, які провадять благодійну волонтерську роботу, відіграють вагомий роль в акумулюванні фінансових і людських ресурсів, спрямованих на допомогу соціально незахищених верств населення, військовослужбовцям ЗСУ, учасникам АТО, переселенцям та іншим постраждалим внаслідок збройного конфлікту.

Волонтерство, або волонтерська діяльність (від фр. *volontaire* (доброволець) → лат. *voluntarius* → лат. *voluntas* → лат. *volō* (намір) – це здійснення окремою людиною чи організацією вільного волевиявлення щодо реалізації бажання у сприянні надання різного роду допомоги незахищеним в економічному чи соціальному плані особам [6, с. 125].

У світових масштабах волонтерський рух визнається як співтовариство, спосіб збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, що супроводжується особистісним зростанням як усвідомлення значущості людського потенціалу [3, с. 3]. Волонтерство виокремилася в соціальне явище і має широку мережу організацій. За даними соціологічного дослідження Інституту Геллапа, проведеного у 2008 році, 65 % населення планети беруть участь у волонтерській діяльності [2, с. 276].

В Україні благодійництво регулюється Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (від 5.07.2012 р. № 5073 з внесеними змінами), де визначено, що благодійником є дієздатна фізична або юридична особа, яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності – як добровільної особистої та/або майнової допомоги, що не передбачає отримання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара.

Варто зазначити, що у випадках надзвичайних ситуацій добродійна діяльність може здійснюватися на основі як державних, так і благодійних

фондів і бути систематичною чи обов'язковою, тобто незалежною від чиеїсь доброї волі – це так звана гуманітарна допомога. Водночас, добродійність є допомогою у необхідному, також може підтримувати людей та організації у бажаному. Однак О. Костіна зазначає: «добродійність є важливою діяльністю, що спрямована на надання допомоги нужденним, це – добровільний та безкорисливий перерозподіл коштів, майна чи послуг...» [5, с. 7].

Що ж дає волонтерство молодій людині? Перш за все – це утвердження в собі. У формуванні Я-образу, самооцінки та Я-концепції в цілому – це важливий чинник, який вказує на активне ставлення людини до навколишнього світу і світу людей, зміст якого полягає у доцільних перетвореннях та зміні довкілля. Мотивовані дії особистості, підкріплені обґрунтованими соціальними та культурними цілями, спрямованими на досягнення соціального благополуччя у суспільстві, дає можливість молодій людині самореалізуватися, презентувати себе суспільству як свідому і зрілу особистість.

Отже, пропагування волонтерства серед молоді та активне залучення їх до волонтерських рухів сприятиме її самоактуалізації та виробленню суспільно важливих якостей – співчуття, співпереживання та альтруїзму.

Список використаних джерел:

1. Антонович В. Б. Про Козацькі часи на Україні. Київ : Дніпро, 1991. 238 с.
2. Ванюшина О. Ф. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 1 (44). С. 275-281.
3. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с.
4. Закалик Г. М., Терлецька Ю. М., Шувар Н. М. Психологія розвитку та успіху особистості : навч. посіб. для студентів ЗВО. Львів : Львівська політехніка, 2019. 488 с.
5. Костина Е. Ю. Благотворительность в российском обществе как социальный институт и вид социальной деятельности: на материалах Приморского края : дис. ... канд. социол. наук. Владивосток, 2005. 221 с.
6. Лях Т. Л. Волонтерство. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери* / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. С. 124-128.
7. Огієнко Іван Українська церква. Нариси з історії Української Православної Церкви. URL : <http://litopys.org.ua/ohienko/oh09.htm>.
8. Чупрій Л. Роль спонсорства і меценатства у відродженні історико-культурної спадщини в контексті реалізації гуманітарної політики держави. URL : social-science.com.ua/article/647.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Данилюк Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Кімнатний М. П.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «КРИЗА»

Господарська діяльність сучасних підприємств відбувається в умовах зростання циклічності криз і головне завдання перед підприємствами постає – розробка та впровадження такої системи антикризового управління, яка дасть швидкий та ефективний результат нейтралізації дії негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища їх функціонування.

Антикризове управління – це складний процес, спрямований на раннє виявлення, діагностику та нейтралізацію впливу кризи на фінансовий стан підприємства, з найменшими втратами ресурсів та можливостей для нього.

Система антикризового управління на підприємстві повинна включати у себе розробку комплексу заходів попередження, вчасного реагування, діагностики, швидкого прийняття рішень та вирішення проблем, які виникли у результаті кризи.

Криза у науковій літературі досліджується як складний, загострений стан, який супроводжується падінням економічних показників.

Проблемою вивчення кризових явищ, їх причин та наслідків займаються вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Грін П. С., Бартон Л., Галушко О. І., Ткаченко А. М., Єлець О. П., Чернявський О. Д., Іванов

Г. П., Кейнс Джон М., Крутько В. Н., С.Фішер К. Макконелта інші. Проте у науковців не має єдиних поглядів, щодо вирішення даної проблематики.

І. Чорновіл трактує поняття «криза як одне з найбільш складних понять, має багато змістовних відтінків інтерпретацій та сутнісних характеристик» [1].

Слово «crisis» у перекладі з грецької означає «перелом», крута зміна запланованих планів, налагодженої системи, збій тощо.

На думку А. Ткаченка, «криза – об'єктивний процес якісних та кількісних змін, які, зазвичай, призводять до потенційно негативних результатів діяльності у разі неспроможності підприємства адаптуватися до нових умов та розвиватися або, при успішному менеджменті, до позитивної оптимізації діяльності організації, якщо існують можливості, час на реагування та прийняття відповідних мір» [2].

У своїх дослідженнях І. Бланк та Г. Ситник стверджують, що «фінансова криза підприємства є однією з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає циклічно виникаючі протягом його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу й необхідним обсягом фінансових потреб, що несе найнебезпечніші потенційні загрози його функціонуванню» [3].

У дослідженні [4] «криза розглядається як подія, що створює загрозу для репутації компанії або для продовження її функціонування, яка породжує певні наслідки незалежно від розмірів компанії, якості управління, галузі чи локації, у якій вона перебуває».

А. Чернявський стверджує, що «криза являє собою ситуативну характеристику функціонування будь-якого суб'єкта, що є наслідком невизначеності в його зовнішньому та внутрішньому середовищі» [5].

О. Галушко досліджує «кризу як об'єктивний процес, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності до нових умов та розвиватися» [6].

Джон Кейнс досліджував поняття «криза як раптова і різка, як правило, зміна зростаючої тенденції зниження, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту не буває» [7].

Дослідивши погляди різних вітчизняних та закордонних науковців на поняття «криза», ми дійшли висновку, що це складний об'єктивний процес, який призводить до оптимізації всіх ресурсів підприємства і може мати критичні наслідки для фінансового стану.

Список використаних джерел:

1. Чорновіл І. А. Сутнісна характеристика кризи підприємства та причини її виникнення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 1. С. 10-13.
2. Ткаченко А. М., Калюжна Ю. В. Криза: сутність, класифікація та причини виникнення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1 (2). С. 122-126.
3. Бланк І. О., Ситник Г. В. Управління фінансами підприємства : підручник. Київ : Київ. нац. торг.екон. ун-т, 2006. 780 с.
4. Corporate Crisis Management / Center for Chemical Process Safety of the American Institute of Chemical Engineers. New York, USA, 2005. 31 p.
5. Чернявский А. Д. Антикризисное управление : учеб, пособ. Київ : МАУП, 2000. 208 с.
6. Галушко О. І. Проблемы эффективного функционирования предприятий в современных условиях : материалы Всеукр. научно-практич. конф. Севастополь : СевНТУ, 2003.
7. Історія економічних учень : підручник / за заг. ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. 1300 с.

Данилюк Л. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Кімнатний М. П.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПОЯВУ КРИЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Фінансово-господарська діяльність підприємств відбувається під впливом появи низки негативних чинників, які призводять до погіршення фінансового стану, втрати потенційних можливостей, виникнення кризової ситуації.

Чинники, які впливають на виникнення кризи поділяються на внутрішні та зовнішні. Зовнішні не залежать від господарської діяльності підприємства, внутрішні кризи прямо залежать від здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Головними чинниками зовнішніх криз, які впливають на фінансовий стан підприємства можна віднести:

- поява пандемії Covid-19, яка змінила правила життя цілого світу;
- політична нестабільність у країні;
- постійна зміна законодавства;
- зміна політичних еліт на світовому рівні управління;
- поява нових світових політичних та воєнних конфліктів;
- зниження кон'юнктури ринку реалізації товарів, робіт, послуг;
- зміни податкового законодавства;
- різке зростання інфляції у країні;
- нестабільність валютного ринку;
- нерозвиненість окремих елементів структури фінансового ринку;

- зростання впливу олігополістичного ринку;
- поява монополії на певні послуги, товари;
- криза у певній галузі;
- зростання циклічності фінансових криз;
- падіння світової економіки;
- зростання впливу на економіку техноглобалізму;
- шалена глобалізація та інтеграція світового простору.

Рис. 1. Чинники впливу на появу кризи на підприємстві

Головними чинниками внутрішніх криз, які впливають на фінансовий стан підприємства можна віднести:

- непрофесійна організаційна система підприємства;
- відсутність стратегії розвитку підприємства;
- недосконала тактика досягнення стратегічних рішень;

- некваліфікований персонал, який відповідає реалізацію та виконання стратегії розвитку;
- відсутність інноваційного розвитку через мало число підвищення кваліфікації персоналу;
- низька мотивація праці працівників;
- неефективне використання кадрового та інтелектуального персоналу;
- невміння працівниками працювати у сучасних програмах, (недостатньо виділених коштів для додаткового навчання, перекваліфікації працівників, для підвищення їхнього професійного та кваліфікаційного рівня);
- відсутність системного аналізу фінансового стану підприємства;
- низький рівень маркетингової політики підприємства;
- неефективне використання наявних фінансових та матеріальних ресурсів;
- брак при виробництві продукції та постійні простоя виробничих потужностей тощо (див. рис. 1).

Причин появи кризи дуже багато і в основному вони охоплюють всі сфери життя. Систематизують кризи за такими ознаками:

- економічні;
- фінансові;
- політичні;
- воєнні;
- соціальні;
- культурні;
- релігійні;
- ідеологічні;
- організаційні;
- психологічні;

- мовні;
- медичні тощо.

Таблиця 1

Класифікація причин появи криз на підприємстві

№	Причина кризи
1.	<p><u>Об'єктивні причини:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - застаріле обладнання; - деградовані технологічні можливості; - відсутність інновацій та оновлення технічного стану виробничих потужностей; - економічна депресія; - перевиробництво; - циклічність економіки.
2.	<p><u>Суб'єктивні причини:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - управлінський досвід керівників підприємства; - знання, вміння та навички персоналу; - професійний рівень працівників всіх структурних підрозділів; - психологічні фактори.
3.	<p><u>Природні причини:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - катаклізми тощо.
4.	<p><u>Техногенні причини:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - необґрунтовані та неоптимальні управлінські рішення; - відсутність професійної кваліфікації для здійснення робочих обов'язків.
5.	<p><u>Внутрішні чинники:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - здійснення господарської діяльності підприємством.
6.	<p><u>Зовнішні чинники:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - зміни на світовому ринку капіталів;

	<ul style="list-style-type: none"> - глобальні циклічні кризи; - політичне нестабільність у середині країни; <ul style="list-style-type: none"> - зростання конкурентів; - стан економіки країни; - зміна податкового законодавства; - відсутність вільного доступу до кредитних ресурсів.
--	---

Вплив кожної кризи на фінансовий стан населення та господарську діяльність підприємства потрібно досліджувати окремо. На наш погляд, найважливішою кризою, яка лежить в основі всіх криз є фінансова криза. Фінансова криза є однією з найбільш серйозних криз на підприємстві, втрачається фінансова рівновага, можливості реалізації стратегії розвитку, рівень рентабельності, поточна платоспроможність та ліквідність, фінансова безпека, забезпечення інтересів власників підприємства тощо. Саме тому, підприємству для збереження безперервного функціонування та гарантування своєї фінансової безпеки необхідно системно проводити моніторинг та аналіз можливого настання фінансової кризи.

Данилюк Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коваль Р. М.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОПТИМІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Світова практика управління підприємством показує, що не має нічого важливішого за процес ефективного управління капіталом. Зарубіжні дослідження приділяють дуже багато уваги правильному формуванню складу та структури капіталу для формування довгострокової стратегії розвитку. З'являються нові економічні школи, напрямки, які досліджують процес управління капіталом підприємства як фактор розвитку, інвестиційної привабливості у довгостроковій перспективі і наголошують, що він виступає основним критерієм управління підприємством.

Вітчизняні підприємства питанню ефективного управління капіталом підприємства приділяють мало уваги. Капітал підприємства розглядають його тільки як процес бюджетування або як процес фінансування певного проекту. Вітчизняні підприємства не розглядають управління капіталом як можливість довгострокового розвитку.

Розмір капіталу підприємства залежить від ефективності управління операційно, інвестиційною та фінансовою діяльністю. На результативність фінансової діяльності впливає рівень оборотності активів, швидкість обороту собівартості, розмір рентабельності, управління вхідним та

вихідним грошовим потоком, розміщення вільних ресурсів у фінансові активи тощо.

Важливо для підприємства вибрати оптимальну структуру капіталу, яка відповідає фінансовій стратегії розвитку, приносить прибуток, забезпечує нормальну фінансову стійкість та високий рівень ділової активності.

Структура капіталу підприємства складається із внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування.

До внутрішніх джерел фінансування капіталу підприємства відносять:

- статутний капітал;
- виручку від реалізації товарів, робіт, послуг;
- амортизаційні відрахування;
- чистий прибуток;
- резервний фонд тощо.

До зовнішніх джерел фінансування капіталу підприємства відносять:

- банківські кредити;
- товарні позики;
- випуск та розміщення на фінансовому ринку боргових цінних паперів;
- продаж акцій;
- отримання дотації, допомоги, субвенції.

На сьогоднішній день не має єдиного уніфікованого методу визначення оптимальної структури капіталу, який забезпечує найкраще співвідношення між власним та позичковим капіталом підприємства (див. рис. 1).

І. Бланк наголошує, що «оптимальна структура капіталу становить таке співвідношення використання власних і позикових коштів за умови якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом

фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості компанії тобто максимізується його ринкова вартість» [1].

В. Подольська під оптимальною структурою капіталу розглядає «таке співвідношення між власним та позичковим капіталом, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю компанії» [2].

Ю. Бріхем вважає, що «єдину ефективну структуру капіталу визначити неможливо. Однак можна визначити найбільш раціональне співвідношення показників капіталу, що розраховуються на підставі факторів впливу, ризиків та практичного досвіду, що максимально наблизить до оптимального його значення» [28].

Методи оптимізації структури капіталу поділяються на такі групи:

1. Нормативно-коефіцієнтні.
2. Однофакторні моделі.
3. Багатофакторні моделі.

Рис. 1. Визначення оптимальної структури капіталу

Нормативно-коефіцієнтні методи базуються на аналізі коефіцієнтів, які мають порогові значення. Інформаційною базою для такого аналізу виступає фінансова звітність форма № 1 «Баланс» та форма № 2 «Звіт про фінансові результати». Розрахунок відбувається за рахунок

співвідношення фінансових показників, які порівнюються з еталонним значенням. Еталонні значення порівнюються за рахунок статистичних спостережень за декілька років і робляться висновки на основі яких приймаються управлінські рішення (див. табл. 1).

Найчастіше розраховують такі коефіцієнти при визначенні оптимальної структури капіталу:

- коефіцієнт фінансової стійкості;
- коефіцієнт фінансової незалежності;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт маневреності робочого капіталу;
- забезпечення запасів власними оборотними коштами.

Застосування однофакторних моделей при визначенні оптимальної структури капіталу досягаються за рахунок аналізу та порівняння у динаміці певного показника, який береться за основу. Це може бути показники рентабельності, фінансової стійкості, фінансового ризику, коефіцієнти оборотності, ділової активності, фінансової безпеки тощо.

Таблиця 1

Визначення оптимальної структури капіталу
за нормативно-коефіцієнтним методом

Назва коефіцієнта	Значення коефіцієнта
Коефіцієнт фінансової стійкості	Відношення власного капіталу до позикового. Показує скільки власного капіталу припадає на одиницю позикових коштів. Чим вище значення показника тим є більша фінансова стійкість підприємства
Коефіцієнт фінансової незалежності	Відношення власного капіталу до всього капіталу. Показує скільки власного капіталу припадає на одиницю активів підприємства.

	Оптимальне значення показника повинно бути не більше 0,5.
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	Відношення власних оборотних коштів до суми джерел власних коштів. Показує наскільки ефективно використовуються власні кошти підприємства
Забезпечення запасів власними оборотними коштами	Відношення запасів до суми джерел власних оборотних коштів. Показує скільки власних оборотних коштів підприємства вкладено у запаси

Вибір оптимальної структури капіталу підприємства – складна, стратегічно важлива процедура фінансового управління підприємством, яка полягає у виборі такого співвідношення між власним і позиковим капіталом, який у майбутньому забезпечить максимальну віддачу підприємству (зростання суми капіталу, збільшення частки власного капіталу, позитивну динаміку рентабельності чистого прибутку).

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Управление формированием капитала. Київ : «Ника-Центр». 2008. 510 с.
2. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. Київ : Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.
3. Бригхэм Ю., Эрхардт М. Финансовый менеджмент : 10-е изд. Санкт-Петербург , 2009. 960 с.

Данилюк Л. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коваль Р. М.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Капітал є основним елементом, який характеризує вартість засобів у будь-якій формі, які інвестуються у підприємство. Величина власного капіталу підприємства його структура, темпи зростання капіталу, рівень платоспроможності та кредитоспроможності є одними з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства.

Структура та темпи зростання капіталу, величина фінансового левериджу є основними показниками, які визначають інвестиційну привабливість підприємства для потенційних інвесторів.

Термін «капітал» у перекладі з латині означає «головний». Досліджував поняття «капітал» головний філософ, мислитель Арістотель, який інтерпретував капітал як «майно, володіння». Арістотель вбачав мистецтвом вміння примножувати капітал, збагачувати, вміння управляти капіталом, накопичувати його до певного розміру, одержання прибутку.

У античному світі Арістотеля переважав торгівельний та грошовий капітал, метою торгівельної діяльності стає безмежне зростання капіталу, багатства.

Меркантилісти (А. Монкретьєн, У. Стаффорд) вбачали можливість примноження капіталу у зовнішній торгівлі, яка приносить значне

збагачення. Термін «капітал» вони розглядали, як гроші, які примножуються за рахунок зовнішньої торгівлі.

Їхні наступники класики буржуазної політичної економії – фізіократи (Кене, У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо) зробили поділ капіталу на основний та оборотний. Вкачали зростання капіталу у землеробстві, наголошували на тому, що потрібно не тільки здійснювати зовнішню торгівлі, а збільшувати виробництво, нагромадження праці, ефективно використовувати землю.

Ф. Візер представник класичної політичної економії наголошував на використанні фактору часу при оцінці вартості капіталу. Нагромадження капіталу розраховував за рахунок відмови від задоволення тимчасових потреб в даний час для отримання вигоди у майбутньому [1].

К. Маркс, Ф. Енгельс досліджували «капітал» як суспільні відносини, які примножуються за рахунок чужої праці [1].

Дж. Кейнс наголошував на тому, що «капітал – це багатство, яке може примножуватися, якщо його використовувати альтернативно у грошовій формі, при цьому відсоток повинен бути вищим за суму доходу» [2].

Що ж до сучасних наукових досліджень терміну «капітал» то науковці не мають єдиного погляду щодо його змісту та інтерпретації. Кожен науковець досліджує різні форми прояву капіталу, які здійснюють у власних дослідженнях. Розглянемо тлумачення терміну «капітал» сучасними науковцями враховуючи динамічні зміни глобалізації та зростаючий вплив на капітал фінансових криз.

І. Балабанов розглядає «капітал як частину фінансових ресурсів, які пущені в обіг, доходи, що вони приносять ресурси від обігу» [3].

О. Біла досліджує «капітал як сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності» [4].

І. Бланк стверджує, що «капітал – це загальна вартість засобів в грошовій, матеріальній і нематеріальній формах; засоби інвестовані у формування активів підприємства» [5].

К. Макковел досліджує поняття «капітал як ресурси створені у результаті процесу виробництва та використовуються для виробництва товарів і послуг; товари, які безпосередньо не задовольняють потреби людини: інвестиції, засоби виробництва» [6].

Дж. Нітзан розглядає «капітал як сукупність кількісно вираженого фінансового фонду та фізичних засобів, які характеризуються певними якостями, що направлена на одержання доходу» [7].

Р. Брейлі досліджував «капітал як сукупність фінансових інструментів, випущених у вільний обіг та підкріплених реальними активами, що здатні приносити дохід» [8].

Й. Шумпетер стверджує, що «капітал – виступає економічним ресурсом – купівельною силою – для залучення необхідних засобів виробництва, з метою забезпечення науково-технічного прогресу суспільства» [9].

І. Фішер у своїх дослідженнях розглядав поняття «капітал як дисконтований дохід від капіталовкладення, що формується незалежно від сфери його діяльності» [10].

К. Маркс стверджував, що «капітал – це самозростаюча вартість, що приносить додаткову вартість; такі виробничі відносини, які формуються при капіталістичному виробництві, за яких капіталіст експлуатує та монополює привласнює неоплачену працю найманих робітників» [11].

На наш погляд, «капітал – це вартість ресурсів вкладених у формування активів підприємства як власних, позичених так і залучених за своєю структурою».

Список використаних джерел:

1. Історія економічних учень : підручник / за заг. ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. 1300 с.
2. Классики кейнсианства : в 2-х т. Т. I. К теории экономической динамики / Р. Харрод. Экономические циклы и национальный доход. Ч. I-II. / Э. Хансен ; предисл., сост. : А. Г. Худокормов. Москва : ОАО «Издательство «Экономика», 1997. 416 с.
3. Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент. Как управлять капиталом? Москва : Финансы и статистика. 1995. 384 с.
4. Біла О. Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 112-119.
5. Бланк И. А. Управление формированием капитала. Київ : «Ника-Центр». 2008. 510 с.
6. Макконелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика : учебник в 2 т., пер. с англ., 13-е изд. Т. 1. Москва, 2001. 974 с.
7. Nitzan, Jonathan Capital as power: a study of order and creorder. 438 p.
8. Brealey R. A. Principles of Corporate Finance, 10-th edition. 2011. 969 p.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры) Москва : Прогресс, 1982. 158 с.
10. Fisher I. What is capital? *The economic journal*. Cambridge. Vol. VI. 1996. 509 p.
11. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Кн. 1. Процесс производства капитала. Разд. II. Гл. IV. Превращение денег в капитал. Москва : «Политиздат». 1983. 737 с.

Кімнатний М. П.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гладких М. П.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Чиж У. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Формування антикризового управління на підприємстві полягає у побудові системи антикризового управління, яка складається з ряду функцій, які забезпечують реалізацію антикризових дій.

Під функціями антикризового управління слід розуміти окремі напрямки управлінської діяльності на підприємстві.

Процес антикризового управління полягає у чітко визначених послідовних діях підприємства з метою нейтралізації кризових ситуацій. Саме тому, перед підприємством постає завдання сформувати ефективну систему антикризового управління підприємством.

Методологія формування антикризового управління підприємством повинна будуватися на комплексному застосуванні специфічних методів та інструментів, які забезпечать підприємству стабільне функціонування, постійний розвиток та економічне зростання.

Діагностика теоретичних положень управління ґрунтується на креативному поєднанні системного, ситуаційного, функціонального підходів.

Основою формування системи антикризового управління підприємством є його завдання та функції (див. рис. 1 та рис. 2).

Рис. 1. Завдання антикризового управління на підприємстві

Сутність завдання антикризового управління підприємством є застосування спеціальних методів, інструментів та прийомів управління, які забезпечать безперервну діяльність підприємства з можливістю управління кризами зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування.

Для забезпечення реалізації завдань фінансового управління необхідно проводити постійний, системний моніторинг внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Основна мета завдання антикризового управління на підприємстві - це проведення діагностики внутрішнього фінансового стану підприємства, моніторинг зовнішніх загроз та криз, вживання дієвих та інноваційних методів подолання та нейтралізації кризових ситуацій. З найменшими витратами для підприємства і у найкоротші терміни (рис. 1).

Основні завдання формування системи антикризового управління підприємством полягають у:

- у системному, постійному плануванні та проведенні діагностики фінансового стану підприємства з метою виявлення проблемних ситуацій та їх нейтралізація;
- аналіз та оцінка можливого впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства;
- складанні прогнозу фінансового стану підприємства;
- прогнозування ризиків та застосування інструментів їх вирішення у разі настання;
- оцінка фінансових можливостей підприємства;
- ефективне використання фінансових, кадрових, матеріальних ресурсів підприємства;
- здійснення контролю за показниками фінансової стійкості підприємства;
- застосування фінансових інструментів для усунення неплатоспроможності та неліквідності підприємства;
- застосування превентивних заходів із запобігання банкрутства підприємства;
- оперування антикризовим управлінням для мінімізації негативних наслідків фінансової кризи підприємства.

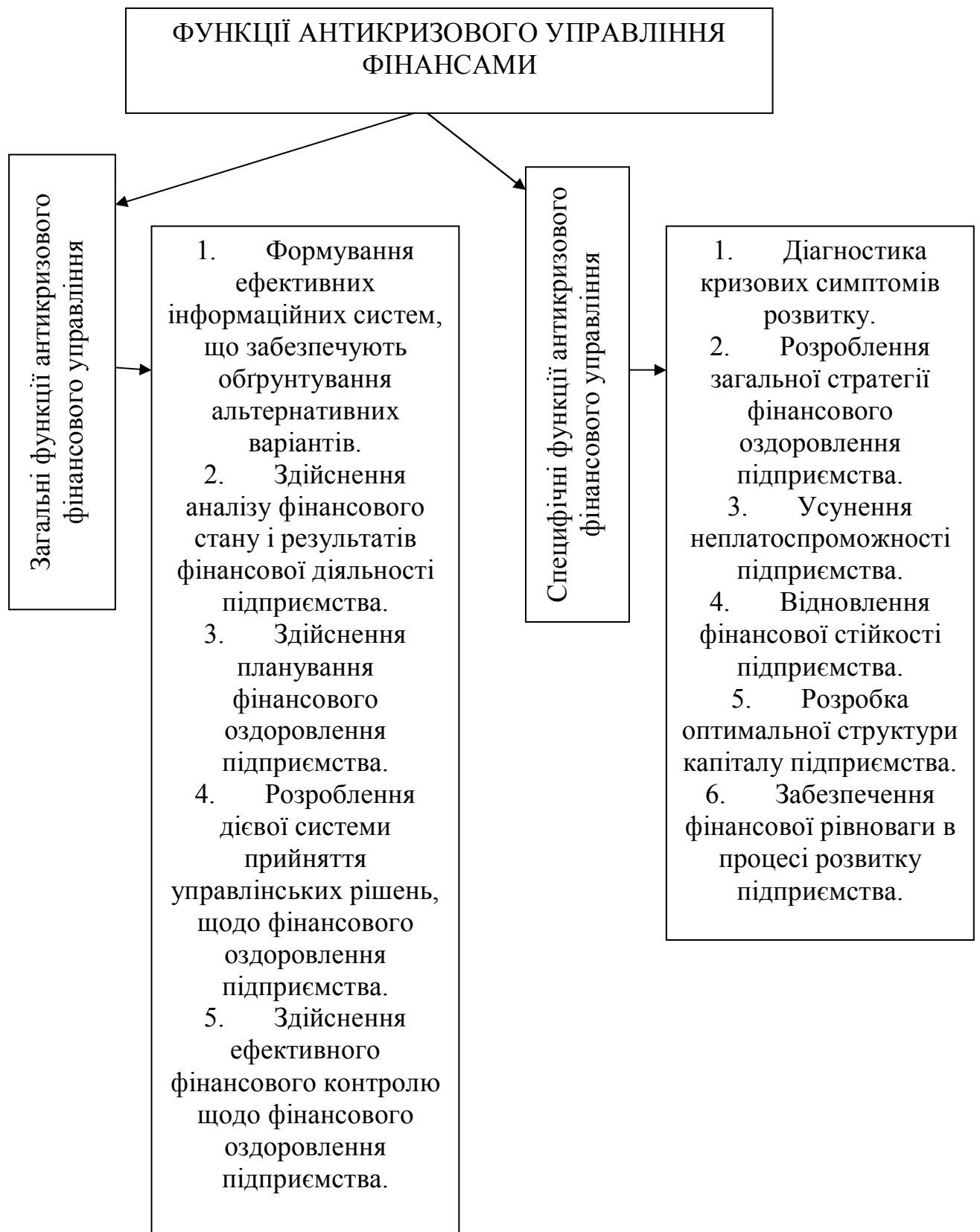

Рис. 2. Функції антикризового управління підприємством

Результативність здійснення антикризового управління на підприємстві залежить від дотримання його принципів, які об'єднують елементи управління у єдине ціле, чим забезпечують комплексний характер подолання кризових ситуацій з мінімальними втратами для власників підприємства.

Антикризове управління підприємством застосовується в умовах небезпеки, кризових ситуаціях, базується на загальних принципах та функціях менеджменту, які мають універсальний характер та впливають на всі сфери діяльності підприємства.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Ковалик Ю. О.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАЛУЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙ

Трактування категорії «механізм» в економічній науці досить неоднозначне. Існує багато підходів до розуміння його економічної сутності. Шапуров О. О. «звертає увагу на те, що термін «механізм» має технічне походження і в економічному розумінні означає засіб, яким можна привести що-небудь в дію, спонукати діяльність» [1, с. 69].

Враховуючи це, можна говорити, що механізм виступає засобом, який приводить в дію державне регулювання, тобто надає йому динамізму та робить можливим досягнення останнім певної цільової установки. Проте, вагомим, при дослідженні сутності організаційно-економічного механізму, є виділення його характеристик, виходячи саме із різновидності даного механізму.

Схожої думки дотримується Паламарчук О. М., зазначаючи «що поняття «механізм» застосовується, як правило, для окреслення організаційних елементів економічного механізму» [2].

«Організаційно-економічний механізм є частиною системи господарювання в конкретний період розвитку національного господарства будь-якої країни та являє сукупність двох різнорідних, але взаємопов'язаних складових – організаційної складової та економічного компонента» [3].

Погоджуємось, що «державний механізм – це складна цілісна система, що формується на основі тісних взаємозв'язків та взаємозалежностей між окремими елементами. Щодо його складу, то згідно із дослідженнями сучасних науковців, в ньому можна виділити значну кількість елементів. Його ще розглядають як «систему взаємопов'язаних принципів, методів, алгоритмів управління, спрямованих на досягнення стратегічних цілей», систему форм, методів та інструментів управління, комплекс взаємопов'язаних підходів, методик, важелів і процедур» [4, с. 125].

Тесля С. під державним механізмом регулювання та залучення прямих іноземних інвестицій, розуміє «систему гармонізації державного регулювання та ринкового механізму саморегуляції економіки, спрямовану на формування сприятливого інвестиційного середовища для надходження в країну ресурсів зовнішнього інвестування» [5, ст. 454].

Шапуров О. О. розглядає «механізм державного регулювання як протипагу ринковому механізму в рамках макроекономічних механізмів господарювання та виділяє в складі перших адміністративно-правові, бюджетно-податкові та грошово-кредитні механізми» [1, с. 70].

Вважаємо, що не досить коректно виділяти в механізмі, в якості складових елементів, також механізми. Можна говорити про форми, методи чи більш вузькі поняття – інструменти та засоби адміністративно-правового, бюджетно-податкового та грошово-кредитного характеру.

Звертаємо увагу на трактування: «механізм державного регулювання залучення інвестицій – це сукупність взаємопов'язаних форм, методів, засобів та інструментів державного регулюючого впливу на різні фактори, взаємозв'язок яких обумовлений єдиною цільовою спрямованістю – створення сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку держави, що реалізуються суб'єктом – державою по відношенню до центрального об'єкта – процесу залучення інвестицій, а це в свою чергу

передбачає регулювання джерел та напрямів залучення інвестицій».

Схематично можна зобразити механізму державного регулювання для залучення інвестицій на рисунку.

Відомо, що «інвестиції – це інструмент збагачення держави. Їх залучення, з урахуванням стратегічних потреб держави, дозволить не лише підвищити рівень економічного розвитку, активізувати економічні процеси, але й створити умови для формування інноваційної економіки» [6].

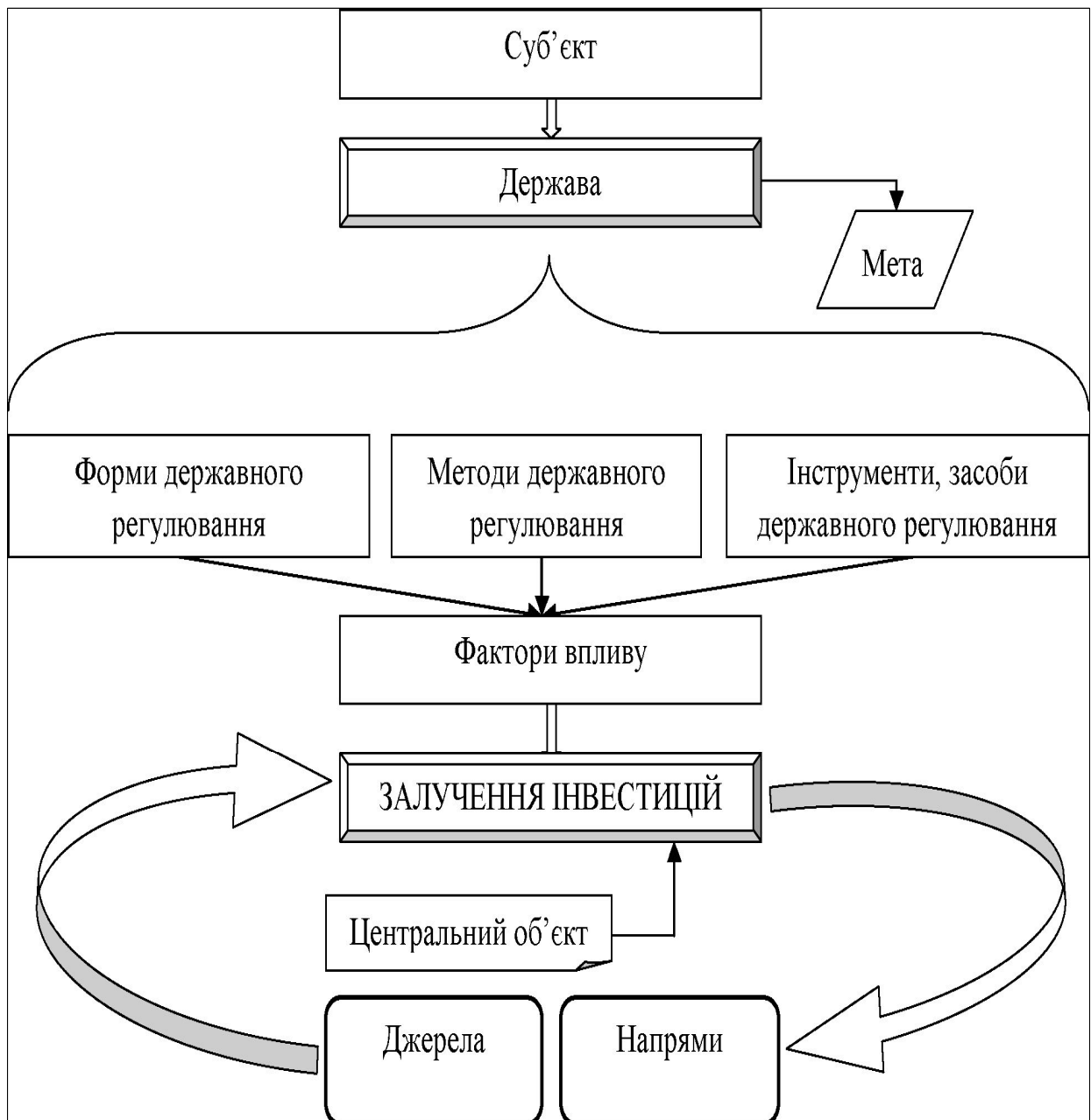

Рис. 1. Складові елементи механізму державного регулювання для залучення інвестицій у розвиток економіки

Тому необхідно використовувати усі пріоритетні варіанти та механізми державного регулювання. Спершу потрібно правильно та чітко визначити його мету і цілі, вибрати для нього форми, методи, засоби та інструменти створення та функціонування механізму регулювання. При цьому вкрай важливо врахувати усі фактори впливу і корегування, зокрема у напрямі збільшення обсягів залучених інвестицій. Постійне їх нарощення, зокрема визначення пріоритетних напрямів інвестування у межах економіки держави.

Нині інвестиційний клімат та відповідно й інвестиційна діяльність вимагають удосконалення та покращення. Тут доцільно наголосити на потребі розвитку інвестиційної складової економіки та вчасному вживанні необхідних заходів, які мають бути спрямовані на подолання усіх неприємних факторів.

Як вже відомо, кожен регіон України має свої цінності ресурсного характеру. Тому, доцільним тут є акцентувати уваги на закордонних інвесторах, відповідно інвестування власних державних коштів у даних напрямках діяльності. У даному контексті в нашій державі існують заходи по активізації залучення іноземних інвестицій у розробку та втілення певних запланованих проектів.

Усі регіони держави, які володіють кращим ресурсним потенціалом забезпечуються швидким оборотом грошових коштів і мають необхідність великих виробничих затрат, які приваблюють інвестора.

Тому, для України питання розробки ефективних інструментів активізації процесу залучення інвестицій має бути ще більш гострішою проблемою.

В світовій практиці досить активно використовується податковий механізм як засіб стимулювання нагромадження капіталів та залучення зовнішніх ресурсів. Податкова політика виступає одним із ключових

інструментів сприяння збільшенню інвестицій та визначення їх основних напрямків.

Список використаних джерел:

1. Организация производства : учебник для студ. ВУЗов / Туровец О. Г., Попов В. Н., Родионов Б. Н. и др. ; под ред. О. Г. Туровца. Воронеж, 1993. 384 с.
2. Орешин В. П. Планирование производственной инфраструктуры: комплексный подход. Москва : Экономика, 1986. 144 с.
3. Палига Є., Ковний Ю. Методологічний підхід до розробки програми реструктуризації підприємства. *Регіональна економіка*. 2004. № 3. С. 139-146.
4. Пономаренко Н. А. Проблемы реформирования угольной промышленности. *Уголь Украины*. 2005. Май. С. 9-13.
5. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році. Київ : Інформ.-вид. центр держкомстату України, 2004. 126 с.
6. Сьомкіна Т. В. Формування суб'єкта підприємницької діяльності. Київ : Інститут економіки НАН України, 2001. 332 с.
7. Тадика І. Б. Економічний аналіз ефективності промислово-транспортних комплексів в умовах формування ринкових відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Одеса, 1993. 14 с.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Марич Ю. Р.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАСТОСУВАННЯ РЕІНЖІНІРИНГУ У СИСТЕМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Важливо наголосити, що використання реінжинірингу суттєво поліпшує існуючі бізнес – процеси, а саме через управління ієрархією рівнів бізнес-процесів підприємств. Тому завдяки кардинального перепроєктування та підвищення ефективності роботи апарату управління, операційних і забезпечуючи підрозділів із метою посилення та забезпечення довготривалих конкурентних позицій із залученням широкого спектру інструментів перепроєктування [1, с. 48].

Схематично ми це зобразили на рисунку 1. Зауважимо, що вчасне використання новітніх інформаційних технологій і потенціалу кадрів для адаптації підприємства до мінливого ринкового середовища і покращення основних показників діяльності. При цьому реінжиніринг розглядає підприємство як одну та цілу функціонуючу систему і наполягає на перетворенні усього її організаційно-економічного механізму, а все заради більш ефективного досягнення мети.

Доведено, що при правильному своєчасному використанні усіх новітніх інновацій і інформаційних технологій допомагають домогтися стійких конкурентних переваг.

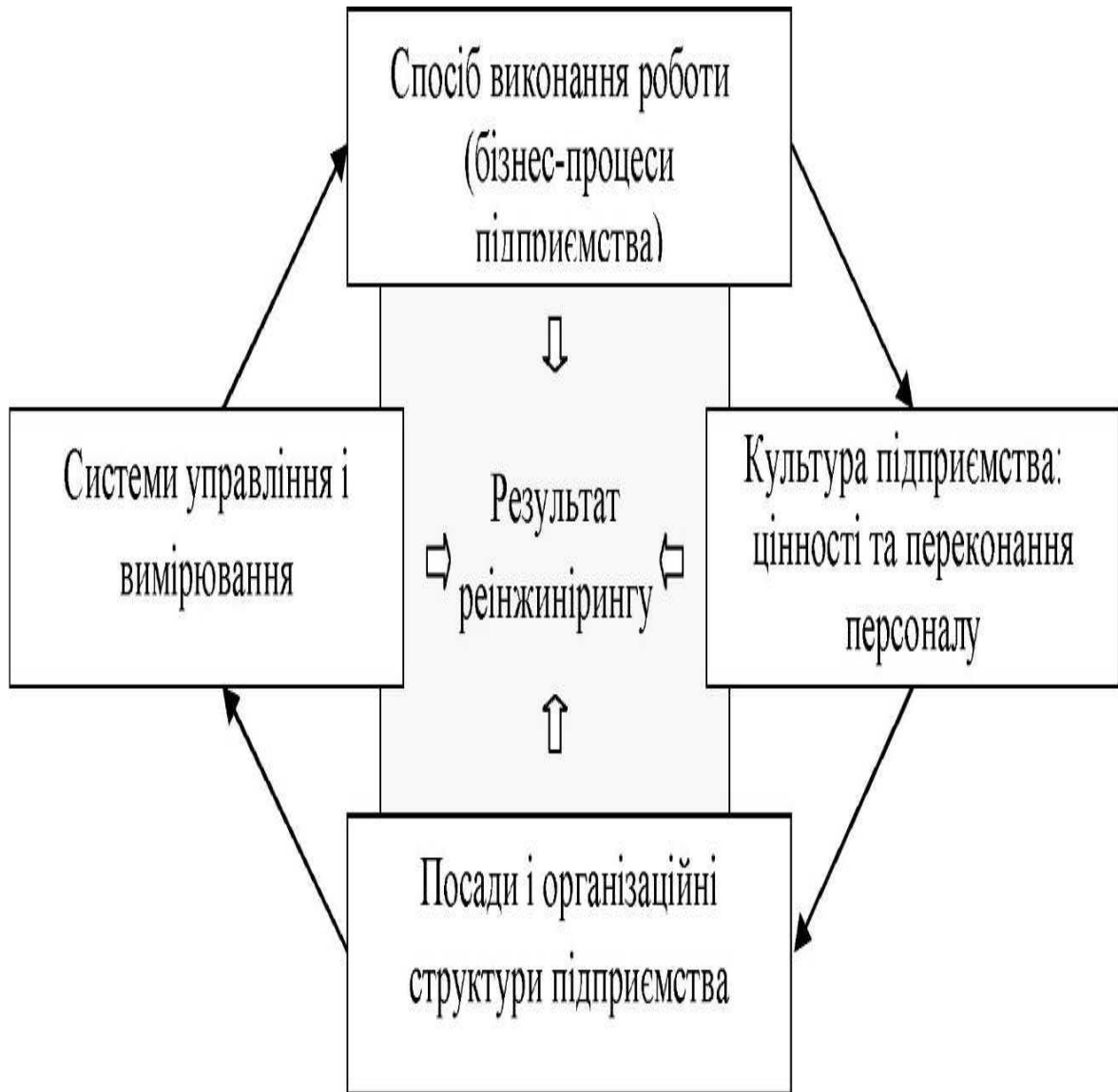

Рис. 1. Взаємозв'язок і взаємовплив основних аспектів підприємства після проведення реінжинірингу*

*Джерело: на підставі [3].

Усе їх поєднання із людським потенціалом, а саме знаннями і навичками провідних фахівців, а також досвідом роботи управлінських працівників підвищує результативність діяльності підприємства. Це завдяки видаленню затратних і малоефективних бізнес-процесів та обов'язковому підвищенню рівня якості продукції.

Якщо вивчати чинники, які впливають на реінжиніринг, то варто виділити думку вчених М. Хаммером і Дж. Чампі у [2, с. 45].

Тому, перш за все функціонуюче товариства має здійснювати реорганізацію своєї діяльності у можливих варіантах, які вона пропонує. А це: злиття, приєднання, перетворення, розподіл, виділення, ліквідація. Щоб розібратись із кожним процесом необхідно кожного із них вивчити окремо.

Таблиця

Залежність впровадження реінжинірингу
від стадій життєвого циклу продукції*

Життєвий цикл продукції	Характерна ситуація	
	для продукції	для підприємства
1	2	3
1. Ріст	<p>Реінжиніринг застосовують швидкозростаючі і агресивні підприємства з метою досягти унікальні конкурентні переваги, надприбутки, наростити виробничі потужності.</p> <p>Розташовані в квадраті «Зірки» матриці БКГ.</p>	<p>Підприємство лідирує в галузі або буде лідирувати в найближчому майбутньому. Необхідна реорганізація для підтримки конкурентних переваг.</p>

2. Насичення	Продукція характеризується низьким темпом зростання ринку збуту.	Підприємство успішно працює на ринку, помітне зниження темпів виробництва.
3. Спад	Продукція втрачає конкурентні переваги, значно зменшилась його відносна частка ринку, в галузі працюють агресивні конкуренти. Можлива відмова споживачів від продукту, зростання витрат, збитки. Розташовані в квадраті «Собаки» матриці БКГ.	Підприємство має незадовільні фінансові показники, відтік споживачів, падіння довіри споживачів та партнерів, викликане помилками в управлінні, маркетинговими стратегіями.

**Джерело: на підставі [1-3].*

Його відмінністю є коло та природа бізнес-процесів, які підпадають під реінжиніринг – це діяльність управлінських підрозділів підприємств за видами управлінської діяльності або за результатом відповідно процесу прийняття управлінських рішень.

Коли підприємство розглядає процеси підприємства-аналога, які не обов'язково працюють у цій самій сфері, може порівнювати бажані результати з наочною моделлю бізнесу. Зрозуміло, що не для кожного із типів підприємств є необхідність застосовувати реінжиніринг (див. табл.).

На нашу думку, усім підприємствам перед застосуванням реінжинірингу слід будувати стратегію свого розвитку. Але при цьому необхідно брати до уваги постійний розвиток технологій і окремі факти:

а) необхідно підприємцю усвідомлювати, що те, що потрібно сьогодні, може бути легко замінимоу найближчому майбутньому;

б) для оновлення технологій на підприємстві потрібен час, проте інформацію про її розробку можемо взяти (зібрати) зараз;

в) для того, щоб не пропустити таку можливість підприємцю та незабаром бути першими на ринку, потрібно постійно займатися моніторингом сучасних технологій та інформаційних систем.

Проте, якщо підприємство таки надумало та вирішило, необхідно пам'ятати, що процес реінжинірингу залучає усіх працівників досліджуваного підприємства. Тому до нової ідеї і спільного досягнення основної мети вимагається залученість та гнучкість усього персоналу, які помагатимуть приймати основної ідеї.

Звичайно, у процесі бажано виділити лідера, що у свою чергу розподіляє ролі між учасниками процесу. У такому випадку, керівник процесу стає довіреною особою лідера, а саме головним виконавцем, який збирає команду.

Нами були запропоновані комплексні методичні оцінювання реінжинірингу підприємств. Вияснено, що організаційне забезпечення оцінювання реінжинірингу має мати 2 завдання, а саме:

а) компетентнісної формалізації оцінювання визначенням профілю компетентностей команди з реінжинірингу;

б) функціонального та організаційного розподілу відповідальності з реінжинірингу персоналу підприємства та його оцінювання.

Ці завдання реінжинірингу набувають критичності на трьох останніх стадіях реінжинірингу, а саме:

- втілення проекту реінжинірингу і її моніторинг;
- аналіз результативності реінжинірингу бізнес-процесів;
- запровадження програми безперервного вдосконалення бізнес-процесів.

Все це відбувається внаслідок насиченості процесів аналітичними операціями, а інколи більшою тривалістю стадій, а саме можливістю виправити помилки попереднього етапу.

Список використаних джерел:

1. Мироненко К. С., Філіппова С. В. Інтегральна модель оцінки результативності проведення реінжинірингу бізнес-процесів. *Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та макрорівнях* : матеріали І Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 5 черв. 2015 р.). Одеса : Одес. нац. політехн. ун-т, 2015. Т. 1. С. 114-115.
2. Гриценко П. В. Економічне обґрунтування реінжинірингу бізнес-процесів на промислових підприємствах : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : 08.00.04. Суми, 2014. 198 с.
3. Лепейко Т. І., Пантелєєв М. С. Розрахунок індексів гнучкості бізнес-процесів промислових підприємств. *Бізнес Інформ*. 2012. № 12. С. 180-183.
4. Гуцало А. В. Методологічні підходи до аналізу бізнес-процесів при формуванні системи процесно-орієнтованого менеджменту підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин* : зб. наук. праць. Київ : КНУБА, 2012. Вип. 28. У 3 ч. Ч. 2. С. 175-184.

Оліховський В. Я.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Буянова О. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Важливо під час Ковід-пандемії вчасно змінювати та модернізувати організаційні структури лікувальних закладів. Зокрема розробляти нові системні підходи до фінансування, а також ціноутворення медичних послуг, сучасні методи оцінки діяльності медичних працівників для надання екстренної та планової допомоги пацієнтам.

Часто науковці наголошують, що ця проблема лежить у технологіях або законодавстві України. Ми вважаємо, що вона знаходиться у площині механізмів державного управління галуззю та лікувальних організацій. На нашу думку варто вивчати механізми державного управління системними змінами в сфері охорони здоров'я, зокрема їх розвитку і модернізації для подальшого обґрунтування реформаторських чи еволюційних змін.

Погоджуємось із думками науковця Борща Л. М., що «існуюча сукупність теоретичних компонентів для загального державного управління та / або певна частина них деталізують і конкретизують специфічні ознаки медичної сфери, зокрема розподіл вже сформованих ризиків та дає стимул для розробки моніторингових різного рівня контролю» [3].

Вважаємо, що головною складовою теоретичного підходу до державного управління економіки є саме медична установа, а механізми

державного управління на неї – це процес взаємодії їх всередині. В результаті такого взаємозв'язку і з'являться нові властивості організацій, установ чи закладів. Така властивість організації управління медичним закладом і є характерною для медичної системи в Україні.

Компоненти державного управління сферою охорони здоров'я вимагають вироблення відповідних механізмів управління і критеріїв оцінювання. Зокрема, пошуку сучасних форм об'єднання медичних організацій та резервів поліпшення цих механізмів та як наслідок результатів владного впливу при коректності втручання держави в деякі суспільні процеси.

Все це згадане вказує на потребу дослідження та оцінки перспектив розвитку організації державного управління у сфері охорони здоров'я нашої країни.

До прикладу в словниках-довідниках термін «державне управління визначається як практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, зберігання або перетворення, що спирається на її владну силу» [1, с. 138].

Цікаво, що у енциклопедії державного управління наведене визначення: «органу державного управління охороною здоров'я, як частини державного апарату, яка наділена державно-владними повноваженнями для виконання завдань і функцій держави щодо збереження, укріплення та відновлення громадського здоров'я» [2, с. 468].

Щоб визначити державне управління за допомогою застосування однієї дефініції. Тому ми виділили головні ознаки, які є притаманні лише механізмам державного управління і відрізняли їх від інших видів діяльності держави.

Варто на них наголосити, отже сюди буде належити:

✓ у конкретній суспільній сфері група наборів механізмів управління забезпечується виконанням умов діяльності;

- ✓ державне управління здійснюється усіма органами виконавчої влади, в тому числі функціональними;
- ✓ механізми державного втручання здійснюються в тих системах, де потрібно втручання держави;
- ✓ суспільні відносини часто виступають об'єктом, який регулюються нормативно-правовими вчинками;
- ✓ здійснення державного контролю є кінцевою функцією управління та має бути законно виконана відповідно до доцільністю такої діяльності;
- ✓ державне управління має проводитись всередині галузей (систем), так звана внутрішньо-організаційна діяльність державних органів влади.

У деяких виданнях [4-6] мають наступне загальне визначення державного управління у галузі охорони здоров'я: «це комплекс прийнятих загальнодержавних рішень чи взятих зобов'язань щодо, збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я та соціального благополуччя населення, як найважливішої складової її національного багатства, шляхом реалізації сукупності політичних, організаційних, економічних, правових, соціальних, культурних, наукових та медичних заходів з метою збереження генофонду української нації, її гуманітарного потенціалу та врахування вимог нинішнього і майбутніх поколінь в інтересах як конкретної людини (особистості), так і суспільства в цілому».

На нашу думку, варто визначити складну систему охорони здоров'я, що складається з таких елементів:

- ✓ структура загальної адміністративної системи, що представляє форму організації усіх ланок і рівнів управління;
- ✓ процеси управління організаціями, які виконуються за певними нормативно-правовими приписами, затвердженими державними органами;
- ✓ сукупність методів управління;

✓ система управління як використання технічних засобів, щоб реалізувати адміністративні процеси.

Зазначимо, що «система державного управління – це сукупність правил, законів і процедур, що регламентують взаємодію учасників на рівні країни; щодо механізму державного управління – сукупність процедур прийняття управлінських рішень».

Виходячи з цього, дослідження і проведення теоретичного аналізу процесу організації механізмів державного управління згідно системним змінам в сфері охорони здоров'я, мається на увазі, що державно-управлінська категорія, визначення сутності та характерних особливостей стає дуже актуальним у системі державного управління України.

Таким чином, сфера охорони здоров'я, як об'єкт державного управління, потребує системних змін, до яких ми відносимо:

✓ розвиток між секторальної співпраці та широке запровадження в медичній галузі державно-приватного партнерства;

✓ поліпшення стану громадського здоров'я шляхом демографічної модернізації та розвитку конкуренції за надання медичних послуг;

✓ трансформація державного управління власністю в медичній сфері шляхом роздержавлення та приватизації;

✓ удосконалення механізмів державного управління в сфері охорони здоров'я з урахуванням основних напрямів медичної реформи та європейських стандартів охорони здоров'я.

Успіх у просуванні кінцевих цілей СОЗ безпосередньо залежить від раціонального здійснення управлінських функцій, формування ресурсів, надання послуг, фінансування. У першу чергу, це стосується державного управління системою охорони здоров'я.

Для здійснення та визначення успішності впровадження Національної стратегії важливим є впровадження системного оцінювання

доступності та якості надання медичної допомоги в Україні. Крім того, такі оцінки доступності та якості надання медичної допомоги необхідні для поліпшення стану сфери громадського здоров'я в країні. Адже, як свідчать проведені в інших країнах дослідження, існує прямий зв'язок між задоволеністю медичною допомогою та результатом лікування [43].

Список використаних джерел:

1. Шляга О. В. Аналіз компонентів процесу управління персоналом в контексті формування системи менеджменту організацій в Україні. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. Пробл. економіки та упр. 2007. № 579. С. 627-631.
2. Бурдейна Т. Б. Оцінка ефективності навчання персоналу. *Формування ринкової економіки* : зб. наук. праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Київ : КНЕУ, 2007. Т. 1. Ч. 1. С. 103-109.
3. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 470 с.
4. Менеджмент персоналу : навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. Київ : КНЕУ, 2004. 398 с.
5. Михайлова Л. І. Управління персоналом : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
6. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу : навч. посіб. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2008. 435 с.

Оліховський В. Я.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організації
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Міхневич Г. М.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У КНП «БУСЬКА ЦРЛ»

Здійснити аналіз організаційної культури означає співвіднести її з оціночними критеріями у підприємстві. Існують тільки відносні критерії оцінки. Відомо, що нажаль неможливо отримати повне уявлення про організаційну культуру організації, оцінивши її за допомогою одного методу, так як кожна методика описує її з певних сторін.

Тобто, для аналізу і оцінки існуючої культури у КНП «Буська ЦРЛ» можуть бути використані наступні методи:

- метод поелементної якісної оцінки;
- метод опитування, в даному випадку – анкетування.

Розпочнемо аналіз корпоративної культури компанії, використовуючи метод поелементної якісної оцінки.

Отже, місія організації – дбати про надання якісних медичних послуг та надання екстренної медичної допомоги своїм пацієнтам.

Головна мета КНП «Буська ЦРЛ» – стати лідером по якості наданих послуг пацієнтам у районній, обласній та регіональній територіях.

Основний принцип роботи – орієнтація на пацієнта, а також на удосконалення технологій і засобів забезпечення ефективності і роботи персоналу, зокрема і на розвиток здібностей підлеглих у закладі.

Загальні цілі лікарні формулюються і встановлюються на основі її місії та певних цінностей, на які орієнтується вище керівництво. На підприємстві існують кодекс етики та правила поведінки головних співробітників, а також медичний дрес-код, який є обов'язковим проте.

У закладі є особливі традиції компанії, особлива увага в закладі приділяється здоровому способу життя. Це масове відвідування спортивно-оздоровчих заходів.

Тобто такого роду заходи як свята і традиції існують та влаштовуються з урахуванням специфіки організації, оскільки спрямовані на досягнення однієї мети – згуртування колективу.

Лікарня прагне задіяти в ній всіх своїх співробітників, щоб не допускати «розколу» своєї культури, її розвитку в різних напрямках.

Стратегічною метою кадрової політики є забезпечення оптимального балансу відсотків оновлення та збереження чисельного і якісного складу персоналу відповідно до потреб самої організації, вимог законодавства та станом ринку праці [5-7].

Ефективність роботи будь-якого підприємства залежить найбільшою мірою від наявності складу та рівня кваліфікації працівників.

Головна і основна вимога до медичних працівникам – це високий рівень професіоналізму, який підкріплений наявністю відповідної вищої освіти та досвідом роботи. Важливим показником для характеристики діяльності медзакладу є зміна чисельності персоналу.

Якщо досліджувати плинність кадрів, то варто зауважити, що вона у закладі дуже висока. В першу чергу це пов'язано із Ковід-пандемією. Саме така ситуація із захворюваністю вимагає збільшенню не лише ліжок, а й кваліфікованих лікарів, медсестер, санітарок, які б доглядали за хворими.

На сьогодні у лікарні при прийомі на роботу ставиться дуже висока планка для нових кандидатів. Не дуже часто, але для підвищення рівня професіоналізму співробітників у лікарні проводяться тренінги, курси,

семінари планово і позапланово (враховуючи Ковід-пандемію). У працівників підприємства є також можливість відвідувати медичні онлайн майстер-класи з надання першої медичної допомоги, які присвячені напрямку їх кваліфікації.

Однак, враховуючи обмеженість державного бюджету та недофінансування установи, на жаль, додаткову освіту за спеціальним напрямком для кожного працівника, підвищення кваліфікації не оплачує лікарня. Причиною такого теж є те, що вище керівництво, яке розподіляє кошти по потребам закладу, не вважає навчання співробітників вигідною інвестицією.

Організаційні методи включають в себе мотивацію цілями, залученням до участі в справах організації, збагаченням праці.

Кадрова політика КНП «Буська ЦРЛ» у цілому переслідує досягнення наступних стратегічних цілей:

- створення команди однодумців;
- підвищення якості наданих медичних послуг пацієнтам, зокрема інтенсивної під час Ковід-пандемії;
- формування єдиного підходу до управління персоналом по цій лікарні, а також у його структурних відділах;
- створення умов для розвитку потенціалу кожного співробітника і ефективного використання цього потенціалу.

Соціально-психологічна культура визначає стан міжособистісних відносин у досліджуваному закладі. Соціально- психологічний клімат характеризує стиль лідерства та взаєморозуміння співробітників, а також рівень залученості персоналу у діяльність компанії, зокрема вміння вирішувати конфлікти. Стиль управління у КНП «Буська ЦРЛ» автократичний. При цьому у відділеннях лікарні кожен співробітник має право висловити свою думку. Головним є те, що у спілкуванні керівників із підлеглими простежується конструктивна розмова.

Як відомо, співробітники мають право на помилку, вважається, що це навпаки крок до розвитку. До методів управління належать накази, розпорядження. Створена система раціоналізаторських пропозицій з метою поліпшення діяльності у лікарні. Рацпропозицію підлягає обов'язковому впровадженню за умови його ефективності.

Далі постає питання про те, як забезпечити дотримання організаційної культури дотримання кодексу у лікарні.

Як правило, дана функція лягає на керівників середньої ланки і на відділ по роботі з персоналом. При цьому основна складність організації контролю за виконанням положень кодексу полягає в розробці системи покарань за недотримання корпоративних стандартів [4, с. 337].

У деяких приватних лікарнях, на відмінно від державних, застосовується система штрафів, проте такий вид покарання, як догани, на практиці використовується набагато частіше. Крім того, в якості запобіжного заходу можуть виступати обмеження заохочень і послаблень, що діють у лікарні згідно з цим же кодексом.

Наприклад, у лікарні співробітники, викриті в порушенні організаційної етики, можуть позбавлятися відгулів за перероблені години, або, наприклад, співробітники, що не дотримуються відповідного стилю в одязі, можуть каратися шляхом позбавлення права одягатися вільніше по п'ятницях, якщо це допускається корпоративними стандартами.

У процесі функціонування лікарні з чинним кодексом етики виникає ще цілий ряд проблем, які деякі дослідники називають політикою подвійних стандартів. На практиці це означає, що одним групам співробітників лікарні дозволяється (проступки їм сходять з рук) те, що заборонено іншим. Виходить, що для частини співробітників установи правила, які встановлені корпоративним кодексом талеобов'язкові і їх виконання не контролюється так жорстко, як для іншої частини [2, с. 56].

До найпоширеніших видів прояву дискримінації можна віднести дискримінацію певних груп співробітників по робочому часу (припустимо, в окремих відділеннях лікарні прийнято переробляти без додаткових заохочень або, навпаки, приходити пізніше чи йти раніше), по кар'єрному зростанню (у деяких відділеннях зростання співробітників відбувається швидше, ніж в інших, без об'єктивних причин), по мотиваційним програмам і т.д. [3, с. 137].

Ми дізнались, що також існує такий вид відхилення від декларованих загальних корпоративних стандартів, як нерівний розподіл ресурсів компанії серед співробітників. У компаніях це найчастіше проявляється в обмеженні доступу до Інтернету, надання мобільних телефонів та інших благ.

Для забезпечення успішної взаємодії відділень потрібно організувати корпоративні заходи за участю усіх груп співробітників. Практика підтверджує, що подібні заходи не лише сприяють поліпшенню психологічного клімату в колективі, а й призводять до значного підвищення ефективності бізнес-процесів в компанії.

Необхідно зазначити, що проголошені проблеми можуть призвести до появи в середині організації такого явища, як конфлікт, тобто його форми прояву. У тлумачних словниках: «Корпоративна культура – є дзеркальне відображення влади» [1, с. 337].

Також важливо пам'ятати, що формування корпоративної культури в компанії буде успішним тільки в тому випадку, якщо воно не обмежується впровадженням і дотриманням корпоративного кодексу, а включає в себе також різноманітні заходи, спрямовані на розвиток і згуртування всього колективу.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Г. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
2. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шкапова О. М. Менеджмент в організації : навч. посіб. Київ : Кондор, 2002. 654 с.
3. Виханский О. С. Стратегическое управление : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Гардарика, 1998. 296 с.
4. Гандапас Р. Корпоративная культура. Огнем и мечом. *Менеджер и менеджмент*. 2007. № 9. С. 4-8.
5. Гастев А. К. Как надо работать. Практическое введение в науку организации труда / под общ. ред. Н. М. Бахраха, Ю. А. Гастева, А. Г. Лосева, Е. А. Петрова. 2-е изд. Москва : Экономика, 1972. С. 96-105.
6. Гибсон Дж. Л., Иванцевич Д. М., Доннелли Д. Х.-мл. Организации: поведение, структура, процессы. Москва : ИНФРА-М, 2000. 662 с.
7. Граждан В. Д. Теория управления : учеб. пособ. Москва : Гардарика, 2006. 416 с.

ЗМІСТ

ЛЕЛИК Л. І. ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ	
ГРАБ М. І., ГАВРИЛЮК О. І. ПОНЯТТЯ ВІКУ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	4
ГРАБ М. І., ДАНИЛКО І. М. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
ГРАБ М. І., ДОВБА В. М. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З НЕОБЕРЕЖНОЮ ФОРМОЮ ВИНИ.....	12
ГРАБ М. І., КАДОЧНИКОВ О. О. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ У ЗЛОЧИНАХ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ.....	15
ГРАБ М. І., СУЛИМА Ю. С. ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	18
ГРАБ М. І., ЦИБУЛЬСЬКИЙ Ю. В. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО У ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ.....	21
ЗАДОРЖНА М. І. ПРАВА ЖІНОК І СУСПІЛЬНА СВІДОМІСТЬ.....	24
ЛЕПЕХ Ю. С., БАЧИНСЬКИЙ В. І. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ.....	33
ЛЕПЕХ Ю. С., ВОЛЬЧЕЦЬКА І. С. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ У СФЕРІ СУДОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	40
ЛЕПЕХ Ю. С., ГАЛАС М. М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ	

ТА ПРОТИДІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	48
ЛЕПЕХ Ю. С., ГРИНЯДЖУК Т. В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	54
ЛЕПЕХ Ю. С., ЖУРАВКІНА І. Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	60
ЛЕПЕХ Ю. С., КАЧОРОВСЬКА Я. В. ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	66
ЛЕПЕХ Ю. С., КЛЮК А. В. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	71
ЛЕПЕХ Ю. С., КОВДАНЬ Д. Ю. ВИКОНАВЧИЙ НАПИС НОТАРІУСА ЯК НОТАРІАЛЬНА ДІЯ.....	78
ЛЕПЕХ Ю. С., МИХАЛЯК І. П. ІНСТИТУТ НОТАРІАТУ У МЕХАНІЗМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА.....	82
МЕЛЬНИЧЕНКО Б. Б., БАДЗИМ В. В. РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ.....	86
МЕЛЬНИЧЕНКО Б. Б., НОРКІНА Я. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	89
ОЛІХОВСЬКА М. В., ЖДАН Т. Г. ВАЛЮТА ТА ВАЛЮТНІ ЦІННОСТІ: ПРАВОВА СУТНІСТЬ ТА РЕГУЛЮВАННЯ.....	93
ПАВЛЮК Н. М., БОХІНСЬКА Ж. Ю. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ.....	100
ПРИШЛЯК Г. Я., БЕРЕЗІНА Є. А. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ.....	107
ПРИШЛЯК Г. Я., ДОВГАЛЕЦЬ В. Л. МИТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ...	112
РУСАЛЬ Л. М., БІБ І. Б. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	116
РУСАЛЬ Л. М., БУРАК Я. А. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОГО	

ДІАЛОГУ.....	119
РУСАЛЬ Л. М., КОТАЛЄВИЦ Г. Д. ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.....	121
РУСАЛЬ Л. М., СИЧАК О. В. ВНУТРІШНЬО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЧИННИКАМ.....	123
РУСАЛЬ Л. М., СТЕНАВСЬКИЙ І. І. АКТИ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	125
РУСАЛЬ Л. М., ТИХОЛІЗ І. Я. ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ СУБРОГАЦІЇ У СТРАХОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	128
РУСАЛЬ Л. М., ЦЕЛЮХ В. В. ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА ІТ-ОБ'ЄКТІВ.....	131
ЯВОРСЬКА В. Г. ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ТА ВІДНОШЕННЯ ДО ЦЬОГО ПРОЦЕСУ НАСЕЛЕННЯ.....	134
ЯВОРСЬКА В. Г., ЄФРЕМОВА Л. О. ПОНЯТТЯ ТА СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	139
ЯВОРСЬКА В. Г., КАЛИТА В. М. ПРАВА ДИТИНИ ПРИ ОТРИМАННІ АЛІМЕНТІВ.....	142
ЯВОРСЬКА В. Г., ПЕТРИК О. І. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ.....	146
ЯВОРСЬКА В. Г., СУШКО Я. О. МАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	155

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

АСТРЕМСЬКИЙ Р. С., ІВАНЮК У. В., ПЕТРИНИЧ О. Г. ОБІРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ.....	159
ГНАТКО М. М., ТРЕФ'ЯК К. Л. СОЦІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН.....	165
ГНАТКО М. М., ТРЕФ'ЯК К. Л. СТИЛІ ПОВЕДІНКОВОГО РЕАГУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ЗМІНИ В НІЙ.....	172
ЗАКАЛИК Г. М., МИЛЯН Л. М., СКОРОПАД Р. І. Я-ОБРАЗ	

ПІДЛІТКА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ....	179
ЗАКАЛИК Г. М., ШУВАР Н. М., ДЖЕНДЖЕРА О. А. ЗДАТНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ В ПЕРІОД ДОРОСЛІШАННЯ.....	184
ЗАКАЛИК Г. М., ШУВАР Н. М., СТРУС Е. В. ПРИЧИНИ НЕУЗГОДЖЕНОСТІ СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ ПОДРУЖНЬОЇ ПАРИ...	189
ІВАНЮК У. В., ДМИТРУК Т. А. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ.....	194
ІВАНЮК У. В., ЗАКАЛИК Г. М., ЛЯШЕНКО А. М. ЛІДЕР У СУЧАСНОМУ ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ.....	198
КОРОПАТОВ О. М., ЗАКАЛИК Г. М. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТОВАНOSTІ МОЛОДІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ.....	202
ОСАДЧА О. О., ІВАНЮК У. В., ПЕТРИНИЧ О. Г. ЗНАЧЕННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПСИХОЛОГА В ОРГАНІЗАЦІЇ У ПОДАЛЬШОМУ НАДАННІ НИМ ІНШИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ.....	206
ШУВАР Н. М., ЗАКАЛИК Г. М., АНДРАШІ А. В. ФЕНОМЕН ВОЛОНТЕРСТВА ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	211
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ	
ДАНИЛЮК Л. Г., КІМНАТНИЙ М. П. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «КРИЗА».....	216
ДАНИЛЮК Л. Г., КІМНАТНИЙ М. П. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПОЯВУ КРИЗ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	219
ДАНИЛЮК Л. Г., КОВАЛЬ Р. М. ОПТИМІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	224
ДАНИЛЮК Л. Г., КОВАЛЬ Р. М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	229
КІМНАТНИЙ М. П., ГЛАДКИХ М. П., ЧИЖ У. В. ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	233
ОЛІХОВСЬКА М. В., КОВАЛИК Ю. О. СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАЛУЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙ.....	238

ОЛІХОВСЬКА М. В., МАРИЧ Ю. Р. ЗАСТОСУВАННЯ РЕІНЖІНІРИНГУ У СИСТЕМІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ.....	243
ОЛІХОВСЬКИЙ В. Я., БУЯНОВА О. Р. ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.....	249
ОЛІХОВСЬКИЙ В. Я., МІХНЕВИЧ Г. М. ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У КНП «БУСЬКА ЦРЛ».....	254

Шановні колеги !

Львівський інститут

**Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»**

щорічно проводить науково-практичну конференцію

за темою:

«Актуальні питання юридичної науки»

У **травні 2022 року** на базі Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом буде проведена чергова конференція на зазначену тему. До участі у конференції запрошуються провідні науковці та фахівці в галузі права з різних регіонів України, аспіранти, здобувачі, практичні працівники.

З метою участі в конференції просимо надсилати матеріали для публікації.

Дату проведення конференції буде зазначено на Web-сайті Львівського інституту МАУП (www.li-maup.edu.lviv.ua).

Вимоги до оформлення тексту доповіді:

Доповідь повинна бути виконана на актуальну тему, містити результати наукового дослідження.

Обсяг доповіді (тез) до 10 сторінок при форматі сторінки А4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова. Поля: верхнє – 1,5, нижнє – 1,5, праве – 1,5, лівє – 2,0, шриффт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, стиль – Normal.

Текст може містити лише кінцеві зноски (у квадратних дужках вказується номер джерела з переліку, який наведений у кінці доповіді, і сторінка, на якій викладене відповідне положення).

Матеріали надсилати за адресою:
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29

Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Кафедра права
або електронною поштою за адресою:
kplimaup@ukr.net

тел./факс (032) 294-00-81.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2021»**

Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 03 червня 2021 року)

Матеріали видрукувані в авторській редакції

Голова організаційного комітету *В. Г. Яворська*

Упорядники *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 28.05.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Тираж 50 прим.

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua